

ARIADNÉ KÖNYVEK

Láng Zsolt Hányan mentek Piripócsra?

*acsarkodik, ármánykodik, árnyal,
dolgozik, elsirat, felhúz, fogalmaz, formuláz,
gályapadhoz láncolja magát,
élveboncol, irkál-firkál, ír, játszik, kanyarít,
kapar, kifejez, kifejt, kiönti epéjét,
koncipiál, kopácsol, körmöl, lángol, lejegyez,
lopja a napot, megénekel, megörökít,
mesét sző, munkálkodik, összedob, papírra vet,
pennát koptat, rajzol, robotol, ró,
rögzít, szavakká sáfarkodik, száját tátja,
szolgál, szöszmötöl, szövegez, tollba mond, vés*

Láng Zsolt
Hányan mentek Piripócsra?

Sorozatszerkesztő: Visky András

Láng Zsolt Hányan mentek Piripócsra?

*KOMP-PRESS
Korunk Baráti Társaság
Kolozsvár 1995*

*Megjelent a Magyar Művelődési
és Közoktatási Minisztérium
támogatásával*

©Láng Zsolt, 1995 ISBN 973 96 39941

A szoc. Alkonya

Múlt és jövő

1693. augusztus 29-én a sáskák sok károkat tettek a gabonákban, füvekben, szőlőkben; ahova érkeztek, mindent megemésztettek és elpusztítottak, mint valami tábor, úgy szálltak meg, majd felkelvén, nagy zúgással és tömérdekséggel mentek, még a fényes napot is befogták, valóságos fellegetként jártak az ember előtt. A tél nagyon korán érkezett, november 11-től kezdve két nap egyvégtében havazott, Kolozsváron a templomhoz érkezők csak fáradságos munkával tudták kiszabadítani a hófúvás eltorlaszolta bejáratot. Bethlen Miklós uram tizenkét kancája pusztult a hó alá, s ezzel nem értek véget a ráért sorscsapások, mert december 4-én kedvenc kutyája is odalett.

Egész télen szüntelen tart majd a hideg, 1694. január 15-én Csíknak tetemes részét a fagy prédálja, amelyhez emberi gonoszság is társul: a rablások miatt nagy félelem támad, az emberek futnak imide s amoda.

Június 30-án a német pénz immár kétszer annyit ér, mint egy évvel azelőtt.

1695-ben a Szultán sosem látott baromi erővel még egyszer átaljón a Dunán a kereszténység hada ellen, de az nem mer vele megütközni, hanem ideje-korán odébbáll, a Szultán ettől kiburulva, a sereget rabolni küldi, kit fölfelé, kit lefelé, a keresztények ezt megtudván, visszafordulnak, lecsapnak a magára maradt Döbrögire, és a folyónak szorítják, ahová belevész a janicsárság mind, és a fővezér és a szultán és a többiek, mind egy lábíg.

1697-ben a labonc lesz az úr, két évre rá pedig már törvény szerént is a bécsi császár. 1701-ben a kamara hivatalnokai felméri az erdélyi gazdaságokat, 1703-ban (kuruczok ide, kuruczok oda) felterjesztik jelentésüket, amely magába foglalja javaslataikat a gazdaság feljavítása ügyében. A javaslatok szellemében foganatosított intézkedéseknek hála 1708-ban Erdély háromszor annyi adót fizethet, mint a század első évében.

Az új rendnek természetesen emitt is meglesznek az ő emberei. Bánfi György, akinek apjaurát annak idején félreállították, később pedig kivégezték, a kancellár lesz, Bethlen Gergely a főgenerális, Miklós meg, előbbi szíves közreműködésével a főkincstárnok. Haller Rudolf, némiképp elbúsulva társai korai felismerésén, hogy aki most nem helyezkedik megfelelőképp, az később aligha mozdulhat előbbre, elbúsulva tehát ezen, illetve a felismerés következményeitől, vagyis saját hopponmaradása okán, kinevezi magát a praesens dolgok főfelügyelőjévé, amit a többiek, nem lévén egészen tisztában a nájmódi rendszerek működésével, szó nélkül, legfeljebb magukban morgolódva (hogy ez nekem nem jutott eszembe!) elfogadnak.

Amikor fordul a század, megvan az, új felállás, kezdődhet a játék. Az Udvar emberei ugyanúgy harácsolnak, ahogy a Porta emberei is megtették, csak az arany ér hatszor annyit, mint akkor. A tizenharmadik évszázadot újjávarázsolt palotákban köszöntik az új szövetség alapítói, góg és fennhéjázás közepette koccintanak kristálypoharakkal, tányérjaik mellett már kés és villa csillog, persze azért még szívesebben innák cserépfazékból a bort, s ragadnak ki csupasz kezükkel a szószos húsokat. Lám, egy komoly változás: Vadnay József szatirikus képet rajzol az urak bumfordiságáról, és nem csapatják le a fejét, mi több, gúnyiratát víg mulatozás közepette olvastatják fennhangon a pipatóriumban.

Azt is mondhatni, hogy ebben az új szisztémában a szavak embere korán megtalálja a maga helyét. Ha elég rátermett, van korérzéke és könnyedén zizzenő pennája, el fogja kerülni a kirekesztettséget. Akiket már visszacsinálhatatlan átítatott a letűnt kor, viszont rájönnek, hogy csak némely szavakat kell kicserélni, s a Porta homágiuma a legszebb Udvari himnusszá válik: egy ideig jól elvannak, mintha mi sem történt volna. Persze, jönnek az ifjabbak, erősek és okosak, s annyira

megszaporodnak a titulusok, mint aszálykor a rágcsló férgek. Azt mindenki látva látja, hogy itt most eldőlnek a dolgok, aki positiót nem foglal, annak álla felkopik, aki a peremre szorul, annak semmi reménye, hogy elkerüljön onnan, aki szegény, az százötven évig az marad.

S hogy valóban így történnek-e a dolgok, arról az olvasó, aki majdan kezébe veszi ezen parányi írást, híven meggyőződhet. Én mindenesetre papírra tevém, 2003. december 8-dikán.

A Herceg és a Vének

A Herceg az utcasarkon állt, falnak vetett háttal. Talán sütkérezett. Vagy várt valakire. De az is lehet, hogy a járását szégyellte, kacszázását, ami miatt kísértetiesen hasonlított Philippe Tourhoz, Gaston Felix leírásában. Nyitott ajkai közé könnyen berepülhettek volna a legyek. Ha lettek volna. Ám azokat réges-rég összefogdosták a Vének. A verebeket is elkergették, meg a méheket. Túloznánk? Előfordulhat, a méheket nem ők űzték el, viszont letaposták az út menti virágágyásokat, a méhek legelőit. Szüntelenül nyüzsögtek, mintha attól félnének, hogy azonnal elpatkolnak, ha leállnak. Egymás között Lex Dorris chipset osztogattak. És amikor a chipses zacskókat markolászák, helyben olyankor is futottak. Mindemellett szellemük állhatatosan szórta szikráit. Egy falfirkájuk Kun Bélát idézte, aki azt írta Hidas könyvéről, hogy az anya ábrázolása alkalmassá teszi a regényt arra, hogy a gyerekolvasók kezébe adjuk.

A Herceg szemében egy távoli hajó képe tükröződött. Annyira éles körvonalai voltak az iriszen domborodó tükörképnek, hogy ügyes kéz onnan könnyedén kipiszkálhatta volna, mint gyöngyszemet a lány kagylóhúsból. Az anyag létrejöttének titka a materializálódó imagináció. Parányi kép, csak egészen közlelről látszott, amikor a szempillák az esthomályban összebújó bokrok leveleiként megérintik egymást. De senki sem hajolt oly közel a Herceghez. Így aztán megőrződött titka: ő volt a Nyugalom Tengerén lebegő hajó kapitánya.

Versenyre kelvén ebeikkel, a Vének a város macskáit hajkurászák. Valaki dióhéjba bújtatta egy vernyogó kandúr lábait, majd lángra lobbantotta a petróleumba mártott farokvéget. Harsány nekidivulással ugráltak a sisteregve "leégő" sztepptáncos körül. Szellemük újabb szavakat égetett a falba, s a kiszenvedő pára, mintha leolvasná e fortélyos szavakat, szenvedélyes ugatásba kezdett.

Az öbölben ringatózó Hajó váratlanul tőpörödni kezdett. A Vének diadalittas kiáltozással nyugtázták a látványt. Már csak almányi, már csak diónyi, már annyi sem. Karjaikat magasba lendítve, élénk csatakiáltásokkal megrohmozták a fagyaltárust. Ali, a keserves múlt félszeg rekvizituma. A kiürített fagyaltoskocsira föl pattant a Vének Legvénebbike, a többiek dübörögve taszigálták. Azt eszelték ki, hogy társukat fagyiként fogják áruba bocsátani, s a gyerekeket arra kötelezik, idejében vezekeljének felnőttkori bűneikért. Ennyi rohangálástól a part megbillent, de egy ideig még a kutyák sem érezték meg a vész közeledtét. Különben is, valamennyien az áramvonalas Borz grabanca után eredtek. Hogy a Borz honnan bukkant elő, s mióta kísézője, arra a Herceg már nem emlékezett. A Herceg gyűlölte az emlékezést, vagy ha nem is gyűlölte, mindenesetre nem volt célja neki.

A Borzot az Erdő sötétlő rejteke felé vezették ösztönei, de amint elmaradt mellőle a Herceg illata, megtorpant. Megtorpant, visszafordult. Égre meredő hajóorrként magasodott föl a süllyedő utca sarka, ahol a Herceg, az esőcsatornába kapaszkodva, kissé esetlen pózban, labilis és mulatságos biztonságban várakozott tovább. A kutyák vicsorogva vonták egyre szorosabbra a kört. A Borz csapzott szőrén megcsillanó aranyfény a közeledő alkonyt hirdette. A Herceg, aki nem volt túl éles eszű, biztos volt abban, hogy a Borz megmenekül. A reszkető állat azonban tudta, miért nem kerülheti el a végzetét. Tudta, mi vár rá. Mert a Borz nem ugat, a Borz énekel.

Apolitika és Irodalom

A világ legjobb reklámfestménye az Unicumé. A hullámozó tenger, a himbálódzó palack, a hínárként lecsorgó hajtincsek és persze a mögöttük felbukkanó arc. A név is jó: cvakk! Jó prompt.

A pozitív kritika pozitív tapasztalatok előzetes elraktározását feltételezi. Itt most mindenképp. A plakátra tekintő ítésk agya megfelelő állapotba kerül, a lélek megnyílik, az ízlelőkön végigfutó képzet (képzelt inger) létrehozta várakozás állapota ez, a pszichomechanikus szimultaneitással egybevágó popperi transzcendenciáé. Pozitív állapot tehát, melyben ítéletünk is pozitív. Emlékezünk, s a máskor passzivitásra kárhoztatott emlékezet most jelentős súllyal hallatja szavát. Szavaz.

Az efféle ítéletmechanizmus létrejöttének, biotoposzokat támasztó kialakulásának az oka magában a nedűben, annak fiziológiai terminusokkal ecsetelhető hatásmechanizmusában keresendő. Szimultaneitás és paradigmatis megfeleltetés mindenütt. Mert a nedű az Utóízével nyugoz le. Egy hosszan kicsengő szólam béklyoz az Univerzumot tartó kőoszlophoz.

Unicumot kiegyensúlyozottan kell fölbontani. Nem "szomjasan". Semlegességben. (Persze, az "első" Unicum újra meg újra visszatér. Én 1990-ben, az "első nyugati utamon" ittam először. Elképedtem, hogy már a francia forradalom óta gyártják, tehát "jól" kimaradtam ebből is. Liberté, Égalité, Fraternité: az első Unicumom is ezt hirdette nekem.) Az üvegből kortyoljunk, mert midőn felharsan a nyelv korallágacsakái keltette zuhogás-zizegés, zubogás-zsongás, akkor majd kellemetes plusz-érzékeltést szül a markunkban tartott üveggömb is! Ami bekövetkezik, annak előszobája van: kortyoljunk tehát, így, hagyjuk a nedűt szabadon lesuhanni, így, végig a szájbán, le a garatba, így, kövessük ott is, ahol már csak a képzelet segíthet, így, most nem várt meglepetés kerít hatalmába, kicsit tanácstalanul kérdezzük (talán felháborodásunkat sem rejtve): de hát ez az a fantasztikus dolog? ez?, de ekkor, igen, most, *ennyi* idő elteltével, és ez tényleg lebilincselő!, megszólal az "ízek" szimfóniája.

Az a késleltetett percepció, az a biztosított kicsi előszoba, mint a templomi előtér: oly csendes és meghitt és félelmetes és misztikus. Magunk vagyunk, azaz magam vagyok: a hely, ahonnan majd kilépek oda, ahol minden rám szakad, ahol ítélek és megítélek. Ez az apolitika helye, ez az irodalom szentélye.

És ennek csöndjét hallom, amikor "pozitív" ítéletet mondok a cégéről. Tengermélyi csönd. Onnan bukkanak föl, onnan bukkannak föl, én és a gömbölyű palack.

Az ellenzéki vírus

Vigyázz a Michelangelóra, óvtak tapasztalt számítógépes barátaim, csak arra vigyázz!

Valahányszor bekapcsoltam a gépet, komoly aggodalommal gondoltam figyelmeztetésükre, és lelkiismeretesen ügyeltem mindenre. Elmondták, a Michelangelo, hogy fogalmam legyen a veszélyről, olyan súlyos, mint a Thaiföldi Fekete Vírus: emez az embert, amaz a gépet viheti a sírba. Helyrehozhatatlan tragédia!

Megtudtam, Michelangelo annak a pasasnak volt a keresztnéve, aki jó tíz évvel ezelőtt útjára bocsájtotta. A pasas (teljes nevén John Michelangelo Mendona) imádtá a nőket, de azok rá sem néztek, vagy ha mégis, egyszerűen szemberöhögték. Zsebvigasznak csúfolták, kicsi Zsebvigasznak, és folyton folyvást bugyogott belőlük a nevetés. Mert azok a nők a kisportolt és gazdag menedzserekre buktak, igazi férfiakra. A kikoszarzott Mendona bosszúból összehozta a gyorsan ölé vírus, és megfertőzte vele a menedzserek gépeit. Elegendő volt megérinteni egy fertőzött gépet, majd kézmosás nélkül odaülni az egészséges elé, megállíthatatlan volt a járvány, és amire sikerült kifundálni az ellenszert, a menedzserek tönkrementek.

Mert a vírusok egy lépéssel megelőzik a loholva és kétségbeesetten nyomukba szegődő vírusölő programokat. A *program* törvényszerűen bekövetkezik *előbb*, csak *azután* kerülhet sor az orvoslásra.

Úgyhogy tudtam, hiába szereztem be a legújabb víruskeresőket, nem szabad fellélegezni: résen kell lennem.

Romániában is állandóan szaporodnak a gyilkos állományok. A sajátos körülmények között kialakult mutációk sokszor kiirthatatlanabbak, mint nyugati rokonaik. Ám most ne ezekről a gyilkos mutációkról essék szó, hanem egy nagyon enyhe (egyesekek számára persze fölöttébb bosszantó) víusról.

Hivatalos megjelölése: SCTR 3089, de számítógépes berkekben egyszerűen csak *Jos Iliescu* a beceneve. Amennyiben beszáll a gépbe, akkor a memóriában szereplő valamennyi "file" minden *jos* alakú szava után betoldja, szemtelenül odabiggyeszti, egyet sem hagyván ki közülük, kiegészíti valamennyit azzal, hogy *Iliescu*. (A magyart sem kíméli. Ha valaki történetesen és következetesen rövid o-val ütötte be a *jós* szót, akkor szövege egy szép napon tele lesz a közismert ellenzéki lozinkával.)

Visszatérve John M. Mendonára: a későbbiekben sem lett soha sikere a nőknél. A tavalyelőtt halt meg, AIDS-ben.

Diárium

Az írók hasznúról

A király, akinek meg kellett gyógyítania egy beteget, fogta magát, kiment az erdőbe, tüzet rakott a megfelelő helyen, misztikus meditációba merült, és imádkozni kezdett. A gyógyítás sikerrel járt. Az őt követő király, hasonló feladat előtt állván, kiment az erdőbe, ugyanarra a helyre, és azt mondta, hogy tüzet már nem tudunk gyújtani, de imádkozni még tudunk, mire neki is sikerült a gyógyítás. Száz évvel azután egy másik király kiment az erdőbe, és így okoskodott: tüzet nem tudunk gyújtani, az imát sem ismerjük, csak a helyet, talán ez segít. Úgy is lett. Az utána jövő király már azt mondta: nem tudunk tüzet csiholni, sem imádkozni, azt a bizonyos helyet sem ismerjük, de még mindig emlékezünk a gyógyításról szóló történetre. És ő is sikerrel járt.

A fattyú születése

Egy régi könyvben ráakadt szépapjára, a családfára, és akkor kiderült, szépapja nem szépapja, mégcsak nem is rokon. Reménye, hogy neki is terítenek majd az ünnepi lakomán, egyszerűben szertefoszlott.

jóslat

Vedd le a karkötődöt. Ha meglátszik a helye, boszorkány vagy, ha nem, akkor a továbbiakra is van módszerem. A combon felfutó piciny szőröket vizsgálj meg: ha göndörödnek és gyöngyvirág illatúak, fiút szülsz, aki majd megváltja a világot.

Amikor a tyúkok piros tojást tojnak, új világ születik. Változat feltámad egy régi.

Nostradamus-kesergő

Nem tudom, mit hoz a holnap.

Bécsi anzix

Azt kérde tőlem K., irodalmi asszony, aki Amerikában él, s már Bécsig jutott, mire van szükségünk, merthogy eljönne hozzánk, nagy autóval jönne, azt teletömné mindennel, ha kell, élelemmel, ha kell, pénzzel. Könyvet hozz nekünk!, vágódik közénk az agg P., népnemzetien. Viszek könyvet meg ruhákat, gyógyszert. Aztán felhő fekszik a napra, kicsit közelebb hajol, érzem Cinzanós leheletét. Lehalkított hangon, foszló lelkesedéssel kérdezi: mondd, van nálatok fürdőszoba?

A francia nő

—Én nem tudom azt csinálni, amit ön tesz. Önök képzeletgazdag emberek lehetnek, én csak a valóságot bírom írni...

—A valóság a képzelet egy fajtája, madame. Ahogy a valós számok halmaza benne van az imaginárius számok halmazában. De remélem, ellenvetésem nem lesz kerékkötője a minden képzeletet felülmúló gyorsasággal alakuló liaisonunknak!

Mondat egy álomból

És akkor szoanyirtan, mint egy zsilettpenge.

Mozart ohne Ende

A sok-sok Mozart ház egyikén, a kapu fölötti dombormű: dagadt, koronás sas, térdeit felhúzza, egész a csőréig, guggol, mintha szarna.

A nagynépi változat

“Isten áldd meg a királyt!” Jókedvvel, bőséggel.

Egy európai nagyváros hajnala

Még a mozgólépcsőn állok, amikor bejön a szerelvény. Senki nem siet, én meg tehetetlenül dühöngök. Meglököm az előttem ácsingózó alakot, letaposok valakit, beletalpalok egy nő vádlijába, nem szól senki. Nem jutok föl, aztán a következő járatra várva, látom, hogy a mellettem veszteglő férfi, az, akit letapostam, lassú, álmos, nyugodt mozdulatokkal, oda sem pillantva hámozza vissza a cipőt a lábára. Úgy érzem magam, mintha egy panoptikumban járkálnék, olyan helyen, ahol nem élnek emberek, illetve számukra lelassult az idő, az enyémhez viszonyítva; ezért tűnik úgy, hogy nem élnek. Erről eszembe jut egy másik epizód. Díszteremben beszélek a mikrofonba, a lent ülők arcát nem tudom kivenni, így arra gondolok, gúnyosan nevetnek rajtam. Ráadásul keletkezik egy rés: a saját hangom s a mikrofonon keresztül a hangszórókból visszajött hangom között, nem a hangomat hallom tehát, mert én most épp nem beszélek. Nem is rés, hanem szakadék ez, megszedülök. Szeretném abbahagyni, kirohanni, de megtehetem vajon? Nem vagyok-e halott máris?

Egy irodalmi hetilapból

“Hosszú idő óta (a romantika óta bizonyosan) úgy képzelik el az irodalmat, hogy az a haza érdekeit szolgálja, és az iskolai oktatás sem használja egyébre, mint a nemzeti gőg felkeltésére és életben tartására. Ideje volna talán összetartó hatalmát más fogalmak rendjébe is sorolni.”

Fin du siècle

Az erőszak (azaz amit mi annak neveztünk) eltűnt, mi meg itt vagyunk kiszolgáltatva tudatlanságunknak, hiszen sejtjük, erre nézvést vannak történelmi meg irodalmi tapasztalataink, hogy vissza fog térni, és számunkra ismeretlen harcmóddal seper le minket.

Egy írókongresszus zárómondata

“De a szabadságot már csak képzeletben éljük át.” (Én mondtam.)

Pro domo

*Arra a szellemre hasonlítasz,
amelyet megértesz.*

Én, ha nem lehetnék Burits Pál, akkor Csordás Gábor szeretnék lenni és fordítva. Burits, tudjuk, menő üzletember, aki viszont nemcsak a pénzt látja, mert ő lát előre meg hátra meg oldalra, látja Amerikát, látja Csontváryt, látja a Hundertwasser házat, látja Kokoschkát, látja a Halászbástyát, látja Alsócsernátont, látja a román rendőrt, látja Habsburg Ottót, lát engem és látja a Látót, de nem ez a fontos, hanem például az, ahogyan autót vezet: eme külförmében (ajtónyitás, beszállás, indítás, kormánykezelés) jelenik meg etika + esztétika, vagy másképpen mondva: hatékonyság + kaland; megjelenik, biztonsággal jön elő, a biztonság jön elő, mert még a kalanddal járó kockázat is úgy szerepel (ez a szerep van ráosztva), mint egy megoldandó matematikai feladat ($x^3 + 3x^2 + 3x + 1 = 0$; $x = ?$).

Csordás Gábor amolyan Brassai Sámuel-szerű alak, orvos volt, kutató, most szerkesztő meg könyvkiadó, megcsinálta a Jelenkor kiadót, nagyon okos tanulmányokat tud írni, ért a számítógépekhez, programokat fabrikál, kenterbe verve a profikat, költő és műfordító, nyelveket bír, gitározik és nem utolsó sorban nincs utolsó sorban. De nála sem a tudást, az ismeretek és készségek birtoklását tartom most érdekesnek, hanem ahogy a találékonyság meg a formai vízió mindezt feldolgozza. Hogy vízió meg mi dolgozna, nem is tudom. Az viszont egészen világos, hogy számomra azért fontos ez a két ember, mert elmondható, amit csináltak és tesznek. Elmesélhető. Megvan a motivikus centrum. És ami elbeszélhető, az rögtön mutatható. Van felelet. Nekem meg szükségem van erre, ha *általában* nincs így.

E két férfiről szóló írást idegen mintára terveztem, de aztán elvettem, mert egészen elriasztott az uniformizálódás árnya. Ahogy egyre merészebben kezeljük a különféle technikai segédleteket, egyre egyformábbak leszünk (nekem pl. három pont olyan ingem van, mint Visky Andrásnak).

És akkor van két ember, helyesebben a sok között találok kettőt, akik a lehető legintenzívebben kapcsolatban állnak az imént kárhoztatott technikával, birtokolják azt, értik a gombokat és a vezérelvet — és mégis: mégse! Nincsenek benne a nagy uniformizációban. Épphogy a legszolidabb szubjektivitás kezd el virágozni. Flagráns érvelés.

Befejezés: Ha én másoknak lennék, az ördögnek is eladnám a lelkem, csakhogy olyan lehessenek, mint Burits Pál meg Csordás Gábor.

Kelet-európai orgazmus

Egy kelet-európai az nem kelet-európai, mert hiszen vannak igazi kelet-európaiak, viszont sem nem közép-európai (a kunderai ismert értelmét használva a szónak), ugyanis mihelyt kijelentené, hogy az volna, máris megérzi magán nyomasztó kelet-európaiságát, amely érzés ráadásul sírva is fakasztja. Lesz vigasz!

Identitás-zavaraitól kétféleképp szabadulhat, úgymint:

1. megkapja (szerzi) a Nobel-díjat (ti. a díjjal velejár egyfajta *kívüliség*, mint némely betegséggel);
2. felhív (visz) magához egy nőt. (Erről bővebben lásd alább.)

A nő készségesen lépdél mögötte, lakktáskáját lóbálván; a lépcsőházban kiköpi rágógumiját, vagy retiküljébe rejti, vagy a karfa alá tapasztja, azután újat kotor elő, befalja sikkesen. Bőrkabát van rajta (karcsúsított), bársonyszoknya s mélyen dekoltált ujjatlan blúzocska (*atletta*). Amint belép a lakásba, gépiesen vetkőzni kezd. Ne, ne, inti le a kelet-európaiságától szabadulni akaró kelet-európai. A nő már letolta szoknyáját, most mint földi fészekből ugrik ki belőle, és veti magát a férfira, nem veti, lassú, fáradt zuhanás az: nyekkenve csapódnak az ágyra. Vacsorázzunk, nyöszöröcséli a férfi. A nő mohón feltápászkodik, rohan, keresi a konyhát. Az ott a konyha, veti oda a férfi, miközben benyit

ebédlőjébe. Büszke a képzetten megkomponált látványra, amelyet az asztalra felrakott teríték s a tálak tartalma nyújt; mindenképpen számíthat az önkéntelen ámulatra, a belőle fakadó elbizonytalanodásra. Beszélni kezd, bőbeszédűen vezetgeti a nőt, tereli, csigázza, ajánlgatja neki készítményeit, ecseteli az ízek kínálta örömeit, párhuzamba állítva másfajta boldogság forrásaival. A nő leül, a szalvéta azsúrozott szélét gyömöszköli, kiköpi a rágógumiját, nem nyúl semmihez, a gumit mancsingolja ujjacskái között. A férfi két poharat felemelve tölt, magasra tartja a telt poharakat, barna fény hull arcukra. A nő kortyint az italból, fintorog, gined nincs?, kérdi fonetikusán ejtve a szót. A pasas nem hallja meg, épp szövegel: olyan itt, mint Amerikában, a nap mint nap megszerzett tapasztalat legyőzi a sehonnai hiteket, szabadság és függetlenség honol mindenben, mert hisz minden olyan apró, hogy belepusztulna bármely érintésbe, vagyis, szavalja: *e helyen élnie nem hendikepje neki*. Hajlamos az ezésre és a túlzásokra. A nő kiabálva kifakad: Te impotens hülye író, beszélj magyarul! Egymásra bámulva felállnak, visszatérnek a nagy, bevetetlen ágyhoz, érzik, nem lesz semmi a dologból.

Ekkor robbanásszerűen krumplitokány átható illata árasztja el a harmadik emeleti lakást, amitől rögtön komolyan begerjednek. A nő vágyakozón fölfölhorkan, a férfi szentségei, és úgy tiporja a nőt, mintha mindenért ő tehetne Kelet-Európában. Tokány, az istenit, hörgi. A nő sarkával a pasas hátát dögönyözi, a férfi a nő orrába harap, a nő leharapja a férfi fülcimpáját. Tombol a tokány illata, tetőzik.

Jól csináltad, szól pihegve némi csend után a nő. Te vagy a Zámbo Jimi!

Van, aki megmondja

Régóta olvastam olyan jó írást, mint a Kereskényi Sándoré a márciusi Korunkban. Világosan kiderül belőle, mi volt az, amibe bele voltunk gabalyodva, történelmileg, politikailag, irodalmilag stb. Én nem vagyok egy szívós olvasó, aki kétszer-háromszor nekimegy a számára nehezen kihámozható dolgoknak, ugyanakkor oly éles elméjű sem vagyok, hogy azonnal megérteném a nehezen kibogozható mondatokat — ez az írás viszont rögtön világos volt számomra, a világosság pedig kétfelől jött, ami alatt azt értem, hogy KS a megírás mikéntje segítségével nem csupán a gondolkodás egyértelműségét kopírozta le, nemcsak nem homályosított általa, hanem maga a stílus is forrása volt a világosságnak. Nyilván, ez a dolgok rendje. (Idevág a talán közismert epizód, amelyben Karinthy merészen állást foglal egy biológiai szakdolgozat védelmében, azzal elütve a kicsinyes szemrehányásokat, hogy bár, valóban, nem ért a biológiához, viszont a stílust, azt meg tudja ítélni, márpedig aminek ilyen a stílusa, az rossz *egyébiránt* sem lehet.)

Szétetek a nagy narrációk, mint ahogy felbomlóban vannak evilági birodalmaink is, és elmozdultak a bevett szemléletmódok, az attitűd mindig is kétes alapjaira most valódi kétely vetül, a nagy tömegű ideologikus ballasztok helyén ma már ott van a mérlegelés, ismerkedés, flört és elutasítás, játszi megnyilatkozás. Az elmozdulás viszont másfélét is szülhet, hiszen létezik a veszély, hogy súlytalan történetek tűnnek sodró narrációnak, vagy kisállamok komolykodnak birodalmak jelmezeiben, ami, visszaugorva az előbbi állításhoz, azt jelenti, hogy *a politikai lektűr nagyregénynek képzelet magát*. Mit remélhetünk, mennyit birtokolhatunk, mit hoz a jövő? Mondjuk, a Kereskényi-írásból kiderül ez-az.

És akkor már egészen másképp szállnánk harcba a mindennapok porverte aszfaltján. Talán harcba sem szállnánk, hiszen *hamarjában* megvilágosodna az elménk. Liberalizmus vagy konzervativizmus?, taktikázás vagy látványos katarzis?, tragikum vagy rezignáció?, szembeszegülés vagy passzív rezisztencia?, és ezeken belül már: katolikus vagy református?, Kolozsvár vagy Vásárhely?, Panek vagy Sütő?, Géza vagy Géza? A KS-szöveg ilyesmit persze nem említ, de idevágón lehet érteni belőle: ezek az összeillesztett párok csupán valami idegen létezőnek a megjelenési formái, tehát létezik mögöttük valami, aminek mindannyian az alárendeltjei vagy leigázottai vagyunk, azaz, tovább fűzve a szavakat a konzekvenciák felé, elsősorban “vele” kell szembenéznünk. Szembenéznünk, ennyit tehetünk, vagyis ahogy Balassa Péter mondja: *nem gyöngék, hanem tehetetlenek vagyunk*. A Kereskényi-írás felkínálkozik, hogy általa szembenézhessünk a

komor idegenséggel, miáltal eléri azt, amit az írás elérhet minden rajta kívüli egyebet könnyedén manipulálható fikcióvá tesz.

Hányan mentek Piripócsra?

Szeretem a posztkommunista hivatalokat, mert jól el lehet igazodni bennük. Tudom, hol kell kopogni, s hol lehet benyitni hívás nélkül, és hogy a párnázott ajtó mögött, a fénynek háttal álló böhm íróasztalnál ül az, akit én keresek. Egyszerű topográfia.

A prekapitalista hivatalban könnyen eltévedek, összezavarodom, a főnök olykor közvetlenül a párnázott ajtó mellett ül, ha van párnázott ajtó egyáltalán, olykor már az előszobában ő fogad, mi több: letegez, én meg vissza, mert velem egykorú.

A posztkommunista főnököt rögtön felismerem — tűzött-fűzött bocskoráról, tarisznyaszíjáról, hej. (Valóban beszédes a cipő, a zokni s a nadrágszár hármasa!) A prekapitalista főnök öltözete lehet ilyen is meg olyan is, nem segít az eligazodásban, sem abban, hogy főnök-e, sem abban, hogy prekapitalista-e. Legfeljebb az iménti hármassal vannak csekélyebb számú vagy kisebb méretű bajok.

A posztkommunista főnök olyan kommunista, aki nem vallja magát kommunistának, ami azt jelenti, hogy összehasonlíthatatlanul többet tud, mint egy kommunista. Viszont tudásának alapjait nála is a nagy Tanítók fektették le. A nagy Tanítókat mindenki ismeri, ígylát a posztkommunista főnök nyelvét könnyen megértem. Ha pedig értem, nem ellenem szól! Nincs apelláta. Tudhatom, a Tanítók egyszerű nyelvet használtak, klasszicizáló és steril mondatokat. Mi a mondat, kérdezem, mire ő holtbiztosan azt mondja: ami két pont között van. Egyenes beszéd.

Ki teszi ki a pontokat?

Én.

A prekapitalista főnök bourbonliliomokkal díszített sztaniolból kileffegő csokoládétáblát nyújt felém, akkorát törhetek, amekkorát akarok, mert nincs rácsozat — így fogad. A mondatról keveset tud, mondja, a pontot Isten teszi ki, vagy Pilátus, aligha számít. Megvitathatjuk, teszi hozzá. Mosolyog, de tétován. Nem tudja eldönteni, maradjon ülve vagy álljon fel. Látom rajta, szívesen átadná a helyét néhány órára, ő meg elmenne nőzni vagy csak egyszerűen haza, aludni. Nem főnökös. Mintha pusztán posztkommunista főnökök léteznének, a prekapitalista képzeletem szülötte. Az örökösen ellentétpárokkal dolgozó képzeleté.

Napi bizonytalanságaimban egy posztkommunista főnök *zord tekintete* jóleső, ösztönző bizonyosságot nyújthat. Nyögje ki, mit akar, mert nincs időm!

Mindent megteszek, hogy a megtalált boldogság táplálta érzelmeimet férfiasan elrejtsem. Szeretem a szót: posztkommunista. Izgalmas leírni: vajon eltalálom-e az *m*, *u*, *n* szarait?

Mit akar?

Akarok-e valamit? Akarok-e akarni? Akarok-e akarni akarni?

Hányan mentek Piripócsra?

Radetzky-mars

Miből induljak ki? Talán magamból.

Semlegesen szoktam a románokra gondolni, ami alatt azt értem, hogy a rájuk való gondoláskor nincs előttem pro- meg kontra-rubrika, sem kitöltve, sem kitöltetlen, tulajdonképp maga a gondolás sincs meg, ami van, az homályos merengés, amelyről szintén nem mondhatom, hogy sajátlagosan elkülönítene valamit is, hiszen ugyanúgy működik a németekre vagy az albánokra való gondolásom. Képek vannak, tehát, ha pl. az albán menekülőkre gondolok, akkor azok az emberek jelennek meg, akik mohó legyenek módjára ellepnek egy-egy olasz hajót, ugyanakkor eszembe jutnak a híresen gazdag albán kereskedők, akik hamarosan felvásárolják Dél-Európa jó részét.

Semlegesen gondolok magunkra is, mert ennek a gondolatnak sincsen egyszerű tárgya. Mindaz, ami nem semleges bennem, tulajdonképpen nem az én gondolatom, hanem egy elképzelt, voltaképpen mondvacsinált MI (többes szám, első személy) megnyilvánulása, koholmány, rájátszás, képmutatás, el lehet vonatkoztatni tőle könnyedén.

Többfajta zenét hordozok magamban. Sokszor úgy gondolom, lennie kell bennem egy vevőnek (titkos, bár ez ma nem divat), amely szeszélyesen forgatja önnön gombjait: ma reggel indulókra ébredtem, szombat van, promenádos napsütés. Az indulók többes szám első személyben szólnak bennem.

J. mesélte, hogy kitalált egy rádióadót, illetve egy országot, egy tejjel-mézzel folyó Kánaánt, amely nem létezik, csupán rádiója van, ez sugároz jobbnál jobb műsorokat. A hallgatók, egyre többen vannak, vágyakozni kezdenek ebbe az országba, keresik, hol lehet. "Mindenki ott szeretne meghalni, miután megöregszik." Szép.

Illyés Gyula ír a *Haza a magasból* című versében hasonlóról, hasonló képzeletről, mely őrzi a hazát, mit el senki sem vehet ezért.

Én is tudok megható történeteket a hazáról. Pl. egy belgrádi zsidó férfiről, aki egyszer, valamely zaklatott nap délutánján gyerekeinek megmutatja, hol van a térképen Jeruzsálem. Közben arca eltorzul, keze görcsbe rándul, rátámaszkodik, a kéz a ránehezülő test súlyától egyre szintelenebb lesz, majd a férfiből feltör a zokogás.

Vagy mesélhetnék nagyapámról. Ő a Mátyás király utcai házában, mely ház már nem volt az övé, gyakran ült magába roskadva, sehová sem akarván elmenni, viszont szerette volna, ha a haza eljönne hozzá: "Jó napot, Lukács úr, itt vagyok, meghalhat."

Irodalmilag nem tudok mit kezdeni azzal a vonulattal (a bércek!), melyben a közhelyek úgy hullanak ki a szövegből, mint melltartóból a belegyömöszölt újságpapír. Az a rezignált utalás sem túl eredeti, miszerint hazának egy női ölecskét nevezhetnék, hová visszahúzódhatni etc.

A haza a gyakorlatban egy helyet jelent. Ennek kiválasztása aligha történhet esztétikai szempontok szerint, mert például az Északnémet Krétaszikláról előbukkanó kép lélegzetállítóan szép, viszont nekem otthonosság-érzetem az alföldön van, tehát egy helynek lelkiekben van párja, vagy nincs párja. Sz.-ben születtem, ott érzem jól magam. De nem érzem.

Ne idegeljen fel, mondta egy falusi asszony, amikor hülyeségeket kérdeztek tőle. Én közömbös vagyok ezekben a dolgokban, csupán mikor a többes szám első személyű Radetzky-induló szól bennem, akkor foglalkozom ilyesmivel.

Kelet-európai rendszerváltás

Álmomban sok pénzem volt, és valamit kezdeni akartam vele. Gazdag ember lettem, vagyis az maradtam, aki voltam, csupán a pénzem volt annyi, hogy nem lehetett megszámolni.

Azzal kezdtem, hogy kinek-kinek felkutattam titkos óhaját, és azt nyomban teljesítettem. Pl. Egyed Péternek meghoztattam egy böhom FORD RUTINERt, az egyik legmegbízhatóbb kamionmárkát: a fülke légkondicionált, a hűtőben több napra való élelem és sör, a fülke mélyén kényelmes fekvőhely vikunya pokrócokkal etc.; Kisgyörgy Rékának megvásároltam egy termő narancsfaligetet Kotinoszon, e parányi görög szigetecskén; Gergely Tamásnak a világ legdrágább háziállatát szereztem be, az ún. szingapúri kék macskát. És sorolhatnám tovább.

S még ennél is boldogabb voltam, amikor az általam rendezett fogadásokon (*those famous get to gether partys*) szettekittem az önfeledt, zszibongó népek között. Úgyhogy igyekeztem minél gyakrabban összehozni ezeket a parányi ünnepeket; végül nap mint nap, szinte folyamatosan állt a bál, pompás termekben, ahol válogatott pincérlányok hordták körül a pezsgőt, egyebeket. A dauphinéi szarvasgombától a milánói vermutig minden jelen volt, és hát jöttek, jöttek, jöttek a barátaim és azok barátai, és a barátok barátainak barátai: ettek, ittak. Nekem csupán annyi volt a feladatom, hogy béreljem a termeket, fizessem a személyzetet. Nem is került sokba. A többi ment magától. Kis idő elteltével a partikon kívül tk. már alig történt valami. Érdekes kombinációk

születtek, a szeretet és gyűlölet újfajta kristályai jöttek létre a termekben sarjadó kapcsolatokban. Egyszer pl. engem összetévesztettek a legádázabb ellenséggel — mondhatni, egészen megható volt, ahogy védeni kezdtem őt. Beszéltem, beszéltem, miközben furcsa dolgokat tudtam meg magunkról; hogy tk. igaza van annak a másiknak, aki gyűlöl, meg efféléket (mint holmi terápiák alkalmából). Az önfeledt, egzisztenciális gondoktól mentes beszélgetések (hiszen ki panaszkodott volna a tejhiányra, a hidegre, az alacsony fizetésekre, amikor Black and White whiskyt kortyolgatott éppen!) fátylán keresztül minden átformálódott: életünk másféle medrekbe terelődött. Az ember felfedez egy mondatot, mely tulajdon valójára nyit rá, így fogalmazta meg álomban egy Hrabal-szerű férfi.

Folytatódott azzal, hogy megszűntek a szerkesztőségek, illetve nem szűntek meg, épphogy javában működtek, ám teljesen összekavarodott minden, V. a Korunkat szerkesztette, J. meg a Látót, persze hol volt már a Korunk, hol a Látó! — hol volt éppen, hol meg nem, szeszélyesen billegőzött kicsi irodalmi életünk. Hamarosan feloszlott az Írószövetség, befuccsoltak a sebtében összehozott íróársaságok és írókamarák.

A politika megszűnt, helyén, tágas, kiváltságos helyén újfajta művészet emelkedett, hiszen a dolgok akkor tudtak megvalósulni, ha beszélgetések során mások elképzeléseivel korrespondenciába kerültek. A beszélgetés csiszoltsága azt is lehetővé tette, hogy olyan dolgok is megtörténjenek, amelyek eddig a mondatok hiányossága miatt nem történhettek meg. Először helyretolódik a beszéd, utána minden más...

Romániai magyar publicisztika

A címválasztás magyarázata kissé nevetséges: úgy határoztam, hogy mától transzszilván szövegeket fogok írni. Én sem értem egészen, hogy miért. A helyzet az, hogy egyre nehezebben bírok velem, ahogy *nő pl* bennem magam, nehezebb és egyre.

Transzszilván szöveget verek a falba — efféle mondatokra ácsingózom. B.-ék a hetvenes években a transzszilvanizmus szocialista formáit kidolgozva, és azokat megtöltve, hatásos dolgozatokat hoztak össze. Gyakorta hivatkoznak rájuk, amennyiben szóba kerül a műfaj igényes vonulata. A B.-féle publicisztika — hagyomány az is. Most beugrik O. (ez jó, hogy ő is megidézhető), az ottliki író, aki mindenhez ért, tehát mondjuk kiváló pilóta, mérnök, cipész, pék, ami nem kiváltsága neki, hanem szakmája közvetlen és egyértelmű velejárója. B.-éknél viszont a hozzá nem értés dominál, függetlenítették magukat, szabtak, varrtak, tetszetős ruhákat csináltak, de a ruhák ravaszul senkire sem illettek. Transzszilván borsó. Inkább a szegek.

A helyzet az, hogy a szocializmus bűróiban munka folyik ma is. A bútorzat a régi, a könyvszekrényekben Kim Ir Szen és Lenin és Sztálin bőrkötésesek. A vörös hárasszal bélelt karosszékekben délután négy és öt között túlórában perceg a szocialista szű. Vissza-visszatérnek a kidobott mondatok is, ahogy néhány rögeszmésen kísértő mozdulat. A dohányzásról leszokott férfi a keksz morzsáit a hamutartóba ütögeti. A magyarázat nemigen esik jól, beveszem persze. Ismerek egy szerkesztőt, aki barátom kéziratába tizenötször beékelte C. nevét, kb. olyan kontextusba, hogy C. szellemében, C. útmutatásai szerint, C. és a párt dicsőségére, hogy az írás ekként jelenjen meg, ijedt ámulatunkra, s aki szerkesztőt én, ha nem is rajongásig, de szeretek. Á. (rejtélyes név, mint egy Pusztai-hősé) beleolvastván a kéziratba, egy sebes, vészjósló, szocreális mozdulattal rántja hátra vállamat: Kiről van szó, ki vele, kiről?! Lehorgasztjuk a fejünk, mert nem tudunk tiszta szívvel megbocsátani mindenkinek, tartson bár látványos bűnbánatot. A múltat át kellene vészelní valahogy, ilyes magyarázkodás sem esik jól. Fülembé aranyat öntsetek.

A helyzet az, hogy úgy kellene csinálni, ahogyan a németek tették, miután átmentek a keleti részbe, s az aszfalttól a vécékagylóig mindent kicseréltek. Mi persze nem vagyunk tehetősek. Ha ez az írás Nyugaton jelenne meg, egy nélkülözhetetlen és ezért funkcionálissá lett lábjegyzetben itt érdekesen ecsetelhető volna szegénységünk. Nincs pénzünk új asztalokra, könyvekre meg görgős székcsodákra. Csakhát akkor már inkább az üres termekben kellene a parketten ücsörögni. De mielőtt

arra gondolnánk, hogy ezzel megoldódna a kérdés, kicsit tovább menve, látni lehet, hogy nem. Nem vonulhatunk ki önmagunkból, mint kétes parlamentekből.

Elgörbült a transzszilván szög. A kudarc radikálissá teszi napjainkat, ami azt jelenti: csak a ma van. Tehát szerintem, azon túl, hogy bemegyünk az üres termekbe, az kellene, hogy arra gondoljunk: ma — ennyi az időnk. Történjék bármi, nekünk ragaszkodnunk kell ehhez, másképp agyonnyom a múlt (ami természetesen ez a nap is, ha a ma lesz a holnap tegnapja).

MELLÉKDAL. B., aki nem azonos az előbbivel, számomra sokkal szimpatikusabb férfi, ő ír a nemzedékek kettős nyelvéről. A büntudat nem átörökíthető, mert a mondat sem öröklődik. Az igazság azt jelenti, hogy belátunk a mondat belsejébe. Mondat kell tehát.

Járásaimról, hallásaimról

A Grál lovagja

Egy ideje rendszeresen visszatérő álmom a következő: Fekete felhő üldöz, át kell jutnom egy nem túl széles, de fenyegetően mély szakadékon. Ugorhatnék, de megbénít a félelem. Ott áll egy nő az innenső oldalon, s felmerül bennem, hogy testével élő pallóként borulva a mélység fölé, átsegíthetne. Csakhogy a nő nem hajlandó rá, közeledik a felhő, ő átszökken, én toporgok, majd zuhanok, bele a szakadékba. Kiáltva ébredek.

Szomszédombba egy elvált pszichoanalitikus nő költözött, e rémálom azóta látogat. Gondoltam, ideje, hogy meglátogassam őt. Egy pszichoanalitikus mindig örül az effajta álmoknak.

Bevallottam neki azt is, hogy az álombéli nő olyan, mint ő, ami kíváncsivá tesz: ő vajon nem álmodik-e rólam. Másfelől pedig ezen egybeesés számomra nagyon egyértelművé teszi az orvoslás mikéntjét.

De tévedtem. Egész mást jelentett az álom. A pszichoanalitikus nő elmagyarázta:

A sötét felhő hatalmi szimbólum, ugyanakkor erős homoszexualitást is kifejez, tudniillik a szexuálfantázia rejtett vágyát a behódolásra, a felsőbbrendű, férfias erő előtt, ekként adja tudtomra. De én ezt inkompatibilisnek érzem. Ezért kerül utamba a szakadék. A nő is emiatt áll ott, de legfőképpen azért — bizonyítja ezt a közömbössége —, mert egy differenciálatlan, nem emberiesített, voltaképpen az ösztönök szintjén jelentkező Oidipusz-effektus kerített hatalmába. Jellegzetesen torz Oidipusz-komplex, annyira torz, hogy már-már teljesen más. Az anya átugrik, az apa alakja a sötét felhőbe vész, azonosítatlan marad, hiszen tudat alatt a halálát kívánom. Nem tehetek semmit. A zuhanás mi más volna, mint e tehetetlenség, a tehetetlenség impotenciába torkolló metafázisa.

Az álom teljes megfejtése tehát így hangzik: valójában homoszexuális, apa- és anyagyilkos (mert az anyát is elüldözöm), fokozott impotenzavarokkal küszködő férfi vagyok (munkahipotézisként használjuk még ezt a nemet), aki a hatalommal és a nőekkel való kétségbeesett kacérkodással próbálja leplezni zavaros bensőjét.

Mit tegyek?, kérdeztem elfúló hangon.

Tombolja ki magát, mondta.

Mi más tehettem, tombolni kezdtem.

Gyulával Európában

Elégedett vagyok Gyulával. Igaz, a kommunizmus terméke, de azért nagyon megértő. Egy “emberarcú kommunista”. Olykor már szégyellem, hogy annyira kezes és megbízható. Ha jó benzint kap, szolidan tartja a százas utazósebességet, alig hangos a motor, többre is képes volna, ha akarnám. De hát egyikünk sem akar nagy ember lenni. Gyulának hívták a régi gazdáját, akitől megvettük: innen a név.

Tehát: kilencvennyolcast neki. Teletöltetem a tankot, kerül nekem tizenegyezer lejbe. Plusz három óra a sorban. De az órákat csak másnap kezdem el komolyan számolni. Reggel: indulás Nyugat felé. Addig megyünk, ameddig mehetünk, a cél valamiféle demonstráció.

A határnál legombolnak rólam húszezer lejt és kétezeregyszáz forintot, miután itt is három órát várok soromra. Azután Gyula rákapcsol, jól megy, keveset eszik, estére befutunk az ezüstkalárisként ragyogó fényes Bécs városába. Ismerőseim előtt apad el a benzin, nevetve betaszítjuk udvarukra

Gyulát. Nincs gondom visszaindulásig.

Persze gond, váratlan helyekről, akkor sem támad. Benzin schillingért, két perc alatt, lejben átszámítva harminckettőezer. Vámilléték nincs, várakozni nem kell, csak intenek: menjek már. Ebéd a Hortobágyon: hatszázötven forint. Érlelődik már a tanulság, de pontos leltárt csak másnap készítek, a hazaérkezésünk utáni reggelen.

Ez egy kicsi írás, kicsi tanulsággal.

Mintha egy folyón úsztunk volna fölfelé, majd lefelé. Mintha gumifalnak rohantunk volna, ami jó messzire visszalökött. Menet az összköltség volt hatvanezer, jövet negyvenezer. Menet az út tizennégy órát tartott (plusz három óra benzinsor és néhány enyhébb kopreikális borzalom), jövet csak tízet, s ha az időeltérést bekalkuláljuk, akkor is két óra a különbség. Ráadásul a benzintank jövet nem ürült ki az egykori rajthelyre befutván, hanem (másnap kiderült) jó száználcvan kilométert autózhattam még Kelet felé. Ez nagyjából az időnyereségnek megfelelő távolság. És ha itt, jövelelem végpontján mondjuk átülök egy taxiba, akkor a plusz húszezer lejjel még mindig mehettem volna tovább, le-lefelé, bő száz kilométert.

De nem vágtam neki. Már nemigen tudtam, hogy mit is lehet ezzel a jövés-menéssel, ezzel a háromszáz kilométeres keleti különbséggel példázni (ami időközben a benzinárak emelkedése miatt nyilván nagyobb lett) (azonfelül a határon egy újabb ötezressel lenyúlják az embert), és persze Gyulától sem akartam elválni. Csonka maradt a demonstráció.

Homoródalmás

Szármány, Várhegy (nyitott a bánya, akár egy seb), Nagymái, Gálhegye, Merke (katrincát köt, mint az asszonyok), Fügőbükk, Parostya, Szulthegyese, Cikepataka, Bosaszó, Jánépataka, Almás vize (Zsigmond Béla tízezer téglát vetett egyetlen nap alatt, utána vért köpött, de még saját lábán ment át a vízen a mentőig; fiai lebontották a csúrt, abból égették ki a maradék téglákat, darabja 2,50), Sósút utca, Kenyeres, Barrák, Szabók utcája, Német utca, Rácsuj, Pósára (Sára, Sára, asszony vagy te, a falu asszonya, átkozott vagy te az asszonyok között, de áldanak a férfiak, midőn a hitvesi ágyban elúrhodott az unalom!), Bacószege, Kongófa, Kerekpást ("Gyűlöllek, mert gazdagabb vagy, mint én! Verje föl a fű az udvarodat!"), Aszalók hídja, Pisztaragos híd. Nagysás, Botteleke, Ózeresztő, Csigó (sivítanak a szökött, elvadult disznók, suhognak fönt a hollók), Akasztófák, Csödökert, Kámán (csavarosan nőnek a fák, órákig lehet nézni őket a fűben hasalva).

Az erdőben sok a medve és a vaddisznó, éjjel be-betörnek a faluba fosztogatni. Verik az örök a vasat, ugatnak a kutyák. Érett körték potyognak a háztetőre, apró robbanások. ("Súlyos, mély álomból ébredek.")

A pincében szikkad az alma az ászkon, a szuszékban moccan a gabona, a kasztenban régi erdélyi folyóiratok, a patakon lebontották a dugást, a suvadásos parton nem sulykolnak, korhadoznak a merítők. Vasárnap reggel felseprik az utcát. Tódor Sándor a Bagoly nevű manzárdban fogadja a lányokat. Kart karba öltve sétálnak a farmeres lányok, izzadság és spray szagkeveréke marad a nyomukban.

Lányszöktetés után nincsen fehér menyasszonyi ruha.

Szabó Mózes, törött öreg ember, felmászik a csűrbe, hosszú koszttal leveri a cserepeket. Majd elrohasztja az eső, elhordja a szél, ha ő már nem bírja elbontani.

Bolond Andris ökröt ad egy tangóharmonikáért. Vasárnap délelőtt két fedőt összeverve vonul az utcákon. Hátát bekente szilvalekvárral, arra kéri az asszonyokat, hogy nyalják le. Kutyafalka vonul mögötte, nyaldossák.

Pálfi Előd tojást talált a pajtában, nem tudja, hogy vízisiklóé, az eresz alatt fészkelő fecske alá rakja.

Bencző Anna néni tizenhat éve minden nyáron kiviteti koporsóját az udvarra szellőzni; a szemfedőt s a párnahuzatot is kimossa.

Öreg házaspár ül a padon, nagy, csontos kezük az ölükben. Előttük két kutya párosodik, azt nézik.

Hallgatnak, már órák óta.

Egy boglya tövében férfi és nő, nincsenek levetkőzve. A nő két sarkát rászorítja a férfi alsó gerinccsigolyáira. Nyitva a szemük. Meglepő, hogy mozdulatlanok a fűszálak körülöttük. Szerelem, szerelem, és semmi felesleges mozdulat.

A férfiak gyalog ballagnak a megrakott szekér után. Olyan egyenes a derekuk, mintha egy-egy isten székelne a fejükön.

Akarod-e látni az angyalt?

Amikor ezeket írom, december 5-e van, este jön a Mikulás, ott ül majd az égi szánon, a gyeplőt rénszarvasok feszítik, szakállából havat ráz a szunnyadó városra, hogy elrejtse a nyomokat... Meglehetnének őt is. Az angyal viszont mégiscsak más! Nem mintha megpillantása képtelen dolog volna. Én eddig kétszer találkoztam vele: először arra kért, egyem meg a leveket, másodszer pedig kihúzott a pácból, úgy is mondhatnám, megmentette az életemet. Viszonyunk kiegyensúlyozott, egyáltalán nem problémás, mint például az Istennel, egy másik égivel.

Jó viszonyunkra mi sem jellemzőbb, mint hogy ilyentájt összeállítok számára egy listát; azok szerepelnek rajta, akiket szeretnék megajándékozni valamikkel. Apró problémáim ezzel a listával vannak. Egyfelől nem tudom habozás nélkül eldönteni, hogy azok szerepeljenek-e rajta, akiket szeretek, vagy hangsúlyosan azok is, akiket nem, de akkor persze méltányos vagyok-e az ártatlan középshinthez. Érdeemes vajon kutatnom magamban, kit szeretek, kit gyűlölök — ilyen fontos egyáltalán? Másfelől azzal sem vagyok tisztában, hogy kérhetek-e ajándékot mások számára az angyaltól, másokért avagy mások helyett cselekszem ilyenkor?

Valamiképp áthidalom e felemás helyzetet, összeáll a lista. Ám akkor, mintegy az angyal szemszögéből tekintve a dolgokat, félelemmel gondolok arra (újfent a magam bőréből), mit szól az angyal a listámhoz. “Szép, nahát!”, csóválja aranyló üstökét.

Mert példának okáért (nem fogom felfedni a listán sorjázó neveket, csupán néhányat említenék a magyarázat kedvéért, azt is az irodalmi részlegről, mely természete szerint megengedi a nyilvánosságot), szóval példaképp Hajdu Győző is ott van, szegény, most már biztosan öreg, csalódott ember lehet, sajnálnivaló; igaz, én ismeretlenül is állandóan szurkoltam neki, hogy bírja elfogadni a jó kéziratokat, legyen ereje, s ha nem ment, akkor sem neveztem rohadt kollaboránsnak, ez logikus sem lett volna etc.; aligha szerethetem őt, aminek, ahogy mondtam, nem hiszem, hogy volna jelentősége, csakhát valami ok mégis mindig fennforog. Durrell Óriáskönyvét tettem a neve mellé, olyan tanulságos (igaz, 400 Ft).

De HGy mellett már Gálfalvi Gyurka van, egy másfajta pozitúrában, hiszen őt a legjobban szeretem a listáról, és ez remélhetőleg nem kizárólagosság, hiszen sokan vannak, akiket a legjobban szeretek... Nahát, így bonyolódik el a helyzet, érthető, hogy sokat vesződöm ilyentájt. De őszintétlenséget nem találok magamban, úgyhogy radikális kihúzásokkal nem egyszerűsíthetem a dolgokat.

És ha eljutottam a Gálfalvi Gyurka nevéhez, ugyan hol lelnék előnyösebb helyszínt, hogy meglessük az angyalt, mint az ő háza körül, Vásárhelyen, a Rigó utcában settenkedve, vagy kertjében lapulva a málnabokrok mögött. E hely sikerrel kecséget. Abból se csinálj magadnak gondot, ha netán elhatározásod után kapsz észbe, hogy elmúlt a karácsony — a jegyzék jó pár napra munkát adand a mégoly teherbíró angyalnak is.

Hadikikötő

Amióta nők bővkörében élek, érzem, hamarosan meg fogom változtatni a világot. Függőségben lenni — nem egyszerű ügy ez, *mesmeg*.

Sokáig nem is tudtam mit kezdeni vele, akárcsak némely súlyos könyvvel, opus magnummal...
Fölizzott a női tenyereken szunnyadó sorsvonalam!

Ami a változást illeti, az nem sebes díszletváltás vagy hasonló egyéb. Valami, amikor kiderül róla, hogy szemenszedett, hamis, mondvacsinált, talmi bazár, eltűnik, értsd, lekopik, tehát helyére nem tódul be az új, az új csupán kiegyenesedik, leporolja magát, felemeli a fejét. Az élet problémái valójában nem problémák. A kivagyfi szónok alól kiszalad a szőnyeg, hazug ajkai előtt lekonyul a mikrofon...

Zsófiánál kezdem a napom, mert ott mindig akad reggeli falnivaló. Nem akármilyen persze! Cserépen termeszt a gyapjas tintagombát, kétnaponként lehet szüretelni, még télen is. Teámat hatféle fűből forrázza. Távoli völgyben gyűjti őket, ahol hatvanhárom másféle is sarjad. Bennük az egyesült égi és földi erők... Illatpamacskok emelkednek, a csészek fölött apró felhőkké tömörülnek, akként szállnak magasra, hogy az ebédlőcsillárjánál hirtelen nyomtalan elillanjanak.

Átvonulunk a nappaliba, Zsófia leül a zongorához, székkemmel maga mellé int. Miközben ujjai a billentyűkön kószálnak, csapongva magyaráz.

“Titeket mindenféle kétes koncepció gátol. Totyogtok a bokátokra gabalyodott alsógatyáitokban. Nem tudok bennetek bízni! Ismered a füveket?, ismered mondataikat? A kékingő így szól — de hát amúgy sem értenéd! *Sansa misura*”, leheli a billentyűk közé.

“Koncepció, ilyen magyar szó nincs is, legalább neked tudnod kellene!”, villan felém. “Vagyis ha van, százfélét jelenthet, minimum. Egy kéz, fölfelé fordított marok, homok pereg az ujjak között. Egy álom váratlan beszabadulása valamely mozdulatba. Egy hét betűből álló szó, amitől kibomlik a legszebb rózsa. Folytatható, folytatható... *Bella appogiatura!*”

Közelebb merészkedtem, sóhajaimtól megrezdültek füle környékén a kicsi tincsek, mint az apróka csigák a vizek mélyén, ha szél korbácsolja a messze felszínt.

Esőhullást nem jó ablakon keresztül nézni, mert beteg lesz az ember. Magam felé rántottam, ajkammal ajkát kerestem. De ő túlpördült rajtam, tovább fordult sebesen, forgott, miközben emelkedett is. Már alig láttam őt, hiába ágaskodtam. Óriás lett, ezzel párhuzamosan én meg parányi — hajó egy megfordított távcsőben.

A zongora bűgött, aztán kiszálltak onnét a hangok, s mint lepkék sereglettek körém. Lassan továbbálltam, ők követtek. Ha nő volnék, ujjaim köré csavarnám a férfiakat, és magammal vinném őket ebből a kopott világból.

Inter — Júve

Aligha lehet az interjúkat szeretni. Egyfelől, amennyiben az ember tapasztalatlan, ilyenkor zavarba esik, semmi más nem jut eszébe, csak az, amit kerülni szeretett volna, ígylát épp ezekről fog fecsegni; tagadhatatlan viszont, hogy az interjúkészítő számára ezek ígéretes momentumok. Másfelől, ha a sanyarú idők folyamán szert tett némi tapasztalatra, megfordulnak a dolgok, ő elkerüli a kelepceket, illetve csak színleli, hogy zöldfülűen beléjük gabalyodna, miáltal az interjú nem éri el szent célját, a publikum jó adag képmutatást és hazugságot kap, tudva tudatlanul.

Interjút visszautasítani a legnehezebb vállalkozás, körülményes és kellemetlen ügy. Az embernek vagy nincsen elég súlya e gesztushoz, vagy van, ám akkor meg elég érzékeny ahhoz, hogy átérezze az aznap miatta korán kelő interjúkészítő fájalmát, akiről, ha történetesen nő, az is kiderülhet, hogy az alkalom ünnepélyességére való tekintettel a száját is kirúszozta, noha nem szokása; evégett tehát kerüli az egyértelmű visszautasítást, átlátszó és nevetséges kibúvókat keres, “nagyon berekedtem, elment a hangom, beteg vagyok, már nem is élek”.

Az interjúkészítő csökönnyösen valamifajta önmeghatározást szorgalmaz, nem elítélhetően, ugyanakkor vagy egy belterjes, önmagából kiinduló és önmagába visszahulló sajátosan kódolt definíciót kap, ami érdekes és megéri a pénzt, viszont alig-alig érthető, vagy egy általánosságokéi összeállított képet, ami keveset ér. Interjú alatt furcsa, szomorú változáson megy át a kérdező, hangja lágyabb lesz, beszéde folyékonyabb, tekintete a semmibe réved, mint színésznek, aki a nézőtérhez

szól. Ez persze átragad hebegő partnerére, aki viszont hamar felfedezi magán az idegent, nem tudja eldönteni, bosszankodjon vagy nevessen. Olykor ki-kiszól: “ez most vesz?, gyorsan beszélék?, tartsam én a mikrofont?”, de tudja, ezt úgyis kivágják.

Kézenfekvő volna úgy beszélgetni interjúkészítővel, mintha az egyszerű üzenőfüzet volna: “Üzenem a hallgatónak, hogy szívesen eltársalognék veled, kérdezz!” “Írókám, hogy ityeg a fityeg?” És így tovább, Örkény nyomán. Avagy ismervén és megszokván egy érzést, egy érzetet, aminek forrása a régi időkbe nyúlik vissza, amidőn a falnak is füle volt, egy az egyben kezd beszélni, egy az egyben “a kérdező szemével”. “Mitől szokott kiborulni?” ‘Tőled, te édes!’ “Szemtelen!”, kapkod erre a rúzsos ajkú nő.

Az interjú olyan, mint a politika: nem tudod, az igazaddal hozakodj elő vagy az érdekeiddel.

Az interjú slampos műfaj.

Nyilvános gyónás, mert a papon kívül az Isten is hallja. Ez is marhaság.

Interjúkészítésre alkalmas idő nincs. Reggeli után közvetlenül (mondjuk akkor kezdődik a nap) csupán egy dologról lehet könnyedén beszélgetni: az időjárásról, kicsit később a reggelinkről vagy a közelgő ebédéről, azután megint, mi volt, a múltból, mintegy külön megemésztve az ebéd fogásait. Estefelé akadna tán némi arravaló idő, de akkor az embernek dolgoznia kell, az interjú meg nem munka.

Némi esély azonban mutatkozni látszik. Mondjuk egy ilyen interjú fölfogható játék-szerűségnek is, azaz interjúvoltnak ki kell bújni a interjúkészítő kérdései alól, és ha ezt nagyjából egyforma eredményességgel és eredménytelenséggel tudják csinálni, akkor szavatolt valamiféle élvezet, miáltal megbeszélte időben kivitelezhető egy meccs. Egy Juventus—Internazionale rangadó, gólokkal, fifikás gólpaszokkal, néhány szikrázó belemenéssel, a végén meg az izgalmas tizenegyesrúgásokkal és a zokogó csatárral, akivel a közönség együtt sír.

A konzumnő

Leszólított egy nő, azaz nem mondott semmit, csupán rám nézett, lehet, hogy bólintott. A haja ezüstös volt, fekete és rajta a csillagok ezüstje. Combja két élő oszlop, magasak mérhetetlenül, merthogy miféle mértékegység lehetne itt helyénvaló!? Hüvelyk? Pika? Pont? Arasz? Azokból a nőkből volt összegyúrva, akik benépesítik képzeletemet, szépek és bolondok, én meg füttyenteni sem mertem utánuk.

Üzlet? Nem. Talán ha a tőzsdén játszanék, s egy rejtett logikát felismerve, hihetetlen húzásaim jönnének be és jövedelmeznének. Ez a logika eltér, igaz, észrevétlen, az előregyártott elemekből összetákolt látszólagos logikáktól. Egy álom, melynek leírásakor semmitmondó jelenetekhez ragaszkodunk szívósan.

Keveset beszélgettünk, mert minek. Arra gondoltam, háromszázötven évvel ezelőtt találkoztunk, akkor teljesítetlen maradt egy forró párbeszéd ígérete. Háromszázötven vagy ezer? Mindezt megerősítik majd azok a fehér villanások — mindketten rögtön tudtuk, hogy a másik lehuny szemei előtt milyen mintázatú lesz a kép. Az övé apró kígyócskából áll, az enyémben szabálytalan, függélyes hasítékok... Lifttel vezetett föl. Talán fejjel volt magasabb, mint én, ám az ilyenkor szokásos feszélyezettség az ő végtelen udvariassága miatt lekerült rólam, mint ruha. A folyosón idős asszonnal találkoztunk; megálltak, barátságosan váltottak néhány szót, az asszonyosság hogylétem felől engem is megkérdezt. Közvetlenség és leplezetlen szimpátia. Nem kell bujkálni. Semmi sietség, ez is megejtő kapcsolódás; kivezetett a teraszra, ahol ámulatomra valóságos függőkert várt, törpefenyők, trombitafák, néhány hibiszkusz, hajnali szerelemvirág. Sőt, három hófehér tyúkot is fölfedeztem, egy vörös tarajú szép kakast. A nyírott fűben fekete műanyagcső tekeredett. A mellvéden túl a telek rézsütösen lefutó sziklás talaja, a sziklákon néhol fű virított és moha.

Közben egyedül maradtam, de hát aligha lehetne ennél mélységesebb és intenzívebb együttlét—minden mutatódik, zavar és szégyenlősség nélkül láthatok. A szárítókötélen színes papírfecniket babrált a szél. Hűvösödni kezdett, éreztem a kövek és a föld melegét. A szarvasagancs

gyertyatartóban egyetlen szál gyertya gyulladt, s mire leégett, a vacsora is elfogyott. Az is kiderült, hogy az agancs fából van: az elhaló kanóc még fölizzította, fehér füst szállt, idegen illatú. Nagyokat szippantottam, s ameddig lehetett, visszatartottam a levegőt. “Ó, a mexikói csodaszarvas!” Jobb, ha mondatokat mondok számolatlan. Vagy az sem!

Végül is kételkedni kezdtem: megtörtént-e mindez? A barátommal másztunk fölfelé a rézsútos oldalon az ismert mellvédhez, a túloldalról ismerős kőfalhoz. Kintről *hideg, idegen* minden, ráadásul a cél előtt folyton visszacsúsztunk. A járdát választottuk. Kőrmöm alatt fű és föld, nadrágom maszatos.

Ahogy a bejárat felőli oldalra kerültünk, megpillantottam Őt, egy fiúval jött, a fiú Björn Borghoz, az egykori teniszcsillaghoz hasonlított... Semmi sem változott, talán csak a ruha volt más. Nem nézett levegőnek, nem bámult át vállam fölött — észre sem vett. “Gúnyt űzők magammal?” A barátom egy fekete fadarabkát szagolgatott, mexikói éger, mondta. “Mégis, tehát.”

De hát miért akarok összerakni valamit, miért ez az erőszakos fércelés? Ócska kis történet lesz ez is. Oké! Ám ha már így, legalább vegyük észre, a mondatok testén a hibiszkusz friss virágpóra sárgáll.

“De már minden késő: a korán is”

(Előjáték) Ül egy meggypiros Volkswagenba bele, nem, ez még nem meseautó (das ist ein Wurdtschlang), húzd be az ajtót, a szíjak önműködően csatolódnak rád. Nyújtsd ki lábadat, engedd el magad, minden arra szolgál itt. A rádióban magyarul beszélnek, mégis alig-alig érted, szokatlan hangszín, szokatlan modor, szokatlan szöveg; a bemondónő úgy bűg, mintha az ágyban volnátok; a háttérben zene szól, az is különös. A hangszórókat sem találod, s közben az a gyanúd támad, hogy valamiképp a testedben rejlenek, az agyadban... Az út jobb oldalán póznára szerelt táblákon elektronikus érzékelők rajzolják eléd sebességed kívánt értékét. Országúton suhansz, hol világos van, akárha nappal volna, pedig lassan már éjfél lesz. Állítsd vissza órád mutatóját, ha eddig nem tetted volna meg. A kesztyűtartóból szederillat szivárog, halkan duruzsol a motor, az is zene.

Lassan megérkezem, gondolod, aztán rájössz, időhatározóid itt fabatkát sem érnek: nyelviileg is kezdesz eligazodni. Elhull, mi volt, de biztató a rád váró. Robogj át a kivilágított városon, robogj, s szemedet pillanatra se hunyd le; a legteltjesebb pillanat is eliszkol a setét részben. A hatalmas zöld üvegtáblák mögött ezer szín tündököl — honnan ennyi szín? miből keverik ki? A lányok hosszú combján is e fények villognak, futkároznak, kószálnak. Egy tetőtől talpig kivilágított híd láttán már-már azt kérdezed: tényleg üvegből épült, tejuvegből?

Az autóból telefonálhatsz: rá—di—ó—te—le— fon!, s bejelentet magad vacsorára. Kapuzol, liftezel, pihenek érzed magad, érintések nyitnak, csuknak mindent. Félsz, hogy tekinteted beindít valamely titokzatos szerkezetet...; a süppedő folyosói szőnyeget bámulod.

Színes tévén megy a Napzárta, a másik szobában meg videózhatsz, ez a te szobád, itt fogsz nyugovóra térni. A fürdőszobában különös kalandok várnak rád: semmit sem találsz, és mégis minden megoldódik. Aztán belépsz az ebédlőbe, ott egy akkora svédasztal terül eléd, hogy belefáradsz, míg átsétálsz a túloldalra, ahol a hírből ismert gombát véled fölfedezni. És valóban az ! Fölülmúlja minden várakozásod — de ez már egy előjátékon túlvívó élvezet...

Éjszakai álmaid élesen megmaradnak, nem kell félned, hogy valaki elrabolja, mint pénzedet vagy esernyődet. Pelikánszerű madár ültet hátára, fölrepít a felhők közé. Ott leszállsz, lézengeni kezdesz. A lézengést úgy kell elkezdeni, hogy egy semmi kis amerikai dalocskát dúdolgatva legelteted szemed azon, amire épp kedved szottyán. Szotty: a kívánságaid repertoárja szerint alakuló felhőformák szilárdak, megfoghatók, de puhák, édesek, mint a tejszínhab.

(Akción) Másnapra ébredvén sebtében túlteszed magad a reggeli készülődésen, aztán elindulsz: még soha életedben nem ültél metróon. Kiválasztod a legközelebbi teret; útközben hunyorgó szemed alól átszűrődnek az éjszakai álmoképek: a szép lányok teste tejszínhabként egymásba olvad, és egyetlen szederillatú felhőként lebeg szemed előtt. Innen kezdve szédületben élsz: kék, sárga, zöld

táblák, csíkok, egyenruhák, lágyan zümmögő jegykezelő (automata). A mozgólépcsőn kicsit összeugrik a gyomrod, ám valahogy nincs idő komolyabban rémüldözni. Suhanva jön eléd a szerelvény, suhansz benne tova; csontjaid üregeibe is illatos szellő töltődik, érzed, ebben az őszinte álmétkedésben, benned titokzatos lények járnak ki s be, hamarost átfofognak, te pedig tisztába jöhetsz vele: se csontod, se véred, se húsdod nem a tied...

Aztán fölfelé már, a mozgólépcsőn állva, markolászva a korlát fekete gumiszalagát, melynek sebessége némiképp nagyobb, mint a fémlépcsőé, ettől (s mert görcsösen kapaszkodsz) a felsőteted kicsit előredől, kényszeredetten és mulatságosan, a fejedet emelve tekintesz a szomszédban alázúdulók semleges arcába — ott és akkor, abban a pozitúrában: megvilágosodik, beléd villan, eszedbe jut, átjár a Garaczi-sor.

Persze nem változik semmi.

Egyidejűségek, kétidejűségek

A világ megteremti a maga függőségeit. Elektromágnesesség, magasfrekvencia, kopreikális bevetés. Ha a falevélből levágnak egy darabot, nemcsak a megmaradt rész, hanem a levágott darab körvonala is kirajzolódik. A csonka levél emlékezete, a kézé, a törzsé, egy családé, egy mondaté, a nyelvé. Figyelemre méltó, ahogyan egy dolgos falu készségesen kiegészül a habókossággal. Mesélek róla, ugye, akard?

Abban a faluban meg-megjelennek az ilyenszerű mondatok: élt itt valamikor egy András nevű ember..., eszembe ötlük András..., evvel a dologgal András foglalkozott..., András fundálta ki..., az András kalapja... szekere... masinája... szerkentyűje... képzelménye. A szívósabb kérdező aztán kinyomozhatja (miközben nem tanulság nélkül való dolgokat gyűjthet tarsolyába), hogy András volt az, aki:

—halastavat vájta a dombtetőre;

—a völgy légtérét drótokkal és kötelekkel szötte be, szélkereket szerelt magas oszlopokra, lépegető járműveket eszkábált;

—a patakok tisztaságára, mint szeme fényére vigyázott: a vizet megsűrte, a medret kiséperte;

—névről ismerte a Kétvízköz háromszázhat fáját;

—baracklekvárral kente be az asszonyok hátát, azután lenyalta róluk;

—boldog volt, ha ezt megengedték neki, és hálából egyszerre szólaltatta meg hattucatnyi zenemasináját;

—télen színes füstökkel díszítette a dombok közt szikrázó falut;

—nyáron azért napozott, hogy elraktározza télire a meleget; befogott felhőket tartalékolt szárazság idejére;

—ha bánata volt, színes papírból kivágott leppentőcskével ragasztotta le a szemét, a fülét meg tangóharmonikazenével;

—arra kérte az embereket, hogy vasárnap meztelenül menjenek a templomba, mert mi volna ennél ünnepibb viselet;

—letört ágacskákat dugott szármányok talajába, s arra várt, hogy erdők nőjenek ott...

A lekvár, a szekér, a füst, a zenedobozok, a harmonikaszó: nem felejtődnek el könnyen, azaz naponta beléjük botlik a képzettársító. A képzetek veled kapcsolatban már-már nyugtalanítóan sokszor előjönnek. Mióta a faluban vagy, s lenyűgözve a sok tevékenykedőtől, magad is szeretnél bekapcsolódni, magad a magad módján, tehát kicsit faramucin és blikfangosan — igen, ekkor. Ne nyugtalanodj, ne bosszankodj! Biztató, ahogy a falu megpróbálja a világot szemlélni. Mindenfajta józan logika valahol csődöt mond. De van szemlélet, mely az egészet hívja elő. Ez az, ami a konvenciót majd kényelmetlenné teszi, és megütköztet a semmilyen eredményességgel nem kecsegtető világgal, a valósággal, mellyel *emez* gyakorlatiasan be nem helyettesíthető.

Tanulunk itt, feledünk ott. Észrevetted, ha kifekszel a napra, karod, combod széttárod, majd öt-tíz perc után úgy kapod össze, mintha vigyázzba vágnád magad s da capo, akkor összegyűjthetsz annyi

meleget, amennyivel kihúzhatod a telet? Másfelől pedig a fák mindegyikének neve van, hol asszonyi, hol meg a föld valamely szellemlényétől származó, akinek létezésében nem kételkedhetünk. Ingyen se véd, hogy áztatni akarlak. Ha szükségét szenveded, szívesen szállítok a keresett habókosságból. Kényes *holmi*...

Pessoa provincia

Van egy kiváló író, akit személyesen ismerek, s áperté kimondhatom: elviselhetetlen alak. Nem fedem föl, kiről van szó, találd ki, Olvasó, ha kedved tartja. Beképzelt, hiú, korlátolt, kicsinyes, undok fráter, lépten-nyomon belegázol a kortársi lelkekbe, ráadásul a nőekkel is rosszul bánik. Ezenközben pedig, mintha törvényszerű volna, csodálni való szintekig jutott, könyveit felütve meghatottan veszegetem észre: valahány mondata súlyos és szárnyaló, tömör és távlatokkal teli és így tovább, esztétizálhatnék bőséggel.

Hosszasan ecsetelhetném, miféle szörnyeteg ő, a túloldalon meg, hogy miképpen viszolyog tőle mindenki: a szájszagáért, a leevett kabáthajtókájáért, némely kivagyfi mozdulatáért, pikirt megjegyzéseieért... épp, ami mindig adódik. Ülünk tehát, írók egymás közt, és fanyalogva hallgatjuk őt.

A vízbe dugott pálca sem kettő, csak mi látjuk annak. E valódi és jól érthető jelenség megoldásra segíthet. Hol van a bennem lévő olvasó? Miért nem emlékszem arra az íróra, akit imént kortársi megrendüléssel tartottam szétnyitott tenyereimen? Ragados a vízzel való példálózás, írom tehát: fölveszem az edények esendő alakját. Ülök hát a közutalat részvényeseként, miközben az író idegesítő hangon olvas, ülök a benépesült teremben, és a többiekkel szinte egyszerre kérdezem magamban: meddig kell még őt hallgatnunk, meddig kell szégyenkeznünk miatta?

De hát mi oka van e sekélyes átfordulásnak? Miféle manipuláció tart a markában? Honnan eredeztethető a változás, és ha törvényszerű, miért zajlik le ily kisstílusúan?

Eljárt felettem az olvasói, sóhajtok tehát többször egymás után, mert újra meg újra összegyűl valami, mint a hideg ablaküvegen leszánkázó páracsepp...

Öt liter egér

Diarium diabolicus

A szerkesztőségi postával érkezhettek ez a levél is, feltehetőleg Ilonka hozta be, s mivel épp a gépeknél dolgoztam, és nem szálltam ki azonnal, megfeledkeztem róla. Másnap reggel találtam rá a számítógép tetején. Egy fénykép volt benne, engem ábrázol, azaz valaki mást, akiben magamra ismertem. Igen, most megvizsgáltam nagyítóval: én vagyok. A testem meztelen, így előtűnnek az ismert anyajegyek, a szörzet sajátos rajzai, nincs kedvem részletezni. Akár nevezhetnék is rajta, ha nem érezném fenyegetőnek. Kár, hogy technikailag körülményes a fotók közlése: érthetőbb volnék. Micsoda fotó ez!?

A paták, a szarvak, az előrekapott, loncsos végű farkok tényleg hozzám, vagyis a fotón látható testhez tartoznak, trükknek semmi nyoma.

A kép hátlapján a következő mondat áll: "Az ércbagoly megelevenedik, és átsuhan a város fölött."

Kézzel van ráírva, íghát az elmúlt két napomat különböző módszerekkel begyűjtött kézírások vizsgálatával töltöttem. Eredmény nélkül. Mert sem a szerkesztőségben, sem vásárhelyi ismerőseim

körében (a levelet vásárhelyi pecséttel kézbesítették) nem akadtam a kézírás tulajdonosára. A mondat eredetije itt van az íróasztalomon, a szobámban, feleségemen kívül nem láthatta senki (és feleségem sem olvasta). Én írtam le, alig pár napja: egy frissen befejezett regény utolsó mondata. A regénynek az a címe, hogy *Perényi szabadulása*, és az ördögről szól. Hát tényleg ennyire a közelébe jutottam volna?

Eszembe jut, hogy néhány nappal ezelőtt elfelejtettük éjszakára bezárni a bejárati ajtót, bárki bejöhetett. Aztán reggel, miután beültem az autóba, egy szürke pantallós férfit pillantottam meg, amint a lakók névsorát tanulmányozta. Bő szárú, majdhogynem trapéz nadrágot viselt, feltűnő a mai szemnek. Valami furcsát álmodtam Csokonai Vitéz Mihállyal — azon töprengtem közben. Csokonaival és Sancho Panzával.

Délelőtt azt hittem, megoldásra jutok. Szerkesztőkollégám íróasztalán egy papírcetlin akadt meg a szemem. Az ismerős kézírással néhány soros passzus szerepelt a lapon, konkrétan egy beszélgetés a halál utáni dolgokról, versben elbeszélve. Különbőféle vélekedésekről van szó, az egyik a lélekvándorlás mellett foglal állást, a másik nem hisz a lélekben, számára a halál “a nemlétei örök tengerébe vezet el”, a harmadik azt taglalja, hogy a halállal a halott visszatér a természet örök körforgásába, a negyedik a lelkek lelkéhez vél visszatérni, az ötödik a mennyországba vágyik, a hatodik pedig a földi élethez nagyon hasonlatos életet képzel el a halál után. (A pokolról egyik sem beszél.)

Rákérdeztem a cetlire, s kiderült, hogy Sz.-nek talán legutolsó versét olvashatom rajta, nemrég hozta el nekünk Sz. fia. El kell döntenünk, hogy a verset valóban Sz. írta-e. Sz. nyilván nem írhatta, mondtam, de közben nagyot kattant mellettünk a fűtőttest, és mint egy gejzír, spriccelni kezdett belőle a víz. Egész nap telefonálgattunk szerelő után, míg végre ráért valaki, hogy megmentsen a katasztrófától.

Ma reggel, amint beléptem, Márti azzal fogadott, hogy olyan testtartásod van, mint a volt főszerkesztőnknek. Én őt nem ismertem, de amikor előszedtük a régi szerkesztőségi “enterioröket”, magamban igazat adtam neki. Az egyik fotónál kis híján fölkiáltottam: micsoda hasonlóság! Kissé előredöntött felsőtest, balra billent fej, rézsút fölemelt tekintet: én is hasonló pózban parádézok a titokzatos fotón. Arról a férfiről azt mondják, maga volt az ördög.

Azóta gyanúsán vizsgálom Mártit, vajon honnan támadt benne az összehasonlítás gondolata.

Itt tartok most, azaz—összefoglalva a dolgokat— érkezett egy valószínűtlen fotó, rajta egy mondat (aminek létezéséről csak én tudhattam), és van néhány “egészen nem mindennapi körülmény”, amire szintén nem találtam magyarázatot. Például folyton esik. Mi jön még! Fel vagyok készülve, noha fogalmam sincs, mire kell felkészülnöm. Mindenesetre írni jó.

Ketten bizonyára olvassák rovatomat, ugyanis a múltkori felhívásomra két történet érkezett be az ördög hazai felbukkasáról. Az egyik Déváról, a másik Kolozsvárról. Az utóbbinak “főszereplőjét” könnyű kitalálni. Közlésükre akár most is sor kerülhetne, ha nem jött volna egy harmadik levél is. Valódi levélről van szó: egy leragasztott borítékban nekem küldött megsárgult ébenfalevélről. Az ördögről szóló könyvekben sikeres ördögűzés nem képzelhető el az ébenfaparázs hófehér füstje nélkül, de fontosabb most egy további följegyzés, miszerint a vízbe tett ébenfaág kizöldül vagy zöld marad, amennyiben az ördögöt sikerült a házból kiűzni, viszont elszárad, ha “megérzi” az ördög jelenlétét. A küldemény megfejtéséhez még az is hozzá tartozik, hogy aki a szerkesztőségbe behozta, és nekem átadta, Vihar Béla néven mutatkozott be, akiről mindenki tudja, hogy a szerkesztőség egykori potentátját rejtegette a forradalom zavaros napjaiban. Két dolog látszik valószínűnek:

1. Az egykori potentát színre lépett, és nyíltan azonosulva a gonosszal, akcióba kezdett;
2. Valaki — termékenynek vélvén az előző heti írásomban tett utalásaim talaját — őt szeretné belekeverní Vihar Béla nevével a nyomozásomba (nyomozásnak nevezem, holott inkább tűnik valamely lázálomban kitalált zavaros és bonyolult feladványnak).

Györgytől kérek felvilágosítást. Miközben a gyötrelmes időkről beszél, valamelyik szava bevilágít az emlékezetembe, láthatóvá tesz egy már elfeledettnek hitt jelenetet saját gyermekkoromból: a sarki boltban álltam friss kenyérért, hirtelen a sorban előttem álló nő hátrafordult, vigyorogva rám kacsintott, majd lábam közé markolt. Csúnya volt az arca, durva, sokféle szőrszálak feketéllettek. Nem mondott semmit, s miután közönségesen megkóstált, fordult is

vissza, mintha mi sem történt volna. Én meg álltam belevörösödve, felkavart lélekkel. A Madelaineszelet, mint mondtam, egy szó volt: *politika*, ami György szerint az ördög rágógumija. Még nem ért véget a nap.

Julás, a titkárnőnk arra gyanakodott, hogy poloska van a telefonunkban, megkért, csavarozzam le a készülék alját. Lehallgató helyett egy négyrét összehajtott papírcetlit találtam, rajta a következő félelmet keltő mondattal: “A gonosznak nincsen arca, de egymillió lárvája van.” Miközben a csavarokkal bajlódtam, mesélni kezdtem Julásnak Vihar Béla látogatását, mire meglepetten közbekérdezett: Vihar Béla? De hiszen meghalt!!!

Még a gyermekkori emlék motoszkált fejemben, és persze váratlan felbukkanásának magyarázatát kerestem, az emlékkép és a szó kapcsolatán merengtem, de a háttérben valami egészen más munkált bennem, és fokozatosan előbbre fészkelődött: hagynom kellene, hogy a körülöttem történt dolgok belesüllyedjenek az ezerszer ezerszer ezer és még annyi esemény tengerébe, nem volna szabad napjaim semleges tényei között baljóslatú összefüggéseket keresni, hiszen épp attól fogom magamat megfosztani, amit egy nyomozásnak is nevezhető cselekménysor végén szeretnék megtalálni.

Mibe keverem magam?! Erre gondoltam egész úton, aztán a lépcsőházban, mialatt a postaláda kulcsa után kotorásztam, mosolyogva fedeztem fel, hogy a postaládámon még mindig a lakás előző gazdájának a neve áll, mi több, fönt a lakásajtónkon sem cseréltük ki névtábláját. Ő persze két éve elköltözött, köztudottan igen befolyásos, felelősséggel járó funkcióba került. Sok lehet a rosszakarója, gáncsoskodó, vesztét akaró ellensége. Hát persze, pattintottam ujjammal, és sebtében máris kidolgoztam egy megoldás-verziót: hogy tévedés áldozata vagyok, mindaz, amibe az események bevontak, valójában nem nekem, hanem másvalakinek van adresszálva.

Ez ésszerű magyarázatnak tűnik. Úgyhogy kiötölhettem valamit, amitől azt várom, hogy végre kirángasson ebből a zavaros ügyből, remélem, sikerülni fog. Most persze nem fogom felfedni, a rovat megszabott terjedelmét is túlléptem már, majd legközelebb, ha megérjük.

Lászlóffy Csaba, aki nagyjából mindenről tud, sebtében papírra vetett üzenetben értesített, hogy amennyiben sehol sem találom az ördögöt, akkor alkalmasint a hátam mögött lapul, a nyakamba csimpaszkodott, mint egy rossz majomgyerek, sőt, számot kell vetnem azzal is, hogy bennem van!

Gálfalvi Zsolttal telefonoztam, hangjában távolság és félelem, veszélyben rovatom sorsa. Valaki írásaim hangnemét tette agresszív fellépés tárgyává. De kicsoda? Idős, öreg néni, reszketegen csoszogott be a főszerkesztői szobába/de aztán rázni kezdte görbebotját. Majd megtorpant, s tekintetével, mint egy Terminátor, vészterhesen pásztázta a terepet.

Az átváltozások aktuális elszaporodására hamarosan újabb bizonyíték került elém. Tábori Géza, a hörcsöggépű színész, akit kisebbségünk Sinkovitsának tartanak (szó mi szó, többször lelkesen fellépett a Megéneklünkön, de hát Lippát is oda kellett adni, hogy az utolsó veszedelemtől magunkat megváltsuk), ma délelőtt váratlanul megjelent a szerkesztőségben, karomba karolva félrevont, és szemével György szobája felé sandítva azt mondta, itt az ideje, hogy összefogjunk ezek ellen, itt az ideje a rendteremtésnek, mert akkora a káosz, mint egy színházi főpróbán. Zuhanunk a nihilbe!

— Te, ördögűző, boszorkányégető perzekútor, elárulom neked, hogy Kántor Lajos maga Belzebub, mert aki ujjat húz a jó angyalával, az csak a Főördög lehet.

—A Polgármesterre gondolsz? — kérdeztem tőle, s elképedtem, mert ábrázatán merő komolyságot láttam.

—A Polgármesterre! Akinél nincs erényesebb ember, és csak sajnálhatjuk, hogy nem magyar.

Hi-hi-hi. (Így nevettem.)

Kért, hogy menjek vele, csupán fél órát venné igénybe. Fontos.

Ez az ország? Bizony zuhan, s vele mi is. A Föld belezuhan a Napba, a Nap folyamatosan zuhan a Herkules csillagképbe, a Herkules dettó zuhan, valamennyien zuhanunk az egyetemes mozgás centrumába. Aztán majd minden leáll: nyugalom és időtlenség. Se ördög, se angyal. (Kántorból talán mégis marad valami.) De vissza T.G.-hez.

Kiléptünk a hátsó fertályra, ahonnan egy számomra eleddig ismeretlen vasajton szűk belső udvarra jutottunk: amolyan átriumféle. Virágzó és illatozó szilvafa, a tűzfal tövében japánbirsek. Tábori átvezetett az udvaron, betessékelt egy földszinti lakásba. Kicsi szobában, terített asztal mellől négy férfi állt fel érkezésünkre. Nehezen mozogtak, mert nagyon öregek voltak. Aggastyánok. Aztán

promptul elintézték.

Elmagyarázták, hogy egy forradalmi szervezet vezetői, ennek a szervezetnek jelszava: erély és erény, kettős jelszó, hiszen az erélytelen erény harmatot sem ér, az erény nélküli erély pedig értelmetlen erőszak. Ezt kellene nekem egy kiáltványfélében megfogalmaznom, és rovatomban világgá kürtölnöm.

— Kétezer példány — tártam szét a karom. Mosolyogtam. Döbbsen bámultak rám, majd Táborira.

—Géza, te tudtad?

—Bocsáss meg, Laci bácsi, nem néztem utána.

— Harmatot sem ér! Akkor a B-variáns — szörcsögte utasítólag a teljesen kopasz Laci bácsi Táborinak. — Remélem, nem fog fecsegni — nézett rám, s ez volt a búcsú is: leléphettem.

Kijöttem, nagyokat szippantottam a szilvavirágillatból. Ezek nem tréfálnak. Ezeken nem lehet mosolyogni. Szilvavirágillat, szilvavirágillat, szilvavirágillat. Vajon kivel szövetkeznek? Ki lesz a szócsövük, és melyik lapban?

Órája sincs, hogy otthagytam őket. Tábori utánam szól, várjak rá a szerkesztőségben. Úgyhogy itt, a benti Rosytexen pötyögtetem be mindezt. A rovatomba. Mi lesz, ha majd kitudódik! Bonyolódnak az ügyek, miközben azt reméltem, hamarosan megoldásra jutok, és megy minden a régi kerékvágásban. Általános bonyolódás, miközben a nihil közeleg. Totál nihil.

Vajon nem kellene abbahagynom? Átléptem-e a határt? Elbizonytalanodtam mindenben, és tanácstalanul csak csellengek, valóságos helyemet keresve, mialatt a provincia hideg szele kocogtatja fogamat. De ha abbahagyom, vajon nem fosztom meg magamat az utolsó védelemtől?

Mi az író feladata? Aki felteszi ezt a kérdést, csapdába kerül.

Új trükk: valaki minden reggel telefonon keres a szerkesztőségben. Pontban kilenckor.

Nem megyek be kilencre. Kíváncsi vagyok, hogy ki keres, mégsem. Amióta elhatároztam, hogy ezeroldalas regényeket fogok írni, számomra az idő semmi más, "mint egy nagy, barna élmény".

Az irodalmi szerkesztőségekbe való bejárás Kelet-Európa (pontosabban a volt szocialista tábor) nyomasztó kérdésévé egy 1973. március 6-i napon megtörtént epizód közvetlen következményeként változott, pontosabban a kérdés már születésekor kelet-európai méretű volt, és azonnal képes volt nyomasztani. Mártitól, aki közeli tanúja volt az eseményeknek, megtudom a részleteket:

Banc elvtárs, a frissen kinevezett pártelső a jelzett nap reggelén, pontban kilenc órakor fölhívta a szerkesztőséget, s mivel abban az időben ott csak a takarítóasszony tartózkodott, neki adta át utasításait. Amikor Jolánka néni, ti. a takarítóasszony jelezte, hogy ő itt a sepregető asszony, Banc elvtárs dühösen kérte a telefonhoz az akkori irodalmi lap akkori főszerkesztőjét. De az még javában aludt otthon. Erre Banc elvtárs, a frissen kinevezett főelső, akkora patáliát csapott, olyan szélvihart támasztott, hogy a felkorbácsolt hullámok a KGST-ig csaptak, s aztán, bár sokat csillapodott a vihar ereje, túlélte Brezsnyevet, a KGST-t és Banc elvtársat, de még szegény Jolánka nénit is. (Tudjuk, Castro és Marchais elvtársak a sors különös szeszélye folytán halhatatlanok.)

Aki engem reggel kilenckor rendszeres pontossággal keres telefonon, meglehet, a fenti, 1973. március 6-i epizódhoz teremt analógiájával szándékos utalást. (A precíz keltezés magyarázata: a pizsamásan berohanó akkori főszerkesztő a maga során, a maga keserű dühében akkorát csapott az asztalra, hogy előjegyzési naptára belepréselődött az asztallapba, ott látható, ahogy borostyánkőben az őspáfrányok levele.) De ha nem is szándékos a jelzés, ha nincs benne ilyen irányítottságú tudatosság, mégiscsak egy jól becsomagolt szándékot jelző utalás felbukkanásával van dolgom.

—Szándék? — kérdezte Márta, akinek mindezt kifejtettem.

—Amikor a változás nem radikális természetű, akkor mutációk alakulnak ki, a mutációk pedig magukban hordozzák az elvetett forma továbbélési szándékát.

—Elkeserítő.

—Ne félj, készen áll fejemben a terv, és ezúttal nem hibázom el.

Másnap korán felkeltem, zuhany, reggeli, egy csésze jéghideg joghurt. "Nagy és éles elmét kívánó feladatok előtt elengedhetetlen a csésze joghurt!" — ezt még egykori tanítómesteremtől, Csörtán Mártontól tanultam. Könnyű futással leereszkedtem a domb aljában lévő postáig, kiszemeltem a megfelelő telefonfülkét. Kilenc előtt öt perccel beléptem, leemeltem a kagylót, majd

laza mozdulatokkal beettem a készüléket: maroknyi aprót (tízest) dugtam bele: bő órára enyém a telefon! Tárcsáztam, a túloldalon csöngés, majd felvették a kagylót, s meghallottam a titkárnőnk, Julás kissé álmos hangját. Anélkül, hogy bármit is szóltam volna, leeresztettem a kagylót, csendesen lógált a készülék alatt. Kiléptem a fülkéből, egy drótdarabbal rögzítettem ajtaját, s az ingzsebemből előhúzott cetlit az üvegre tapasztottam: DEFECT.

Hazamentem, kényelmesen szürcsölgettem a pickwickemet, aztán megfontolt tempóban begurultam a szerkesztőségbe (gyalog is mehettem volna, de utálok a blokksivatagon keresztülválni).

Háromnegyed tíz, mire beértem, a telefonunk még mindig süket. “Valaki felhívott, azóta”, jelentette Julás. “Ha valaki keres, annak foglaltat jelez.”

Háromnegyed után öt perccel váratlanul megszólalt a készülék csengője. Julás nyúlt érte: engem keresnek. — Maguk a telefonon ülnek?! — recsegte egy kemény férfihang. — Valaki szeretne beszélni magával, holnap reggel kilenckor felhívja, legyen bent.

— Hívjon később, ha tényleg fontos — akartam mondani, de már visszajött a vonaljel.

Most ülök asztalomnál, mint egy öregedő filozófus, aki úgy érzi, a művek után elérkezett a cselekvés ideje. Mit tegyek: jöjjenek be kilencre, ismételjem meg a mai fintát, forduljak el az egészszől. Mi volna egy regényíró feladata?

Nem tettem jól, hogy ígérettem. Ismét aktuális, noha egyre-másra érkeznek az ördögös históriák, legutóbb egy tehetséges ifjú küldeménye szolgált öröömre. Remélem, hamarosan sort keríthetek közlésükre. Persze, megint ígéretetek. Aki ír, nem ígérhet, mert nem önálló ember. Aki ír, az írás függőségében él, tehát művének a szolgája. Nem népszolga, hanem műszolga. Ha úgy véli, hogy műve a népet szolgálja, akkor se adja be a derekát, mert közben műve már egy másfajta népet fog szolgálni. De, ígérem, nem filozofálgatok többet.

Sajnos tovább kell filozofálgatnom. A kilencórai telefonáló magába mélyedt, és leszállt a telefonról. Helyette levelet postázott a címemre. Amilyen ellenszenves volt arrogáns jelentkezése, olyan előzékeny és oldott stílusú a levele. Udvariasan méltatja rovatomat, kitűnő ötletnek tartja az ördögüzés felújítását, ugyanis semmi sem indokolta a beszüntetését. Az ördög aktivitását hihetetlenül felfokozta a felvilágosodással együtt feltálat ördögpartí világkép elterjedése, gyanakodni lehet, hogy a felvilágosodásban sok minden épp az ördög műve volt, de az alkalmasint könnyen ellenőrizhető volna, levélírómost azzal nem foglalkozik, hogy az intézményes ördögüzést betiltó Ince pápa pecsétjében a szent Halász ördögszarvakat visel-e.

A levél lényege azonban egy kijelentés, és mivel feladó nem szerepel a levél hátlapján, ezen a közvetett módon reagálok rá. Levélírómost pontosan megnevezi, hogy kicsoda ebben a városban az ördög, és kicsoda az angyal, minekutána arra kér, segítsen a jó erőit, lépjen be az ördög elleni szövetségbe, ez volna közös érdekünk. Lumen “genticus”!

Prédales vagy tiszta szándék?

Az ördögöt és az angyalt is elég jól ismerem. A megnevezett alakok nem azok. Tudom, kiktől van szó, betekintettem életükbe. Nem a napilapok hasábjain, mert azokat nem lehet figyelembe venni, hiszen hazudnak. Nem szándékosan hazudnak: megmondják, hogy holnap szép idő lesz, mert az emberek az időjárásjelentésért veszik meg a lapot, aztán másnap zuhog az eső.

Tudom, hogy Egyikük neves családját deportálták, apját halálra kínozták a kommunista rezsím alatt, miután visszatértek, tizenhét éves korától dolgoznia kellett, ő tartotta el anyját és négy testvérét. A kollektivizálás alatt szerzett érdemei lehetővé tették, hogy egyetemre végezhesen, a filozófia szakon. A filozófia azonban az ideológia hálójában vergődött, aki kicsit is adott szakmai önértetére, egykettőre a börtönben tért magához. A naprakész, gyakorlati akciótervvel rendelkező filozófus illúziója szertefoszlott. Egyikük ettől kezdve szükségszerűsügből cselekszik, és megőrizve valamit gyakorlati érzékéből, eredményesen kilábal a mérgezett káderlapok halálos zónájából. Akkor már neki is négy gyereke van, rájuk is kell gondolnia. Falusi iskolákban tanít évekig.

Másikuk tízgyerekes zsellércsaládban született, nélkülözés volt egész gyermekora. A kommunista rezsimben fényes karrier várja, de valamiképpen kimarad. Az egyetemre szinte erőszakkal küldik el, elég nehezen tanul. Vezető funkciót soha nem tölt be. Két gyereke van, mert irtózik a soktól, az ötvenes években egy bérházban utalnak ki nekik lakást, időközben részletre megvásárolja a házat. A lakók kiköltöznek, vagy végleg távoznak az árnyékvilágból, most ő lakja

mind a négy szobát. Pince is van, kert, ami kicsi lehet, mert ebben a városban nem voltak divatban nagy kertek. Most kiderült, hogy Egyikük családjáé volt a ház. És elkezdődött a harc.

Nem részletezem.

Kinek a pártjára álljunk, jogunk van-e ítélkezni?

Mindketten az igazuk babérjai után kapkodnak. Mindkettőnek népes tábora van, mert sorsukban sokan a magukéra ismertek.

Egyikük maga Polukrészt, másikuk talán Lavonidész, aki az istenek játékában sohasem vett részt, de egyszer csak mégis ölébe hullott a mettisz, a dobókorong.

Ördög és angyal? "Túl emberi ahhoz", kedves levélíró.

Új Évi (tárca)

Már nem emlékszem, miként írta nevét. A fizikatanár, aki utálta a lányokat, rövid u-val, sok-sok j betűvel vijjogta, a franciatanár, hogy megkülönböztesse a gall igentől, erősen diftongizálva, jóu szatmáriasan oujnak mondta, ouj éiva, tenyeres-talpas név, végül is illett hozzá.

Én nyolcadikban, mintegy másfél éves passzív megfigyelés után beléptem a lányok világába. Ez persze még nem jelentett semmilyen tetteges belépőt, az történt csupán, hogy a megfigyelői szakasz végén, az új kezdetén rájöttem, a fiúk világán kívül létezik egy másik, ismeretlen, számomra titokzatos világ, amely talán a fiukét is magába foglalja. Alkalmasint tehát addig is benne voltam, csupán tudomásom nem volt róla.

A megfigyelői szakasznak volt egyéb tanulsága is: nyugtáznom kellett, hogy engem komolyan érdekelnek a lányok, s hogy kifejezhetetlenül sokszínű ez az érdeklődés. Annyira sokszínű, hogy pl. még Új Évike is foglalkoztatott.

Neki volt a legnagyobb melle az osztályban. Talán a szeme volt egyedül szép. Az orra óriási, a füle kajla, a lába, a hasa, a feneke dagadt. Idétlenül járt, görbén, behúzott nyakkal, tornaórákon feldöntötte a svédsekreényt. Hatvanon lassú volt, egyedül nyolcszázon jöhetett számításba, ott néhány fiút is lekörözött. Gyengén tanult, bár sohasem bukott meg, át lehetett engedni, azaz nem volt miért elvágni, házi feladat rendjén, szorgalom elfogadható, magaviselet jeles. Csak amit szegénykém fölhúzott estig, leomlott reggelig-

Szikszaiek szünetekben be-beszorították a sarokba, megcicizték, amit ő vihogva, kipirulva túrt el. Szikszaiek persze inkább Szász Jutkával foglalkoztak, ő a nyolcadikosok mércéjével mérve is százszor jobb nő volt Évikénél. És egészen másképp visongott! Finoman, színesen, kifejezően, egész testtel. Évikének csak a szája visítózott, egy nagy, sötét lyuk, nem is sötét, be lehetett látni a manduláig.

Ez a mulya, mamlasz, földszagú lány kilencedikből kimaradt, férjhez ment, gyerekei lettek, egyszer láttam őt és a gyerekeit, akiket nem ejtett el, nem felejtett a boltban, mi több, tiszta, rendes ruhában járatta őket. Miközben mi szinuszok és koszinuszok egyenleteivel bíbelődtünk, ő gond nélkül felnevelte gyerekeit.

Pedig az iskolában tényleg kétkelkező volt. Kézimunkaórákon képtelen volt egy gombot rendesen felvarrni, mert nem értette meg, milyen sorrendben kell a lyukakba szúrni a tűt. Kifogott rajta a keresztöltés, a szalvétatűrögetés, az egy sima, egy fordított.

Volt viszont egy egyedülálló mutatványa. A röptetés. Odalépett a nyitott osztályablakhoz, tenyerét összefogva és előrenyújtva kikönyökölt, aztán szétnyitott markából eleresztett egy papírmadarat. Egy papírmadárszerűséget. Mert rendes madarat nem tudott hajtogatni, madárformájúra rágsált, csócsált, gyűrögetett papírfecnit engedett ki az izzadt, meleg, nyálas fészekből. És a madár, hess, messze szállt, messze, a Fötér cseréptető háza felett a Szamos irányába. Szikszaiek egyszer kitepték kezéből a madarat, csodálkozva méregették, végül egy sercintés kíséretében átlökték a párkányon. Utálkozva töröltették nadrágjukba a kezüket.

Nekem Weibel Orsolya tetszett a legjobban. Egyik este fölhívtam telefonon, és remegő hangon bejelentettem, hogy szerintem ő egy igen derék, klassz lány, a legmenőbb. Másnap reggel nem

mertem rápillantani sem, szünetekben egy-egy zajos fiúcsapathoz csatlakozva iszkoltam az udvarra. Nagyszünetben fölnéztem az iskolaudvarról, és az egyik második emeleti ablakban megpillantottam Orsolyát, egyedül állt ott, engem nézett. Összeszedtem magam, s fölbotorkáltam. Mellékönyököltem. Beszélni kezdtem, ám nem volt egy jó, egy odaillő szavam. Három ablakkal arrébb Szikszai meg Szemerei épp célba köpött, ajkukat beszíva gyűjtötték össze nyálukat. Ilyennek éreztem a szavaimat, hogy így járnak, kibuggyannak a számon, aztán azonnal lecsurrannak. Semmi szárnyalás.

Weibel türelmesen várakozott, látta, hogy kínlódom, szeretett volna segíteni nekem, láttam szemében, hogy az én oldalamon áll, nem titkolja ezt, szeretné, ha sikerülne nekem, ha tudnék mondani valamit, amit el lehet tenni, amit érdemes megjegyezni, aminek van emlékezete, és nem szívódik föl pillanatok alatt a porban. De én, anyuka és nagymama kedvence, az osztály jelese nem mondtam semmi ilyet. Fennhéján és bumfordin úgy tettem, mintha nem érdekelné, hogy ő segíteni akar, hogy segítségre szorulok. Délcegen leköptem hát, nyálam koppanva találta el az udvar felőli ajtó rézkilincset. Vigyorogva fordultam Szikszaiék felé, aztán vissza Orsolyához, de az ablakban már csak én könyököltem, ő visszatért az osztályba.

Öt liter egér

Az egér megjelenése lavinaszerűen rántott magával képzeletem eleven alakjai közé: lomos, dohos, zegzugos terembe kerültem, szemét és reménytelenség, betegség és sivárság képeit láttam, és miközben holtbizonyosan tudtam, hogy aligha lehetnek valóságos élmények, teljesen meggyőző volt mindahány — honnan áradnak elém oly megállíthatatlanul?, miféle emlékekből táplálkoznak, hogy ennyire valóságos a szerkezetük?, emlékezetemnek tárolnia kellett valami hasonlót, amivel precízen összevethető volt, arányítható; kutakodni kezdtem tehát, minekutána lassan kiderült, hogy az egér elindította képsorban nem az egér a nyomasztó, hanem ami utána jön, egy szomorú és szegény világ lehetősége, másfelől meg, mivelhogy az elém kerülő képek intenzitásától az emlékezet egyre látványosabban funkcionált, látványosan kezes lett, simulékony és irodalmi, irodalmi, mert gyanú tapadt hozzá, kételygés, hát maga ez az utána-jövés volt a legnyomasztóbb, az áradás, a mechanizmus, az emlékezet készséges beépülése egy ijesztő konstrukcióba... Visszakoztam, és újfent eljutottam az egérhez, csak hogy egy másik szálon gépiesen ment minden tovább: a virágcserepcsapda felállítása, a dióval való bíbelődés, szitok, düh, irtózás, képtelen félelem attól, hogy miközben a féldióval feltámasztom a cserepet, épp ekkor ugrik elő rejtekéből az egér, mint csuka a villogó csalíra... Ugyanakkor elindult egy újabb szál is, ahol az imént felidézettekkel ellentétes irányultsággal született meg valami homályos, laza ellenkezés: — nem tudom, mit akarok, csupán *azt* nem!; valami bejáratottságot kisiklató másság, ki tudja, mi az?! Egérpártiság... Olyan úton járni, ahol senki sem járt.

Közben talán még történt valami: hirtelen eltűnt és néhány pillanatig vissza sem tért az a szüntelen villogó határ, ami az állatoktól elválaszt, egyszerű lényként érzékelttem környezetemet, amitől nekem könnyebb is lett meg nehezebb is, könnyebb, mert nem kellett töprengenem a helyénvaló cselekedeteken, nyugodtan kószálhattam..., nehezebb, mivel félttem, hogy az ekként felfedezett gazdag terrénumok elcsatolódnak a határ visszaállításakor. Egy pillanatra létrejött egy találkozás, ami nem az én személyes találkozásom volt, hanem olyanszerűen zajlott le, ahogyan az eső találkozik a talajjal: a cseppek szétfolynak és vékonyan összeérnek; felület érintkezik felülettel. Tökéletességünk, azaz teljességünk — végül is életünk: másra van bízva.

Felriadtam — döndülve zuhant le a cserep; alóla olyan hangok csaptak föl, mintha egy madár verdesne: rossz, fekete madár... Aztán újabb döndülésekkel hullottak a többiek is, miközben én még az első tartalmával voltam elfoglalva: egy nagy, hasas borkánba ürítettem, a borkán tetejét csempelappal fedtem be. Az egér az üveg alján hátsó lábára ereszkedett, és a véle hullt diódarabot mellső lábai közé emelve majszolni kezdte: Hadady Dénes bácsira hasonlított. Az üvegbe rongyfecniket is szórtam, sajtmorzsalékot, száraz kenyeret.

Feleségem figyelemmel követte ténykedésemet, mosolygott, amit biztatásnak is vélhettem, ám

egyszer, amikor épp az erkélyre siettem, hogy enni adjak állataimnak, valami olyasmit mondott, hogy "hova oly igyekvön, Durrellkém?". Gunyorosnak éreztem szavait, ami miatt mégis arra kényszerültem, hogy fontolgatni kezdjem: helyesen cselekszem-e?

Az ott megfogalmazódott kérdés aztán ilyen kérdésekhez vezetett: bevett szokások bojkottja elindít-e világméretű megmozdulást? elsodorhat-e ragaszkodókat a szó? képletesen kérdezve: képes-e sziklákat mállasztani a szépirodalmi folyó? végül pedig mennyire befolyásolható a lényközi világ, a Szempont-körkérdést parafrázálva: fölfalja-e ezek után a macska az egeret?

E gondteli tengés-lengésben feleségemhez mentem felvilágosítást kérni: mondaná meg, mit tegyek. Fölemelte kezét, s egy mosollyal a háttérben elindította arcom felé. Elkaptam, megcsókoltam: jó égerkeszaga volt.

A feleségem története

Olyan férfiak közül kell választanom, akik értelmesek, mindazonáltal nem ragaszkodnak rögeszmésen az értelemhez, ösztönösen vagy a szabadság utáni vágyakozásban át-átlépi az ismert régiókat, olyanok, mint egy fáradt zongorista, aki amúgy intenzíven "jelen van", csupán az ujjáival meg a testével nem bír már tapadni, "lelke kiszáll a test kalitkájából".

Százhatvankettő, mondta határozottan a nő, de én kételkedni kezdtem. Állj fel, akkor majd ellenőrizzük. Lehet, hogy állva hatvanegy, de fekvé hatvankettő, erősködött ő. Majd talpad alá csúsztatok valamit. Feltápáskodott, én kezemben a méteressel meg egy vaskosabb folyóirattal követtem. Nem szeretem ezeket a folyóiratokat, mert üresek, azért íródnak, hogy legyenek. Van, akinek okádhatnékja van tőlük — de hát akkor, leleményes Mazoch, minek olvassa! Sacra másfél centi, nyilván levonom belőle.

Fontos volt, hogy minél többet megtudjak a nőről. Ki lehetne a szeretője, ezt akarom eldönteni.

Talán lehetne épp a zongorista. Olyan, aki gyakran koncertezne városunkban, életre keltve a lestrapált zenekart, de én bármennyire rajongjak a zenéért, ennek nem tudnék örülni, ráadásul egy végzetes éjszaka magával vinné a nőt, hogy attól fogva ketten járják a világot, én meg Störr kapitányként rohangálhatnék utánuk. Hát, ez aligha megfelelő választás.

Mindenképpen kívánatos volna, ha jómódú férfit találnék. Üzletember, szép sikerekkel a háta mögött és még szebb jövő előtt állva, természetesen otthonosan mozog a művészetekben, füle és szeme van, és képes pénzével támogatni a kultúrát. Ilyen szempontból talán biztatóbb a másik változat: kultúremler, akinek kifejezetten jó az üzleti érzéke, bátran belevág reménytelennek tűnő vállalkozásokba, pl. lapot indít, azt jól megcsinálja, és ez a jól megcsinált lap maga lesz a varázspálca, merthát egy jó lap képes elmozdítani egészen váratlan helyeken is a dolgokat, lavinát indít el, ami eddig nem tapasztalt módokon zúdítja majd a pénzt a kasszába.

Beteg a kultúra, a benne lévők sem egészségesek. Ki ajánlana nekem bátor szívvel egy férfit, akit nem gyötör a vissza-visszatérő migrén, a bélhurut, az elviselhetetlen kalapfájdalom, amelytől szinte reménykedve várja, bár összeroppantaná a koponyáját, akiben nem tör fel oktalan zokogás esténként, aki nem vonul idegszanatóriumba tavasszal meg ősszel (mint darvak, fecskék vagy gólyák), aki rémüldözés nélkül átalussza az éjszakát, aki nem szed nyugtatókat, vagy nem tart készenlétben a zsebeiben, akinek nincsenek naponta halálfélelmei, amittől öregszagú lesz a lehelete és fakó a tekintete, és aki főképp nem panaszkodik alkalmi társaságokban az elsorvadt nemi életére, aki nem mondott már le az ifjúságáról?

Máshol kell keresnem.

Én amit tudok, azt nőktől tudom. Ebben az esetben viszont nem keresgélhetek közöttük. A "kettőzött bársonyosság" rejtjelmeiről ebben a történetben nem akarok szót ejteni. Az összetapadt félgömbök előttem ismeretlen, titokzatos teret zárnak magukba. Ha pedig igyekezném csorba tudásomat kiegészíteni, bizonyára csapdába esnék, saját kelepccémbe találnék be.

Nem nekem kellene keresnem. Mivel olyan ember vagyok, aki a nőt csak maga felől ismerheti, saját hibáimra játszom rá megállás nélkül. Vagy ha mégis én vagyok, aki ilyesmivel foglalkozik:

tanácsos, ha ismeretlen tájak felé fordulok. Lehetne katonatiszt.

Ez valamiképpen erőszakosan kiejtődött, aligha akartam katonatisztet mondani. Különbösen is az a helyzet, hogy egy kaszárnya tözsomszédságában lakom, kaszárnya egy lakótelep közepében, belátok az udvarra, a termekbe, a tisztai étkezdében, ha rumot isznak, érzem a rum szagát, egyszóval el tudom képzelni őket.

Az itt a baj, hogy az ismeretlenben szintúgy az ismereteim vezérelnek, ismételten meg eleve gátat szabván lehetőségeimnek. És minden bizonnyal még nagyobb volna a kudarc, ha rátérnék a konkrét személyek latolgatására, listákat készítenék, merthát külön-külön mindegyikről tudom, mitől gyötrődik és mitől fél, és aki fél, nem jó szerető, mert a félelem messzire sodor, távoli, magányos fa alá, és csak távolról látszik úgy, hogy egybeolvadva a fa törzsével. Abba is hagyom itt. (Hatvankettő vagy hatvanegy, ez amúgy sincs még ellenőrizve...)

Házimuzsika

Ismerek egy népes aradi családot, igen gyakran összeül, összejön egy kis házimuzsikálásra, ami nem lehet akármilyen produkció, hiszen hat gyermek van, hat nagyjából egyforma testvér, ráadásul vagy profi muzsikusok már, tehát zenekarokban játszanak, vagy zeneiskolások. Nem mérhetem hozzájuk magunkat, mégis, amikor a két gyermekemmel valami hasonlóba vetem magam, az öröm, ha nem is oly csiszolt, csorbulatlan és messzemenő.

Eszembe jut Woody Allan, aki szerbe-félbe hagy forgatást vagy nőt, veszi a klarinétját, mert minden hétfő este hétkor rendszeresen együtt zenél a barátaival; az egyik filmjében el is játszatta, négy középkorú férfi, ingujjra vetkőzve, komikusan átszellemült arccal feloldódik a muzsikában.

A zenészek kiegyensúlyozott egyének, száz évig élnek. A menetrendszerű napi gyakorlás kialakítja azt az életet, amelyben egyesítve van a szellem és lélek és test hármasa. *Felüdítő unió.*

Voltaképpen a számítógépről akarok beszélni, illetve arról az érzésről, ami hatalmába keríti az embert, ha leül a számítógép elé. Valami hasonló történik itt is. Ez is jófajta állapot, persze nem születik meg azonnal, szükség van néhány hónapra, kb. amíg kialakul a közös nyelv, amin már értekezni lehet, amíg a gép óhatatlanul nevet kap (Böksi és Béla, ezek a leggyakoribbak) — akkor. De addig sem rossz: ismerkedés, álmélkodás, pánik, kalandozás, éjszakázás etc., miként a váratlanul nyakunkba zúdult kapcsolatokban.

Hiába eszelek én ki mindent, a gyakorlatban átfordulhatnak a dolgok, seregnyi akadály, miegymás tolul elém. A számítógépre az a jellemző, hogy ha nem is fogja lebontani a korlátokat, eltakarítani az akadályokat, felkínál valamit: földön járó, mégis hihetetlen dolgot, különleges megoldást, ami kimozdítja az iménti csüggedőt. Gyorsan közbevetem, nem arról akarok áradozni, hogy mire képes egy számítógép, esetleg épp arra a kérdésre keresve és adva pozitív választ, hogy lehető-e számítógéppel regényt (novellát, verset, esszét) írni. Botorság volna ezzel foglalkozni. Arról van szó, hogy az olykor-olykor törvényszerűen jelentkező csődös állapotunkat “kezeli”, lendületet ad a gödörben tehetetlenkedőnek. (Emitt például megfeneklett ez az írás. Én úgy képzeltem el, hogy a vége majd fölcsap, összeérintkezik az elejével. Nem csap föl. Beütöm még egyszer a címet, és megkérdem, hogyan szól pl. latinul. *Házimuzsika — musica domestica.* Elolvasom az alatta lévő címszót is: *házinyúl — cuniculus.* Róla regényt is lehet már írni...)

Orsolya, 4 éves

Az ember váratlanul fedezi fel a gyermekét. *Olyan jó volna, ha most nem fájna a hasam,* mondja a gyermek — és ekkor. Hogy gyermeke van, azt nyilván eddig is tudta, ám a mondat elhangzásakor riadtan döbben rá arra, hogy ezzel a mondattal eddig nem számolt. A mondat szelídsége, nyugalma és szerénysége töprengésre készíti, melynek végén felszabadultan elhatározza, hogy a fenti apai

törekvéseknek fordított irányt kell szabnia, azaz a világot kell elvezetnie gyermekéhez. A világ egyszeriben úgy jelenik meg előtte, mint fáradt, erőszakos, szétzilált, elfuserált képződmény, amit neki kell kioktatnia, rendbe szednie, egy reménytelennek ígérkező küzdelemben megnevelnie. Hiszen tudja, hogy a világ szájából mennyire másképpen hangozna el a mondat, és a világ mennyire mást szeretne elérni vele, mert ő, a felnőtt férfi is ugyanúgy mondaná, ingerülten, akaratosan és önzően.

Mint amilyen lenni szeretnék, olyan ez a mondat.

A négyévesek mondatai összeérnek, ahogy sírdogálásuk a hajnali tömbházakban, az utcákon és a buszokon, amikor duzmadt arcú szüleik az óvodába vonszolják őket, ők pedig úgy rángatóznak az engesztelhetetlen felnőttkezek szorításában, mint ezüstös halacskák a horgászszinór végén; összeérnek tehát a mondatok, és bár nem feszülnek neki a rendet uraló világnak, mégis erősek és átírhatatlanok.

Persze, farizeus e szófia beszéd. Farizeus, mert hivalkodni látszom azzal, hogy íme, képes vagyok felismerni a jót, vagyis a jó otthonát, fordulatról fecsegek, mintha az valós lehetőség volna, holott nem változik semmi. Ennyi.

Mit tudhatunk?

Legyünk elnézőek, mondom a barátomnak, aki épp egy illatáról ítélve még forró húsosrétest pakol tényérjára. Mert pl. tisztában vagyunk-e azzal, hogy az igazi rétesek nem készülnek el egyetlen nap alatt? Ha tudjuk, hogy minden réteg félórát rejt magában, álmélkodva nézegetjük, mennyi idő elfér egy falásnyi alkotásban! Tiszteletünk valós emlékekből táplálkozik; azok a rétesek vonulnak lebegőn szemünk elé, amelyeket nagyanyáink (milyen azonosak a nagymamák tésztái!) sütöttek — ó, a hájasok repertoára! Hirtelen tucatnyira bírnak ízlelőink emlékezni (a tészták dagadt királynéja: a túróshájas!): a képzelet goethei útja zöld, zöld, zöld, ki tudja, hol járnánk, ha nyálelválasztásunk vissza nem rántana az anyagi világ cselekvésre serkentő formulái közé: rágni kezdünk. Rétes ez is!

Nem hagyjuk, hogy a valóság belekeverje keserű piruláit. Egyébként is, a valóság IGAZI ízeiről csak valamivel később, hazatérésem után szerzek tovább nem ragozható tapasztalatokat. Ebéd alatt, azaz pontosabban: a desszertnél. Rögzítésre váró momentum. Kisettenkedem hát, a pilledt percek plédjei alól szállván a konyhába, s feleségem könyvéből kimásolom a megfelelő följegyzést — talán bárhol s bármikor felidézhető öröömöm, ha kezemben van az azt kiváltó elem. A fizikai kísérletek megismételhetőségének elvére alapozom módszerem.

Palacsinta rizskásával. Főzz 12 lat (1 lat = 1,7 dkg) megmosott rizskását jó tejben mindaddig, míg elég puha lesz; adj bele főzés közben 6 lat apróra tört mandulát, hagyd megsűrűsödni, azután pedig meghűlni. Dörzsölj el 4 lat vaját habzásig, tedd bele a rizkását, üss bele két egész tojást s négy tojássárgáját, de ne egyszerre, s habard fél óráig. Adj hozzá annyi cukrot, hogy elég édes legyen. Oszd el azután az egész masszát három részre; az egyik rész úgy marad, amint van, csakhogy egy narancsnak cukorral ledörzsölt héját kell hozzáadni, a másikkhoz két szelet finomra reszelt csokoládét, a harmadikhoz pedig három kanál sárgabarack liktáriomot (lekvárt) adj, melyet előbb jól elhabartál. Verj végre 4 tojás fejérből merevény havat s hagyd belőle egy-egy részt mind a három részbe. Kenj meg vajjal egy kerek formát, süsd meg a palacsintát oly vékonyra, amilyenre csak lehet, rakd ki vele a formát, s a narancsízű részt add hozzá; fedd be palacsintával, rakd reá a csokoládés részt, azután ismét palacsintát, s végre add hozzá a kása utolsó részét; fedd be palacsintával és süsd meg szép barnára a kemencében. Jól megsülvén, borítsd ki tálra, s add fel egyszeriben az asztalra.

Sex Pistols

Nem tartottam be ígéreteket. Az író legyen komolytalan, legyen hitelrontója önmagának, tegyen meg mindent, hogy kétkedéssel fogadják szavait, baj van, ha valaki is rábízza az életét. Derüljön ki:

jobb ma egy léha író, mint holnap egy rászédett olvasó — meg effélék.

Legyen kíméletlenül őszinte önmagához, találjon ki történeteket, melyekben könyörtelenül lelepleződik az, ami megbízhatatlanná teszi: hiúsága, butasága, gyávasága.

Én például ma este felmostam a konyhát, mert elegem volt. Úgy határoztam, abbahagyom az írást és konyhafelmosásból fogok élni. Guggoltam a vödör mellett, sikáltam a linóleumot. KÖZBEN elképzelttem, milyen is volna az a szépirodalom, amely ha olyan volna, kalapot lehetne emelni néki, mint egy szépasszonynak. Magam elé képzeltem azt a délutánt, amikor a nap vége felé az asszony kisétál, s az árnyas gesztenyékkal szegélyezett csendes utcán valaki köszönésképp vagy köszönés helyett megemelné a kalapját — a nő ruháján a levelek árny-fény, fény-árny játéka, kontyba tűzött haja alól vékony nyakára arany pihék futnak, és ragyognak, mint távoli hegygerincen a bokrok. Alig észrevehetően biccentene a férfi felé... Ugyanakkor tudni lehetne, hogy réges-régen, azaz jó pár éve, a férfi szerelemre lobbant e nő iránt, aki tétovázott, kerülte a szót etc., végül tehetetlen bevallotta, ő is szeret, forrón, forrón, de nem hagyhatja el a férjét, mert férje van, akinek egy gyötrelmesen múltó este visszafojtott szenvedélyvel elsuttogja, hogy van valakije, de soha, soha többé nem találkozik vele, csupán egyetlenegyszer, hogy búcsút mondhasson, s épp azért arra kéri, kísérje el, legyen ott, várjon rá a ház előtt. A férj megyen, kétségek és kínok közt vár az idegen ház előtt, az asszony nem jön, a férj elrohan, tébolyultan zuhan a közeli folyóba etc., etc., etc. Aztán szomorú évek után jön ez a szótlan, elegáns kalapemelés, amitől persze semmi sem változik. Bealkonyul, egy távoli ablakból punkzene foszlányait sodorja a feltámadó esti szél, a Sex Pistols régi számát. A férfi pedig begyalogol a lecsúszott napkorongba, fekete ponttá zsugorodik, majd teljesen eltűnik...

Mindenféle következtetés előtt itt megálltam, a konyhában befejeztem a munkát. Az eredménnyel nem voltam elégedett, feltehetően vagy a mosószer volt kevés, vagy a munka. Könnyed és egyszerű következtetés.

Mindazonáltal a tárgyakkal való bíbelődés, a látható, egyfajta eredménynek elkönnyvelhető változás, aminek én voltam szülője, s a képzelet támasztotta remények együtt visszahozták önbizalmam (kedvem), újfent leültem hát íróasztalomhoz. Elhatároztam, naplót kezdek. Csalóka momentum! Nincs annak a folyónak medre, melyben sohasem folyt víz. Más szóval, aki naplót ír, tetten érhet-e némike örökkévalót abban a valóságos esetben, ha az irodalom előtt, amely irodalomban szerephez jutott, nem emelnek kalapot, illetve ha magamaga, akiről, anélkül, hogy figyelmezne tiltakozó kiáltásaira, őszintén mindent megír, mindent, sohasem segíti a várva várt pillanat közelébe?

Az utolsó mohikán

*Áldjon vagy verjen Soros keze,
Itt éhen halnod kell!*

(értelmiségi körök folklórja)

Mosogatás közben a mosogatás közben gondolható dolgokon gondolkozom. Jó író az, aki rendszeresen mosogat. Ebből az állításból nem lehet megtudni, ki a jó író, tehát rendjén van ez. Még magamról sem tudom eldönteni, hogy a rendszeresen mosogatók közé számítok vagy sem. Mit értünk rendszeres mosogatás alatt? Valamennyi problémánk valójában nem probléma, csak problémás nyelvhasználat. Wittgensteinizáló mosogató. Hol van a mondandóm origója? Van itt origóbb is. Egyenesen ezt állítom: minél rendszeresebben mosogat, annál jobb író. Csak magamat nem fogom megtalálni. Magamról annyit, hogy én vagyok az, aki sírt, amikor meghalt az utolsó mohikán. De ha nem halt volna meg, vagy ha nem láttam volna a halálát, hogyan találnék magamra? Nagy szerencséje ennek a kopott világnak, hogy mindig kerül egy nemvárt meghatározó. A fokozott is fokozható, legfokozottabbá. Azt mondom: jó író az, aki épp így mosogat. Végre biztonságba kerülök az entrópiáktól hemzsegő instabil rendszerek ellenséges áradatából kiemelkedő szakadár szigeten. Kézenfekvő, hogy a rendszeresen mosogató címet az a keresett alany kapja meg, aki épp így mosogat. Ebbe belejátszik az is, hogy milyen mosószerrel használ, húz-e mosókesztyűt, folyó vagy állóvízben

tevékenykedik, este szokott-e imádkozni, ima előtt vagy ima után lát hozzá a munkának.

A mosogatók közt a legjobb író. Az írók közt a legjobb mosogató. A mosogató írók közt a legjobb mosogató. Az épp így mosogató írók közt a legjobb. A Láng Zsoltok közt a legjobb író. Az épp így mosogató Láng Zsoltok közt az utolsó mohikán. Az utolsó mohikánok közt a legjobb író. Az influenzás írók közt a legjobb író. A köhögő épp így mosogatók közt a legjobb utolsó mohikán. A legjobb épp így író influenzás mohikán. A Kovács András Ferencek közt a legjobb Láng Zsolt. Szarvak közt a tőgyét. Spielmannok közt a legjobb Sebestyén. Az épp így köhögők között a legjobb legíróbb. A köhögő legjobb. Az épp legjobb. Ennek ellenére. Köhögve köhög. És mosogatva mosogat és mosogat és mosogat és mosogat.

Ennyire futja.

Egy álomutazó naplója

(Október 2., vasárnap) Kicsit idősebb vagyok, mint a valóságban, emiatt férfiasabb, amihez az is hozzájárul, hogy épp táncot tanítok és tanárosan kiáltozom: egy-ké-há-négy, számolom a lépéseket, tedd-ké-a-balt-ésmost-há-jó etc. A kolozsvári Szent Mihály téren vagyunk, a Wolphard ház előtt, párok várják utasításaimat, a lányok hajában bársony pántlika lobog. A tánc, amelyet betanítok, mintha palotás volna, voltaképpen pedig egy közelgő felvonulás része. A Lábás ház erkélyéről Mihály ex-király inspiciálja készülődésünket. Átfut bennem, hogy irredentának tart, és bizonyára megteszi az ilyenkor szokásos intézkedéseket... Az egész szituációból mégis jó sok békesség árad, feltölti az utcákat, a teret. Könnyen lehet persze, hogy fordított az irány, s az eső utáni tér, a pirosbafehérbe öltözött ifjak zsidongása teszi bizakodóvá hangulatom. Nem tudom, mit hoz a jövő, háládatosan gondolok a jelenre.

Nem tudom, mit hoz a jövő ez most az előttem álló jegyzetelésre vonatkozik. “Az írás aktusa végtelen és befejezhetetlen.”

(Október 4., csütörtök) Óriási hajó közeledik, nem látom, csupán érzem. Remeg a szoba padlója, remegnek a falak, zörögnek a polcok. Fekszem az ágyon hanyatt, fejem enyhén megemelem. Nemsokára megpillantom a hatalmas hajótestet: lassan betölti az egész ablakot. Mintha tömör földből volna kifaragva, orrán néhány gyökérszerű nyúlvány lóg ki vagy tapad hozzá — megállíthatatlanul közeleg. Fokozódik a remegés, széthasad az ablaküveg, szét a fal, szét a padló, a hajó jön, benyomul lábam közé—nem látok a fedélzetig, ahonnan távoli kiáltásokat hallok. Mintha nő volnék...

Nem mozdul semmi, mindent a hajó árnyéka ural.

(Október 17., szerda) Köröttem csupa beton. Araszolgotok a körbefutó arasznyi peremen. Lent, akárha oroszlánveremben, az R-Go együttes zenél, Szikora Robi borzolja sörényét. Váratlanul felfedezem Presser arcát, csodálkozom, hogyan került ide. Hiábavalón araszolgotok, mosdatlan fiúk zárják el az utamat. Az is világos, hogy amennyiben leugranék, végem. Várárok. A zene iszonyúan dübörög, ilyen zenét Szikorák nem játszanak!, a betonfalhoz tapadok.

(Október 26., péntek) Böhöm teremben (álombeli jelző) színésztrupp készülődik az előadáshoz, vándorszínészek, félig-meddig artisták, amit alátámasztani látszik ténykedésük: terjedelmes hálót feszítenek ki. Hamarosan fény derül arra, hogy ez nem a produkciót szolgálja, másfajta óvintézkedés. Mocskos ár önti el a termet, mindenki fölkapaszkodik a hálóba.

Én is fölmászom, ott aztán egy másik világ fogad, avagy csupán emlékezetem szabad játékával egyesítem a látottakat. Felényi Lajosnak, a kis gyökér-embernek új oroszlánbundája van, nagyon büszke rá, arca merev és ragyog, mint a karcolatlan ezüstitányér; riszálja a sárga-fekete foltokat. A bunda két bőrből van lazán összefércelve, félni lehet, hogy bármely pillanatban szétfoszlik és lehull róla. Irigykedve nézem. Az egyiket nekem adhatná! Töprengek, miként kunyeráljam el tőle.

(Október 27., szombat) A sárga manó adott egy almát nekem. Az alma rátapadt az arcomra. A manónak fekete haja volt, fekete, mint az ég.

(Október 28., vasárnap) Apósoméknál, a nagy Horea úti házban várárok tárgytalanul. Az idő tömény, ragacsos, fojtó, lemegyek az utcára. Az utca helyén víz hömpölyög, ez a Duna, magyar

folyó. Egy Mária nevű asszony követ, biztos vagyok a nevében, noha őt magát nem ismerem. Jól úszik, könnyedén, én viszont félvén az örvényektől, görcsösen ki-kiemelkedem, mint vízilabdakapus, kémlelem a felszínt; három-négy örvényt látok, a kolozsvári bábszínház udvarán kavarogtak hasonlók, emlékezem.

Nem tudom, mi volna jó, hogy mit akarjak. Ússzak partra, ahol esetleg megtudhatom, miért követ Mária? Ebből bajom is származhat, kútfeje majdani kétségbeesésnek. Hezitálok. Annál is inkább, mivel a partot érés alkalmas helyszínein duzmadt arcú, gyanús alakokat pillantok meg. Egyiküknek harcsafűrész ring a vállán, messzire hallatszik a fűrész suhogó zenéje. A fűrész himbálózásában Mária mozdulatait fedezem föl.

(Október 30.) Ugye nem én vagyok a hibás?, kérdezi egy szösze lányka. Körülnézek, kinek címezi szavait. Ne félj, kicsikém, duruzsolja mellette nagydarab, szürke szoknyás kísérlője. Aztán hirtelen vad, ordenaré mozdulattal felemeli libegő rokolyáját, s a kislányra borítja. Hátborzongatóan rikoltja: A KIS ÖRDÖGÖK DOLGOZNAK BENNEM!!! A szoknya alól combnyi vastag, fehér, sűrű, gőzölgő sugár tör elő, oly erővel, amittől a férfi mint rakéta emelkedik a fejek fölé, majd gyorsulva elsüvít. Mikor ocsúdva újra a kislányt keresem, helyén szürke kőszobort találok, szürke kőangyalkát, picinyke szárnyakkal. Csöpög róla a gejzír tejaranya. A SÁTÁN ÚJABB ANGYALSZOBROT KÉSZÍTETT! Mintha a betűk testén is az utálatos anyag ragyogna.

(November 7., szerda) Ismeretlen férfi lassú tánca... A férfi Cousteau kapitányra emlékeztet, Cousteau és Varga Pali bácsi egyszerre. Marionettfigura, akit a halál rángat. Nyakán, homlokán széles vágás, szétnyílt, tátongó seb, ömlik a vér. Lehet, én vagyok gyilkosa. A férfi lassan elerőtlenedik, ledől a hevenyészve megvetett ágyra. Folyik, hömpölyög a vér, elárasztja a szobát, felemeli, sodorja a könyveket, a szőnyeget, a székeket.

Én vagyok gyilkosa? Visznek magukkal, vonattal, majd lifttel, le, föld alatti csarnokba. Nem látom kísérlőim arcát. Tompa erőszakkal terelnek, jelzesszerű karrándítások. Szerencsétlenségem duplás.

A csarnokok között tágas, neonfényes folyosók, maguk is csarnokok. Robotszerű lények mászkálnak, mászkálásuk a robotszerű. Fehér köpenyes nő elé állítanak, a nő a szememet kezdi vizsgálni, különös, mondja, nem volt még sz...va! nem értem a szót, nem jegyzem meg. Szinkronpillantás: a nőnek nincs szembogara, hófehér a nézése, vakító, rettenetes. Tehát erről van szó, nyugtázom, mindazonáltal alig félek. Futni kezdek visszafelé, menekülök, bal lábammal erősen bicegek. Bal lábam már zsibbad, tehát elkezdtek!, veszem tudomásul kis pánikkal.

A liftajtóban Hohl Misivel találkozom, egyedül lép ki a liftből, amint felfedez, örömmel köszönt, ajánlkozik, hogy föl kísér. Biztonságban vagyok vagy sem — még nem tudhatom. Szemezzünk! Félelmeinket gúnyal kell agyonütöni.

(November 21., szerda) Vagyunk vagy százan, fejünk az ég felé fordítva várakozunk. Testünk úgy ringatózik, mint sekély tengerekben a puha szárú növényerdő. Hamarosan fényes gömb bukkan elő a horizont fölött, suhanva közeledik. Nap? Isten? Fényesség tölti ki a lelkem, s a tetőzés boldog pillanatában átlátok a többiekbe, fény és boldogság egyneműsíti világunkat. A gömb néma marad, pedig ha szólna... Pillanatig tart csupán a kivételes állapot. Kiürül az ég. A nap sötétséggé válik, a hold pedig vérré, a csillagok pedig feketéllnek a nappali égen. A feketesség alatt vad horda vágat tajtékzó lovakon. Döbbenet nélkül nyugtázzuk érkezésük, rezzenetlen arccal fordulunk elkerülhetetlen halálunk felé. A horda üvölt, mi fohászkodunk. DRULL AMAR, DRULL AMAR, IN HA FAL, ordít a barbár népség, amire mi ezt feleljük: KON HOMÁR INDI KON!

Amint testközébe érnek, sokadalmunk megfutamodik. A gazok hátulról mészárolnak le minket. Iszonytató mozdulatok, belek, végtagok és fejek szanaszét, iszamos minden a vértói, kéjgyilok, sátáni viviszekció. Én nem tudom, hol vagyok, kinek a tekintetével látom e rosszat. A gyilkosok megrészegeedve a vértól, önmagukat is pusztítani kezdik, kar-, orr-, fülcsonkítás, egymás és önmaguk húsát szaggatják, fuldokolnak a torkukat rekesztő darabos vértől. (Ha ez hajnali álmom volt, akkor aligha van igaza Florenszkijnek abban, hogy a hajnali álmokban az ember az égi szférába merítkezik; ha viszont az esthez volt közelebb, szintúgy téved, hiszen létezhet vajha földi vonatkozása e fertelmes pusztulásnak?)

(December 13., Luca napja) Mezítláb keresem a sportcipőmet egy raktárszerűen zsúfolt szobában. Két nő zavar akcióban: az egyik hátamat átfogva, mintegy hátamra ráhajolva nehezíti a kutatást, a

másik az ajtóban rostokol, és sír erősen. A síró-rívó szép test mögött megpillantom barátaimat, szélesen gesztikulálva sürgetnek, kezükben pingpongütők. Végül a hűtőszekrény mögött mégis cipőimre akadok, viszont nem tudom őket felhúzni, szinte diónyiak. A többiek újfent szólítanak, a nők sem szünetelnek, én meg a cipőkkel bíbelődöm kilátástalanul, diónyi sportcipőimmal. Vége.

(Midőn ezeket leírtam, álmomban odaadtam a kéziratot egy Balassa Péter-szerű férfinak valamelyik állomáson. Bement vele az első osztályú váróterembe, én meg kint sétáltam fel s alá, mint vizsgáló diák. Elég sokáig szöszmötölt, aztán kijött, komoly arccal. A lépcsőkorlátra hajolva, a lépcsőket bámulva beszélgettünk, azaz vártam, hogy mondjon valamit. Jó írás, kezdte, de mégsem, nem is az írással van baj. Vastag fákat vágsz ki — nyilván az ilyen tönkre könnyebb felállni —, próbálkoznod kellene mégis szilajabbakkal. Mi az, hogy pl. a pap, miközben lóg a bele kifelé, azonközben a tűz ropogását hallgatván dallamos szövegelésbe bonyolódik!?)

Nem értettem a példázat értelmét. Vártam, hogy a férfi elmenjen, én meg kisírhattam magam. Ugyanakkor azt is szerettem volna nagyon, ha maradna, s felcsillantana némi reménysugarat. Remény és kétségbeesés — mást választhatok?

Napló — május 13.— május 20.

május 20. Buzgó gépelés, hogy időben elmeheessen a szöveg. Igyekszem nem változtatni rajta, de végül is ma íródik meg a hét, ma van 13., 14., 15. stb.

május 13. Kezdődik? Nem tudom, miért a szédülés. Hirtelen hátrafordítom a fejem, és akkor. Hátam mögött szüntelen egy ördög ólálkodik, ő fúj rám szédületet, hogy elkerülje pillantásomat? El kellene olvasnom, miért tiltották be a pokoljárásokat. Feltételezésem szerint a pokoljárók beszámolóí kezdtek nem hasonlítani az egyház hivatalos ábrázolatához, azért. Eltűntették a lejárásokat. Keresnem kell.

Kerékpárral be a szerkbe; mezítláb kellene, reggeli nélkül. Háromszoros ércpáncél és tölgyfapajzs védi-e a szívemet? Fel kell készülni: gyónás és feloldozás, a vétkekért kiszabott vezeklés, tizenöt napig korpás kenyéren és vízen való böjt. S mikor már a napok úgy hasonlítanak egymásra, mint méh a méhre, eljött az idő.

A tegnap front volt, éjszaka felsírtak a gyermekek. Forró volt a párnám, váltogattam az oldalait. Ha vannak azilumok, ahol összesereglenek a földről távozó lelkek, akkor vannak lejáratai a pokolnak is (másutt vagy ugyanott). Talán a Fácánosban, a Peremváros melletti erdőben. Jutka, míg én bent a szerkben Gáborral számítógépeztem, kísétált oda a gyerekekkel. Észrevette, hogy egy férfi harminc méteres sugarú félkörben pendulál köröttük, arccal mindig feléjük, hátával a sűrűség felé, mintha e néma hipnózissal csalná őket beljebb s beljebb. Börzakót és szürke pantallót viselt, vagyis nem volt erdei turista.

Régi Igaz Szós plakátok lógnak a szerk falán. Némely tekintet, nem is a tekintet, hanem a szem, egy szembogár hihetetlenül tud nyomasztani. Jutka álmában látta a bennem lévő gonoszt (álmában sárga szemem volt, és amit mókás varkocsoknak hitt, azokról kiderült, valódi szarvak). Ha sehol sem találod az ördögöt, te vagy az.

S.I., magyarországi író látogatása a szerkben. Az a fajta unalom, amikor húzzák-vonják, de nem érzik, mert nincsenek benne. Beleolvastam a nekem dedikált könyvébe. Nem ülnek meg a mondatok, nem érnek el *hosszáig*, nem lelkesítenek, nem kínálnak föl lehetőséget és esélyt a változásra. Gonoszság ez is. Kaf nem veszi észre, hogy S.I. nem veszi észre, hogy én nem veszem észre, hogy B. nem veszi észre. B.-ről egyébként azt terjesztettem (B. Zoli nyomán), hogy besúgó, *stazi* ügynök. Alkalmassint marhaság volt az egész, következésképp én voltam a *stazi* embere, mert az ellenség ellenségének ártottam, vagyis az ellenségnek dolgoztam.

május 15. A tegnap nem bent írtam a naplót, hanem sehol. Otthon maradtam, átköltöttem a dolgozószobámat: helyet cserélt a vendégszobával. Így most a vendégszobában dolgozom és fogadom a vendégeket, a dolgozóm lesz Jutka szobája, ahová én majd vendégként bemegyek dolgozni, ha épp vendégeink vannak etc. Írnom kell a tárgyakról, a műveletekről, a ténykedésről. Pl.

egy lyuk a tiplinek a betonba: kemény megpróbáltatás. Pszichikailag is, ti. Zsidó úr, a szomszéd átkopog. A pokol bejárata egy bálna kitátott szája, ahová hatéves koromban léptem be. (Erről részletesebben a megírandó opusban.) A bálnát végighordták fél Európán. A pénztárnál anyám kellemetlen vitába bocsátkozott, apám feszengett, nem szeretett veszekedni. Ha a féljegy az egész árának is fele, akkor hogyan fizethettünk mi mégis 6,50-et, ilyen összeg egyszerűen nem jöhet ki!, dohogott anyám.

május 20. Gépelés közben bejött Kaf, megnézte, mit csinálok. Furcsállotta, hogy az Echinonak dolgozom. Ki kellene hagynom azokat a mondatokat, amelyek az ördögöt rejtik. Vagy jobb, ha megjelölöm őket valamilyen alig észrevehető jellel. Csak nehogy úgy elszaporodjanak, ahogy mesében a krétakeresztek. Furcsállom, hogy furcsállja.

május 15. Ma a szerkben Kaffal és Bélával. Tudomásul kell vennünk, hogy ha az irodalom a hatalommal való egyezkedés folyamányaként a hatalom részesévé válik, akkor az irodalom erős lesz, képes arra, hogy elhallgattassa a többiekét, akik nem azonosak vele, tehát útjában állnak. Elhallgattatni? Megteheti-e? Az irodalommal tenné-e? Irodalom tenné-e? Az irodalom titkosan képződik és terjed, aligha lehet beavatkozni dolgaiba, hiszen nem ismerjük, hiszen minden tudásunkon túl létezik valami, ami nincs benne a tudásban, mégis tudásunk elidegeníthetetlen tulajdona.

május 17. A széttárt combú Erdély. Ördögűző pozitúra. Szemed a seggibe!, megigézés ellen. Az ördög, a Sátán angyala olykor a fény angyalává változik, csakhogy félrevezethessen minket. Az ördögnek, a csalás atyjának érvelése kezdettől fogva hazugságon alapszik, és hazugságot tételez fel.

május 18. Ma a következő lélegzetállító dolog történt a szerkben: Ágnes bejött, épp akkor csengett a telefon, odalépett, és felemelte a kagylót, mert Kaf is, én is ültünk, a telefon meg kettőnk között a kisasztalon volt éppen. Ahogy a füléhez közelítette, felfedeztem a kagyló hangszóróján egy furcsa kidudorodást, diónyi kinövést, amitől az arcom nyilván megváltoztatta a kifejezését. Így történhetett, mert Ágnes, noha szólni nem volt időm, engem nézvéen elbizonytalanodott, rápillantott a kagylóra, mire iszonytatón felsikoltott, s a kiáltással már fricskázta is le a dudort, anélkül hogy tudhattuk volna, mi az, bár a mozdulat beszédes volt. Kaf épp lehajolt, fölötte zúgott el a lövedék, én rákiáltottam, hogy taposd el, de Kaf nem értette, miről van szó. A dongó máris fölszállt, vészterhesen keringett valamennyiünk fölött, hatalmas fullánkját előregörbítette, láttam a lüktető potrohot. Kaf vadul csapkodott a kéznél levő folyóiratokkal, Ágnes mulatságosan hajlongott, anélkül hogy megszakította volna a beszélgetését, de aztán nem bírta tovább, és kirohant, eldobva a kagylót. A dongó hirtelen leereszkedett a földön megállapodó kagylóra, rászállt a lyukacsos részre, mint valami virágtányérra. Lehajoltam óvatosan, hogy megtudjam, miféle, mikor Kaf reszkető lábbal taposott rá. A kagyló kipattant talpa alól, de az állat végérvényesen szétkenődött a parketten.

május 19. Zs.-vel telefonoztam, és miközben hallgattam a rosszabbnál rosszabb híreket, az a nagyon kellemetlen érzésem támadt, hogy a telefonba ördög fészkelte be magát. Mereven bámultam ki az ablakon, ahol egy pompázatosan virágzó akácfát láthattam, illatából is beszüremlett egy adag, de az érzést még ez sem tette mássá. Mezítláb kellett volna bejönnöm, hadd szenvedjek a kerges aszfalton. Nem kellett volna ennem kenyeret: savanyú és ezymetogenozissal fertőzött. A vízben métely és bélféreg. Kerülnünk kell, hogy gyermekünk hasonlítson erre a világra. A fogantatás pillanatában, szeretkezésünk szétfutó perceiben, amikor a gyönyörteljes mozdulattal behelyezzük a magot a fészekbe, egyetlen molekulánk sem rejtheti a gonosz nyomát. Ha sikerül ezt kiböjtölni, új világ alapjait raktuk le, ahol nem lesz hitetlenség, sem rászedés.

Zs. hírei: 1. egy Dulea nevű egykori elvtárs rátelefonált éjszaka fél kettőkor, hogy tudtára adja, hamarosan nem lesz magyar szó. Nici un cuvânt. A nyomdákba már meg is érkezett a telex, le kell állniuk a magyar újságokkal. 2. K. házasságbeli szenvedéseire ráadás a született gyermek tragédiája: öt centis karmokkal jött a világra. 3. B.E. három hónapja nem józanodott ki, állapota végzetessé vált. De ugyanezt elmondhatná még négy-öt hozzánk közel álló alakról.

Megállított T. az utcán, el akart téríteni szándékomból. "Én is az idő vándora vagyok", mondta, "hallgass rám, vedd el fogadalmadat, tégy, miként én teszek!" Majd tapasztalván hajthatatlanságomat, leköpött, és dühösen elviharzott. Fogadalmamra gondolok, az amulettként őrzött titokra, mely védelmező ölelésként körülbástyáz, mintha üregben járnék-kelnék. T. honnan tudhatott róla?

május 21. Burok véd. Kihajlok az ablakon, és elhatározom, világgá kürtölöm a titkom, mindent

meg fogok írni. Jó reggelt, Vásárhely! Jó reggelt, Peremváros!

Iro-dalom

A SÜTŐ

Engedjék meg, hogy itt Marosvásárhelyen egy marosvásárhelyi íróról beszéljek önöknek.

Elismerem, e rövid bevezető mondat némi magyarázatot igényel, hiszen könnyen kerékkötője lehet szándékomnak, annak, hogy egy írot a látóterünkbe állítsak: ugyanis *nolens volens* definiáltam valakit, beágyaztam valahová, tehát a beszéd medrét eleve kirajzoltam, és kérdéses, hogy nem holtágban fogok-e kikötni.

Tudom persze, hogy látszólag jelentéktelen ügynek tűnik egy író helyrajzi besorolása. Ám olyankor, amikor a regionalitásból fakadó ideológiák uralma okoz számottevő gondot, gyakran felmerül “a hatalomgyakorlás legitimitásának kérdése”, s emez immár súlyosabb besorolás alá esik. Érzésem szerint olyan problémával állunk szemben, amit a magyar irodalom a mai napig nem tudott megoldani, és a megoldás sikertelensége nem 1918-ig megy vissza, hanem legalábbis Mohácsig. E megállapítás nyilván nem nélkülözi az egyszerűsítést, mindazonáltal haszonnal járna, ha lépésről lépésre haladva megnéznénk, hogy mi történt. Jó volna tudni.

En itt a rendelkezésemre álló kevéske időben nem tehetem meg, hogy lépésről lépésre haladjak, alapos felkészülés kell hozzá, öt-hat év, esetleg egy egész élet. A prózáról ejtenék néhány szót, erdélyiként az erdélyi prózáról.

A dolog úgy alakult, hogy Mohács után Erdélybe helyeződött át minden. Itt százötven esztendőn át úgy-ahogy lehetett dolgozni. Aminek meg is volt az eredménye, elegendő, ha csak az erdélyi emlékirók munkásságára tekintünk. Különösképpen pedig a Szamosközi Istvánéra vagy a Szalárdi Jánoséra. És persze a Bethlen Miklóséra, akinek *Élete leírása magától* című műve a legmagasabb oromként emelkedik ki ebből a hegyvonulatból. Munkáikban szembetűnő a mondatok ereje, a kifejezés biztonsága, a jó értelemben vett bejáratottság, azaz a könnyedség, amivel az időfolyamba beilleszkednek, és amit az eltelt századok sem tompítottak.

Aztán Erdély addig-addig várt a fekete levesre, mígnem a kétféjű sas felépítette fészket. S amikor lassan-lassan folytathatóvá vált a munka (előbb nem itt, hanem nyugatabbra, a Duna—Tisza közén, a Dunán túl), akkor nagyon sok mindent kellett hirtelen bepótolni. Az európai prózairodalom (francia, angol, német, spanyol) kétszáz éves előnyre tett szert. A magyar kénytelen volt kihagyni ezt a kezdeti szakaszt. Ráadásul a nyelvújítás következtében bizonyos nyelvi egyezmények egyik napról a másikra kiürültek. A magyar prózáiró többnyire sémákat volt kénytelen átvenni. Hiányoztak a kicsiszolt, a mindennapi magyar konvenciókba beépíthető, tartós és szolid kövek. Hozott anyagból kellett építkezni. A mondatok elerőtlenedtek, mert az új technológia és az új szerkezet “nem magyarul beszélt”. Márton László bőven beszél erről, sokkal árnyaltabban.

De térjünk vissza — miközben az időben előreugrunk — Erdélyhez.

1918 körül a világirodalom épp egy paradigmaváltáson megy keresztül. Heidegger Hölderlinről megfogalmazott híres mondatát némiképp módosítva: az irodalom a lét és a dolgok alapító megnevezése — nem tetszőleges mondás, hanem az, ami által válik csak minden nyilvánvalóvá. Az ember a nyelv által azonosítja önmagát, az emberi létezés valójában a nyelv által történt létezés. Világom határai, nyelvem határai, mondja a szintúgy híres Wittgenstein-passzus.

De 1918 körül a magyar irodalom még az imént vázolt lemaradás nyúgeivel és ballasztjaival a romantika sávjában ügetett. A nyelv nem volt tehát készen, védtelen volt, és nézetem szerint az

Erdély elszakadása fakasztotta itteni ideológiák ezért nyerhettek sebtében teret, juthattak simán uralomra. A politikai hatalom, az ideológia a nyelven keresztül érvényesíti magát és akaratát. Nemigen volt mit tenni: minden alternatíva nyelvi alternatívát jelent, és hát “nem volt másik” nyelv. Képes lett volna vajon bármely ideológia akkora térhódításra, ha Joyce Erdélyben, magyarul írja meg az *Ulysses*?

Nemrég az árkosi írótanácskozáson Sántha Attila arról beszélt, hogy a transzszilvanizmus éppúgy károkat okozott, mint a szocializmus; karöltve tették ezt. Valóban, a 45 utáni irodalompolitika jószerevével a transzszilvanizmus szótárát extrapolálta, és használta, még akkor is, ha transzszilvanizmusról beszélni nyíltan nem lehetett. Újból az ideológia uralma alá hajtott mondatok íródtak, s a kitörési kísérleteket elfojtották. Durván, ha azok jelentősek voltak, agyonhallgatással, ha csak habókos elbóklászók próbálkozásainak tartattak. Nem a cenzúrára gondolok. Ma már nincs cenzúra, ennek ellenére az irodalom például nem tud mit kezdeni Török Sándorral (alig vannak, akik olvasták ezer oldalas regényét), vagy bajban van Nemess Lászlóval, aki nem rossz író, csak nem illik be a vonulatba. Lassacskán egyetlen szó jelentett mindent, és nem volt szó, ami ne ugyanazt jelentette volna. Az ideológia megteremtette a maga hagyományát, én például az iskolában a görögökből kontinuitíve le tudtam vezetni a marxizmus—leninizmust. Hirtelen kétezer éves múlt nehezedett ránk. Egyetlen szó jelentett mindent, és az ellenkezője is ugyanaz volt. Bretter György értekezett ugyan a kettős nyelvről, de ez inkább csak felvetés volt, semmint valóban létező állapot leírása.

Irodalmunk bolsevik beállítottságú. Ezzel a mondattal, jól belegondolva, semmi baj nincsen, nem hordoz magában ellentmondást. Az más kérdés, hogy az irodalmat kisajátíthatja-e a többes szám, de ha megtette, akkor immár bizonyítottan elindult a bolsevizálódás útján. És ha elindult, ritkán van megállás. Mert a bolsevizálódás azt jelenti, hogy nincs megállás. El kell érni a célt. Le kell rombolni a régi épületeket, hogy felépüljenek az újak. Ki kell rekeszteni azokat, akik akár a pusztá jelenvalóságukkal mást képviselnek, akik nem csatlakoztak az uralmon lévő vagy uralomra törő formációhoz, akik akadályozzák ideológiájának érvényre jutását. *Irodalmunk*—ezt a szót használja minden bolsevizálódó formáció. S vagy elfogadom szóhasználatát, vagy nem. Ha nincs önálló szóhasználatom, akkor kénytelen vagyok elfogadni. Ha a nyelv nem kész, akkor a nyelv kénytelen szolgálni. Nyúge lesz e szolgálat, úgy, ahogyan Németországba áttelepült orvos barátomnak a kórházi folyosók feltörlése, egészen addig, amíg a későbbiekben saját meglévő tudását az elsajátítandó nyelven láthatóvá tudja tenni. A szabadság nyelvi probléma. Az irodalomnak nem feladata a szolgálat, hanem a felkészületlenségből adódó tehetetlensége. Tehetetlensége és talán gyarlósága.

Tanulságos példa a Tamási esete. 1928-ban megírja első regényét, a *Szűzmáriás királyfit*. Ez a regény leginkább a szabadságképével tér el a kortársi művektől. Milyen ez a szabadság? Illatozó, mint a virág. A hozzá való jog és igény közvetlenül a szabadság teljességét és határtalanságát létével szavatoló transzcendenciából ered. Nem manipulálható tehát. Nem lehet hozzáférközni. Az alkotó ember számára létkérdés ennek a szabadságnak a megismerése. Aki írt valaha is valamilyen szöveget, tudja, el kell jutnia oda, hogy a szöveg önmagát írja. Akármilyen gazdag életanyagot tud felvonultatni és akármennyire vehemens ábrázolói szenvedéllyel lát ehhez az életanyaghoz, valójában az a fontos, hogy a szövegen belül mit tud tenni. Ha nem hallgat a szövegre, akkor rengeteg írói energia elpazarlódik arra, hogy úgy tűnjék, mintha hallgatna rá.

Átlapozva a Szűzmáriást tárgyaló kritikákat, majd a későbbi opust, az *Ábel-trilógiát* és annak kritikáit, észre fogjuk venni, hogy Tamási visszavesz valamit. Elvárásoknak megy elébe, *ábelizálódik* (voltaképpen már a *Címeresekben*, kissé más irányból: ezt teszi), egy “gondolat” jegyében rója sorait. Kuncz Aladár szerint ez a gondolat éppúgy testet ölt Erdély ezerarcú, vadregényes természeti szépségeiben, mint ahogy előre megrajzolta az erdélyi történelem, műveltség és irodalom fejlődésének változatosan hullámzó voltát. Igen, ez az “erdélyi gondolat”.

A hagyománynak mindig szava volt az irodalomban, ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról, hogy a hagyomány nem adott, készen kapott, kátéba szedett dolog, hanem azt teremtik, vagy ahogy Szilasi László mondja: alapítják.

És amikor azt mondom: hagyományt kell alapítani, amikor ezt kimondom, észre kellennem a saját tehetetlenségemet és gyarlóságomat. A magam bolsevizálódását. Hagyomány—vajon ki ellen és kik nevében? Merre haladjunk? A pásztortörtéztől a mikrohullámig, ahogy Kovács András Ferenc egyetlen jól utánzott karmozdulattal kijelölte az irányt? Bolsevizálódás? Együtt maradni, tehát nem

lépni?

Nincs beszédhelyzet. Vagyis nincs nyelv. Ideológia van. Nyelvével nyal a nemzet.

Erdélyi gondolák a Marosban. Kiáltó szöszök a húsokon. A sajtoslaska méltósága. Haladj velünk, kaparj nekünk!

Takáts József egy Erdélyről, Erdély Miklósról, az avantgárd elhunyt pápájáról szóló írásában jelentéskioltnak nevez egy intenzív fokon végrehajtott dezideologizálást. Szarkalábakon jön a hajnal. Hajnal Gyuszi, a híres vásárhelyi balbekk.

Amikor a nyári Borz-táborban megszületett *A süttö* című Borz-szám ötlete, akkor pontosan erre volt bennünk igény. Jelentéskioltnak. Amiben nincs törekvés ellenideológiára, sem ellenhagyományra, sem ellenirodalomra.

Nem antiideológia, hanem anideológia, nem antipolitika, hanem apolitika, nem antisüttő, hanem A SÜTTŐ.

Bécsi szabadság

Herzlich willkommen! Jó reggelt, Müller úr! Jó estét, asszonyom! Jó éjszakát, gyerekek! Kezét csókolom, Ilonka! Engedje meg, hogy bemutatkozzam: Kovács János vagyok. Tessék parancsolni! Légy szíves! Legyen szíves! Szabad? Kérdése zavarba ejt. Mindazonáltal nem habozhat válaszom. Az ember szabadnak születik. Állj! Bejárat. Kijárat. Férfiak. Nők. Leszállás. Felszállás. Frissen mázolván. Szabadság, szerelem, e kettő kell nekem. Frájhájt hát ejnen duft. Egy szabadságsprét, lesz szíves. Járt már Ausztriában? Nem, most vagyok itt először. És ilyen jól beszél németül! Jól? Nagyon kedves. Milyen nyelvet tud? Csak az anyanyelvemet tudom. Németül egészen jól értek, de beszélni alig tudok. Ért engem? Nem értem. Ha rosszul mondom, tessék kijavítani! Megnézem a szótárban. Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne — ezt végül is nevetve, térdcsapkodva mondták. Rezignáltan és eltökélten. Mennyi pénze van, és milyen valutában? Szép időnk van. Van elvámolnivalója? Az írógépre van kiviteli engedélyem. Munkaeszköz. Ezzel nem értek egyet. Semmi esetre sem. Leltár miatt zárva. Tilos. Nem szabad. Kétféle szabadság van. Én belül építkezem. Én húztam föl, ismerem minden téglát. Rendben, szépen, téglácskáim! Szabadságom rám szabott, intim és individuális. Az ember a börtönben is szabad lehet, ahogy a kis nép mondja. Jó. Akkor a következő körutat javaslom: holnap leutazunk Grácba, és leereszkedünk az Alpok déli lejtőin. Egy kicsi, festői faluban éjszakázunk, ismerősöknél. Másnap hajóval indulunk tovább. Az ember a lét pásztora, méltósága abban van, hogy maga a lét szólítja fel igazságának őrzésére. A külső szabadság birtokbavétele zajos és magánytalan történet, birtokba vesszük, de határainkon kívül marad. Midőn a külső dominál, nincs vágy a belsőre: sodródunk, átlendülünk, tovaszállunk — magunk mögött hagyjuk magunk.

A szépirodalmi szövegben egyszerre pillantható meg a kétféle szabadságot a belsőt, mely önmagadhoz vezet, a külsőt, mely a világhoz nyit előtted utat. A szépirodalmi szövegben rátalálsz a szabadságról szóló kétféle mondatra. Olyan homokórához hasonlítható mindez, amelynek mindkét fele egyszerre telik. Az író feladata a szöveg létrehozása. Az író mondatokat vet papírra. Ettől minden változhat. Mikor és hogyan leszünk szabadok? Két mondat között elkap egy könnyű szédület, az enyhe mámor, épp csak annyi, hogy megbillenek, de a zuhanást már csak képzeletben élem át.

Egy elképzelt monográfia kérdései

Könnnyű kísértésbe esni, ha Bogdán Lászlóról, illetőleg az őt érintő dolgokról írunk, ti. készségesen kínálkozik néhány BL-sztori, amelyek színesen előadhatók, ráadásul igencsak találóak, azaz az iromány célozta tanulságok tetszetősen kibonthatók általuk. A házkutatássztori különösen szép (“szép, mint egy tördőfés”), nagyon jó a Mózes Attilás epizód, Mózes, Egyed meg ő, igen

blikfangos, és ott van a történet Veress Gerzsonnal, aztán a csuklóvédős jelenet, amikor BL megjelenik a kocsmában, és Salat Leventének panaszkodik. Feladatunkat nem oldhatjuk meg ily könnyedén! Nincs mese.

Közismert az a definíció, illetve válasz inkább, arra, hogy mennyit ér az író, tudniillik azt gyakorlatilag az aktuális irodalmi közvélemény dönti el. Hogy tk. mit nevezünk irodalmi közvéleménynek, nehéz meghatározni, ám a kérdéstől az szolgálatkészen összetevőire bomlik, és rátalálunk, mint tortaszletben a mogyorókrémre, a fent idézett, az anekdoták alkotta rétegre. Vizeinkre evezvén, szolgálatkészen indoklódna így, miért állna egy BL-monográfia csupa anekdotából. Persze, komolyabban vizsgálódva kiderül, hogy van fontosabb, van valami szolidabb dolog is, szolidabb hatás, aminek a következményeképpen a kortársi közvélemény módosulhat az időben, hogy átadja helyét egy súlyosabb és tartósabb ítékezésnek. Pl. T. hihetetlenül népszerű és elismert szereplője volt a maga korának, számtalan anekdota és történetecske kísérette, mint lepkefelhő az erdei remetét; ez immár eltűnt, elmaradt, az előbbi hasonlatból dolgozva, lekopott róla, mint lepkék hímpora, ő pedig másféle érvényesnek számító besorolást kapott. Am máris ellenpélda kínálkozik, természetesen az ellenpéldának is lesz ellenpéldája és így tovább.

A mondatokhoz kell eljutni.

Csakhat a BL-mondathoz nem lehet simán megérkezni, mint például — a fenti nevekből választva — a Mózes-mondathoz: ahová út vezet. Az értelem axiomatikus dolog, nem lehet bizonygatni meglétét vagy hiányát, vagy van, vagy nincs. A valóság értelemmel bír, azaz az értelem által vagyunk beemelve valóságunkba. Ezek tiszta ügyek, könnyen kezelhetők. A valóságos mondat értelemmel teli, elfogadható meghatározás. Az értelem kikövezte út biztonsággal vezet a Mózes-mondathoz, a biztonságunk pedig fokozódhat, ugyanis mondat és valóság precízen egybeesik: a grammatikai tér tiszta, nyugalmat áraszt, a rejtély nem létezik, nem benne való.

Bogdán-mondat után nyomozok, s másvalakihez érkeztem. Nota bene: ez is jellemző (kísértő), ha BL-t választottuk ténykedésünk ihletőjének.

Egy kelet-európai sokat tud, mondjuk, többet, mint egy nyugat-európai, de persze édeskeveset, vagyis nem eleget. Az otthonosság elillan. Az értelem furcsa mód kezd valami mást jelenteni, nem a káosz és a rejtély hiányát, hanem azok befogadását és megértését. A valóság a szó árnyéka lesz. Új vidékre vezetnek vágyaink. Csakhat billegetőzik a világ: menetrendszerűen támad fel az új otthontalanság; falakkal körülkerített terekre vágyunk, ahonnan ablakokon át bámulhatjuk az iménti helyszíneket. Otthonosság otthontalanságot szül, és viszont. Sejtethetően: Mózes-mondatokat kutatva előbb Bogdánmondatokhoz fogunk érkezni, azok otthontalanságáról, a grammatikai térben messze vetülő árnyékairól fecsegünk. De hát hová vezetne az örökös mellébeszélés?

Azaz: nehéz, bonyolult dolog egy monográfia. Noha megtörténhet, hogy e képzeletbeli nehézségek a valóságban igazi örömök forrásának minősülnek. És viszont: a képzeletben átélt öröm a valóságban a gyötrelmek bőtermű vidéke lesz.

Húsvéti diárium

Atya és fiú

Vajon mit szeretnél jobban? Ha cselekedeteimben követnélek, vagy hasznosabbnak ítéled, ha a gondolkodásomban szegődnék nyomodba?

Ha gondolataimban követsz, nem fogsz-e okszerűen ugyanúgy cselekedni, mint én?

Mit remélsz? Bízhatunk-e abban, hogy sekélyességedet és önteltségedet átlépve, túljutok rajtad?

Munkahelyi ranglétra avagy a pilátusi Én

N. beadta a derekát, L. be fogja adni, F. beadja-e vagy sem, egészen mindegy. És én? Mosom kezeimet.

Passio

Kávézni hívott F., s én tudtam, hogy most fog beszámolni gyászáról. Meglepett, ijedt és együttérző képet kellett vágnom a hír hallatán, crescendóban haladván a végső döbbenet felé. Színészkednem kellett, ami egyáltalán nem illett a helyzet tragikumához. Másképp sem tehettem.

Profán megváltás

Petri, a defetista, destruktív, destabilizált, a becsaklizott, összetört, ütött-kopott arcú költő, akiért már egy lyukas garast sem adnánk, fent a színpadon beszélni kezd, mi pedig szépen lassan beadjuk derekunkat, kertelés nélkül beismerjük, vereséget szenvedtünk. Testünkön, arcunkon felfakadt, fájdalmas fekélyek. Petri nevetése: száraz ha-ha-ha: az est szentsége. A kívülállás helye, kijelölt színtere, ahonnan bárki magára láthatott, arra, aki ott ül összetörten.

(B.-re gondolk, aki ugyanezen a színpadon, ugyanezekért oly mértéktelenül feldühített. *Csakhogy ő végig ellenem játszott.* Úgy tett, mintha remegése a sorscsapások következménye volna s nem az alkoholé, arca beesett és puffatag egyszerre: szenvedő szépfiúnak akart látszani, kiégettségét indulatossággal palástolta, tévelygő érzékiségét titkos rezdülések mutatványaként árulta.)

A Petri, a Petri

Remény és reménytelenség egyazon pillanata — remény: olykor láthatóvá lesz a világ valódi arca, reménytelenség: ijesztő gyorsasággal elmosódik a kép.

Egyetlen szó sem töltheti be a hiányt, amit az ünnep támasztott.

Szupersztár

A. mondja, hogy S. fölhabzik, ha elolvassa T. népnemzetieket bosszantó glosszáját. Mire én, ihletett szakértelemmel: nincs már S.-nek ahhoz szappana.

Feltámadás

Orsolya, 3 éves: Amikor én felnövök, akkor ez a kislány, aki vagyok, meghal.

Tamás

Te nem is tudsz franciául, a konyhanyelvet beszéled! Jó, de ismerd el, mily pazar ez a konyha.

Szerkesztőségi körkérdés

Demagóg fajta vagy?

Krasznaja Poljana

A boldog élet nem *szenvedésfrei*, nem a gyötrődés hiánya, nem, épphogy nem.

Húsvéti bárány

Mennyire pikirt tud lenni és persze némiképp fenyegető ezen a napon a bárányfelhős ég, a felhők vonulása.

Az írók hasznáról

Egyetlen szó sem töltheti be az űrt, amit az ünnep támasztott.

Karácsonyi oroszánok

Jó, akkor megkérdem: olvas maga eleget? *Feltámadt levél, mint fonnyadt csirkeláb, Puha karommal ráakad az égre. A lepke meghalt bennem* —szól a báb. Honnan való?

A Balla Zsófiás találkozás (lásd még Esterházy Péter *A halacska csodálatos élete*) olyan, mint a bécsi karácsony. Nem Pécs, Bécs. Maga ha tudná! Ahogy beköszönt a december, az útmenti fákon megjelennek a lámpafüzérek, a tereken feldíszített fenyők nőnek, az üzletekben és a metróban fenyőillatot fújnak a légkondigépek, az emberek izgatottan nyüzsögnek folyton-folyt, ám ha megpihennek, akkor is afölött meditálnak, miképpen tudnák szebbé varázsolni a napokat, amelyek csordultig telnek figyelmességgel, udvariassággal, a szeretet megannyi külformájával, és úgy tűnik, fokozhatatlan mindez, és a Szenteste majd ebbe a fokozhatatlanságba szürkül, de nem, azaz igen, tényleg fokozhatatlan; épp ezért kiderül: nem is erről van szó.

A karácsony a legbonyolultabb ünnep. Születésnap, igen, csak hogy nap kél, mégis “egy” csillag világít.

A karácsony is meg van írva.

Álmomban... Elfelejtettem, mi volt, pedig amikor írni kezdtem, emlékszem, hogy tudtam.

Láttam egy elefántagyardból kifaragott *Dániel az oroszánok között* című jelenetet egy kolostor múzeumában. Valamilyik arkangyal úgy tartja az angyalt a verem fölé, miként petróleumlámpát, nyilván ez lehetett egyetlen megoldása annak, hogy az oroszánoktól körülvelt próféta feje fölött lebegessen az őrangyal. Az angyalka acéldróttal van az arkangyal kezéhez odaapplikálva, kilátszik a drót, bizonyára nem így nézett ki eredetileg, csak letörött és azért.

Mondanom sem kell, e malőr az emlékezetes. A sebezhetőség és a tökéletlen törekvés a tökéletesre.

Zölden ég a karácsony Angyal fagy a vasrácsra.

Vajon ki kit szül? Megváltó fordulat: a bűnös mód kiontott vér alvadt lemezei az agyat karistolják, s az egy orvosságra vágynak. Kiről morzsolták le a másikat?

A filozófia nem sokat ér, mert szavakat vet be, azok meg kihalt szerkezetek, jöhetne ide egy korallós hasonlat. A szellem végzete, hogy a rendelkezésére álló kifejezési módok mozdulatlaná dermednek, leválnak a lélekről, az ember végül megkövesedett formák, jelképek, sémák (*chez moi, oui*) között találja magát. Olvas maga eleget? Szegődményes a világ szerkezete: a látszólagos dolgokból is csírázhat élet, a hátrányos helyzet olykor előnyére fordulhat. Gondoljunk a világ számos és ellentétes értelmezését magukba rejtő szemléletmódok és ideológiák nyelvbe történő gáncstalan beáramlására, és akkor épp e meddő konstrukció teszi lehetetlenné a beavatkozást: megóv attól, hogy bármifajta nyelvrontás az életet brutalizálja. A művészet (azért, mert művészet) képes a beavatkozásra: a nyelvi konstrukciók merevségére jön a szervesség és ihletettség ellenjátéka: a költészet. Az angyalka lebegése Dániel fölött.

A Húsvétről kellene beszélni. De hát az anyák számára az is szomorú és gyászos. A teljességet átítatta a halál. Oroszánok mindenütt. Mégis vigasz: mindig van egy másik anya, aki fiadat karjaiba veszi.

Ez is meg van írva.

Olvas maga eleget?

Mondat-díj

Jó négy évvel ezelőtt egyszer váratlanul riadt és furcsa vágy tört fel bennem, hogy rátaláljak valakire, aki olyan, mint én, hogy azt érezhessem, rajtam kívül él még más is a földön. Olvasni kezdtem — hebrencs, örült kapkodás volt az —, fellapoztam az egykor kampányszerűen összevásárolt könyveket szerettem volna másutt, másnál ráismerni a mondataimra... Sokáig semmi. Aztán mégis megdobbant a szívem egy N. nevű író elém került mondatának ígéretesen felívelő szerkezetétől, hogy végül minden hanyatthomlok összedőljön, s maga alá temesse röpke örömet.

Minden megy a maga útján, a vágy eltompult, odalett. De a mozdulat, amellyel reflexszerűen kapom tekintetem a mondatokra, megmaradt; a gépies biccentés már-már mozdulatlanság, ígéretes,

mert ez-az mindig lapul a csend mögött.

Így fedeztem fel tavaly ősszel egy amolyan közepes hosszúságú mondatot; nem tudtam elengedni. Illetve a mondat nem engedett: ahogy pl. egyetlen eperszem könnyelmű befalása *rávesz*, hogy még ott, álltunkban, ebéd előtt, ránk akaszködő feleségünket csitítva bekebelezzük az egész tálat — végigolvastam a novellát; Sebestyén Mihály írta. Örömöm őszinte volt.

Nem emlékszem, hogy a novellával kapcsolatban voltak-e fenntartásaim vagy sem, a mondatokkal nem volt hiba, és alkalmasint mindegyik a helyén volt. Akkori örömet ma is fel tudom idézni. Ha valaki, aki komolyan, állhatatosan és biztos kézzel megcsinálja azt, amit kell, akkor én ezalatt akár szabadnapos könnyelműséggel élhetek bele a világba..., ilyenféleképp éreztem; egészen meghatott e kortársi közelség. Elöttem megjelent az az asztal, szoba, város, táj, ahová a mondatok visszagondolnak, elképzelttem azt a kicsit ünnepi pillanatot, ahogy egy szó végül is bekerül...

Elhatároztam, díjat osztok ki a szép mondatoknak (azaz gazdáinak).

A díjról töprengvén eszembe villantak a magok, s rögtön eldöntöttem, hogy egy-egy mag jelképezi majd. Nagypám ördögborrel bevont íróasztalából kerültek eléem ezek a magok (nyilván utazásaiból hordta össze őket: valamennyi külön papírtasakban, de a ceruzás feliratok immár teljesen olvashatatlaná fakultak, miáltal számomra ismeretlen növények magjai, öklömnyitől az almamaghoz hasonló aprókig...). A magokat a mondatokhoz is kapcsolni lehet, elismerem, nagyon áttételesen, nem is beszélek róla.

Vannak mondatok, melyek..., ugyanúgy, miként bizonyos cselekedetek, vagyis épp azt akarom mondani, hogy nincs megfogalmazható különbség köztük. Kiszámíthatatlan az álmodozás. Hány romba dőlt álmra találunk a kibányászott szénderabban! A szép mondatokat díjazni kell. A többi már más lapra tartozik.

(Kiderült, Sebestyén álnév, s megijedtem, hogy aki azt használja, esetleg félreértvén engem, kötekedő, magamutogató vagy egyszerűen üres gesztusnak vélné — íghát a díjat még nem küldtem el.)

Romániai magyar négykezesek

Csökött transzszilván érzületünk kivagyivá tesz olykor, holott azt sem tudjuk, kik vagyunk valójában. Kik vagyunk? A nappali csillaglátás keveseknek sikerül, meglehet, a próbálkozók száma sem sok. Az ágaskodó szép, mint a repüléshez készülődő madár, szép és elegáns; hunyorgó tekintetében az ég egy darabja. Résen kell lenni, egy jó szó bármikor adódhat.

Ha az ember *ketten* ír, akkor valamire rájön; ez jól követhető abból a különös helyezkedésből, amint közel akar kerülni, közelebb! aztán meg szégyenlősen és fintorogva vissza, de akkor meg újra közel, a levegővétel belterébe, ahonnan... da capo; szóval rájön, mennyire kiszolgáltatott: 1. önmagának, 2. másoknak, 3. annak, akit Istennek hisz, 4. Istennek. Ki van szolgáltatva, *következésképp* csupán akkor lehet szabad, ha vállal valamit, ha kijelöl egy távot maga előtt, aztán már inal is. Semmi teketória, semmi felesleges duma. Egyébként is, jó, ha van négy-öt valódi mondatunk. De lehet, hogy csak egyetlen; vagy az sem. Nem, egynek lennie kell, amiből kiindultunk.

Tegyük fel, létezik száz költő (élőket, holtakat és meg nem születetteket számítva), akik birtokában vannak a valódi mondatnak, emlékeznek rá s megértik. Ebben az esetben világos, hogy amennyiben két költő (ha ismeri, ha nem a mondatot) *ketten ír*, bizonyosra vehető, a versük: *az afrikai vándormadarak kétségbeesett, tétova, dühös, öntudatlan, szánnivaló, megmagyarázhatatlan, fantasztikus körözése az elsüllyedt kontinens fölött*; mi volna más! Két változó ponttal már megmérhető a világ. Ez geometria, nem holmi félrevivő okoskodás.

Amikor az ember egyedül van, furcsán eltolódnak az arányok: kevesebb lesz benne a szégyenlősség, szemérem, félelem, rezignáció, kevesebb vagy több. Írás után gyakran felnevet: Megint besétáltam a kelepcebe! Besétált, mert elfeledkezett arról, hogy nem lehet az Eget magasztalni, ha közben lába az űrben kapálódzik. Egyensúly van: jó és rossz, szép és rút, igaz és

hamis. Ég és Föld. Szofisztikus futam, zszurnalista-mondat, inkább hagyjuk. Merthát miféle létező egyensúlyt ismerünk vajon? Hát nem billegetőzik folyton a világ, és mindig menet közben, mint egy kacsa? De a visszajáról is kérdezve: mit ér ám az egymásután, ha a végtelenség értelmében minden egyszerre van?

Különben a lelke mélyén mindenki tisztában van azzal, hogy ketten írni nagyszabású dolog. A boldogság nincs személyhez kötve, nincs kipányvázva, áramol ide s oda, árad, betölt. Néha megpróbáljuk betájolni, hátha végérvényesen a mienk marad, ahogyan egy különös koronájú fa képe. Másképp is ki lehet fejezni valamit, mint addig. Ilyen irányú próbálkozásaink keserű tapasztalatai miatt persze megengedünk némi neofita indulatot. Kudarcainkat mások sikerein szépszerével számon kérjük. Előbb-utóbb azonban kiderül, az önszeretet: zsákutca, ahonnan csak a másféle irányultság bír kivezetéssel. Azonos ritmus lüktet valamennyiünkben; a markodba szorított szívvirágból ismerős lüktetés szólít. Valahogy sikerül kilépned a megszokott alkalmazkodásból. A hiányzásnál nincs erősebb jelenlét.

Amikor az ember négykezest ír, szinte azonnal eldől, hogy a valódi mondat mi másról is szólhatna, mint a szeretetről. A remény körvonalai megkophatnak, de mindig támadnak új és újabb kísérletezők. A szerencse halovány, az esély kevés, nem csoda, ha gyerekként viselkedik, aki talál egy szót. A Hold kevés az olvasáshoz, de végeláthatatlan partokat áraszt el tengervízzel. Az erőnek ez a nyílt céltalansága sok mindenben minket is eligazíthat. Olykor nem tudjuk felismerni a boldogságot, melynek átadjuk magunkat.

Irányítsd be a szíved

Esterházy Péter miután megírta Csokonai Lili *Tizenhét hattyúk* című regényét, a kéziratot fölvitte a mit sem sejtő Balassához, hogy ti. postán érkezett etc.; Balassa beleolvasott, elámult, majd pedig örült, hogy van még valaki, íme, egy lány, aki hozzájuk tartozik. Ismerem a Balassa örömét, igen, van még valaki, ez jófajta öröm, az ember megőrzi emlékét. Kiss Katalin verseit olvasva éreztem nemrég... Ez a lány tud valamit, illetve hát nem tudja, vagyis úgy tudja, hogy közben nem, és ettől engesztelően szép és halálbiztos az egész. Mivel költő barátom mutatta meg a verseket, és láttam rajta az őszinte meghatottságot és azt a fajta élményt, amely a felfedezőé, az előző mondat mondhatni szakmailag is hitelesítődött. A barátom ilyesmiket akart mondani: ez a lány ott van, ahol kizárólagos, hogy ne volna tisztában: a költészet is zsákutca csupán, mert alig mozdul bennünk a fagyott állapot; és mégis... jön egy lány a sok mondvacsinált, kivagyis, sikerhajhász meg tehetségtelen, unalmas, önáltató alak közül, persze dehogy onnan, hiszen semmi köze azokhoz, ijesztően nincsen köze, akárha angyal volna, annyira... keveset tudok az angyalokról... ez a lány beirányítja a szívét, aztán éli az életét, s egyszer csak bekövetkezik a csoda, a tavaszi olvadás, megtörténik, ki tudja, hogyan!

A különös, igazán érdekes madarak a föld alatt, a gyökerek közé raknak fészket...

Olykor poétikusan alakul a világ. Elképzelttem, hogyan fog Kiss Katalin végérvényesen befutni: versei megjelennek a lapokban, mert a jónak is híre fut, a szerkesztők sürgetőleg keresik fel leveleikkel vagy személyesen... Hamarosan a könyve is megjön, és hát az író–olvasó találkozókon végre ő is színre lép.

Ez nem várthat soká. Sebesen terebélyesedő nyárfa

— jön össze az idevaló metafora.

De azért azt is tudni lehet, hogy nem így lesz. Merthogy a Kiss Katalin verseiben *megkérdőjelezetté van téve* minden történés: alig csorog az idő, mintha állna, azaz már nem számítana. Mi lesz, hogyan lesz?

— ilyesmire nem lehet felelni. A Költészet gyökerestől kitépett Történet; karmos gyökéretű, fönt lebegő óriásfa.

Hiába az igyekvés, hogy a tények megfeleljenek a valóságnak, hiábavaló az alakításuk s a kitalálásuk, hogy elmondható legyen mégis egy történet. Poétikusan alakul a valóság. Mert a fával kidolgozott egyik kép-változat sem stimmel. De hát annyi közvetlenség és színvallás nem

engedélyezett most, hogy kiderüljön: miért. Egy utóbb érkezett levél megejtően feleslegessé teszi a mesét. Feleslegessé, miközben volna mit mesélni arról, hogy kicsoda Kiss Katalin, hány éves, mi a foglalkozása, miért ír verset, mi vette rá, hogy... és így tovább, a bevett módon.

A vers az vers. Csak a vékonyka lombok közé nem fészkel madár.

Most

Olyan vagyok, mintegy cikk trapistasajt..., ugye, kedveljük az ilyen képeket. Kedvezzünk hát, tegyük anyagszerűvé a dolgokat.

Ha azt a masszát, amellyé bennem a mondatok összeállnak, kiteríteném, kinyújtanám, akárha laskát, a keletkező lapótya egy térképre emlékeztetne. Az volna: a világ egy darabja válna megtekinthetővé, s az anyagi világ erőszakos formatörekvéseit ilymód segítségül hívva, föléje hajolván, könnyen magyarázhatnék. Mert szépen látszódná, honnan származnak legjobb mondataim, honnan támadtak, miféle vidékről, látszana, merthogy a legjobb mondatok sosem kenődnek szét, nem tapadnak egymáshoz.

Furcsa vidék, mondhatom, pl. nincs rajta időazonosság, itt-ott a ma akár kétszáz éve is lehet, a helyismeret sem harminc, hanem ezer éves — mintha egy komoly térképen egyszerre szerepelne Ur városa meg Boston. Az is érdekes, hogy a perifériák tobzódnak, vagyis gazdag ott a lelőhely. Ami persze mégsem meglepő, hiszen egy-egy elbillent fordulattól kézzelfoghatóan lehet sokat remélni olykor. Megjegyzem, a rosszul fogalmazók reményei mégsem szökkenhetnek virágzásba, végtére is inkább bekövetkezik a romlás: ahogy egy nyelvbtlás érvénytelenítheti az egész forradalmat...

Délkeleten jó hely Bukarest, ugyancsak gazdag lett Stockholm (onnan tényleg sok mondatom való); Szeged és Baden-Baden; Pest jó, Budapest, s a fentieket erősítendő jegyzem meg, hogy E. meg M. meg T. is *periférikusan* kezelik a nyelvet, arrébb rúgják az agyontaposott cipőket. Fontos pont egy Homoródalmás nevű falu, ahol szinte tökéletesen beszélnek a nyelvet, mely tökély, mi tagadás, szintén periférikus akkor, ha közhasznú a csorbult forma. A leggazdagabbnak Szatmár és környéke látszik, rajza élvezetes, sokszirmú, mindazonáltal bonyolult képlet, egyszerűbb, ha itt kihagyom...

Most (ez tényleg a jelent jelzi) észreveszek egy mondatot e térképen: azt fedezem föl váratlanul, hogy szinte azonos mód, egyazon jelentéssel háromfelé is felbukkan. Ilyesmiknek szoktak az írók örülni, és jó adag elégtétellel szétnéznek, pláne, ha távol esők a helyek és egymásra aligha volt rálátás.

A mondatot én írtam le néhány éve. Apa gondolja a fiáról, miközben a trombitafák alatt sétálnak: itt van az én testemmel, és még csak szót sem fogad nekem. Szinte ugyanígy jegyzi föl Jung egy néger férfi szavaiként, és idézi Mészöly mint a *létesülés* rejtélyének fogalmazványa, valamint leírja Akutagawa, japán író, a könyvében. Ez a könyv fordításban került elém, és a fordításon is átdereng az a bizonytalan félelem, mellyel a mondatait papírra vetette — átdereng, mint óriás üvegserpenyőkön az ég.

Az az Újság...

*Ez az írás Fülöp László Zsolt író
és hajópincér felkérésére készült.*

Az az újság, bár nyomtatva volna, nem sínylődnék a tipográfia jármában. Mert a tipográfia járom, ha sínylődik benne a szellem, és napsütötte, kies táj, ha a szellem lebzselhet napestig és azon túl. Azt az újságot fehér papírra sajtolnák fekete betűkkel, ami egyáltalán nem volna szabály, mert a papír olykor rózsaszínű volna, olykor sárga, a betű meg kék vagy zöld. Sőt, olykor azt a képtelenséget is elvárnám tőle, hogy fehér papírra fehér betűkkel legyen írva. Elvárnám, anélkül hogy elvárásaim

lehetnének, ugyanis az az újság mindenre jó előre rájátszana, szóhoz se jutnék. Azt az újságot a nyomda és a szerkesztőség ördöge megszeppenve szolgálná.

Az igazi lehetőséget persze a lapozás rejtené magában, merthogy többféleképp volna kinyitható, széttűrhető, átfordítható elolvasható. Mintha egy Rubik Ernő tervezte *mágikus lapozó* volna. Schopenhauer mondta: élet és álmom egyazon könyvben található leírva, ha sorrendben lapozok: élek, ha összeviszsa: álmodom. A tehetséges hajtogató előtt titok nem volna..., úgy járkálna elmúlt események között, akárha egy panoptikumban.

Mindebből az következik, hogy mondatokból állna össze. Mi minden felépülhet a mondatokból! Eszembe ötlik a kolozsvári Egyetem épülete: tégláit elborítják a feliratok. Ha egy kéz legöngyölítené valamennyit, a belőlük összerakható szöveg mindannyiunk fölé emelkedő épület volna. (A Báthoryszeminárium felé eső sarkon van egy téglá, s azon egy mondat, s hogy ott van, abban nekem is van szerepem...) Hányféle mondat születik nap mint nap! Kedvesed selyem-ujjának mondataiból épül köréd az a tükörpalota, mely örökre fogva tart. S talán nem volna meglepő, ha kiderülne, a két épület közt se fal, se udvar, se utca. Borgest parafrázálva: egyetlen Épület emelkedik a világban.

Az az újság nyitva tartaná a szemem. Riporterei beszáguldoznak a teret Makótól Jeruzsálemig és lélektől lélekig. Tudósításaiban pártatlan volna, mint egy gép, ugyanakkor mindig a magáét mondaná; bölcs volna, miközben rémült is, akár az önmaga létezésétől berezelt napló. Igen, *posztmodern apanázs*: kicsit olyan volna, mint egy nagyszabású diárium. Sok fecskéfészek lévén, a verebek rájuk gyűltek, el akarván venni fészüket a fecskéktől, akik is oltalmazván házukat, magukat védelmezték késő délig, egy verebet a többi között megszorítván még ki is vetettek a fészekből, ki valahogy felakadván, nyakánál fogva felakasztódott és függött, mint embert ha akasztanak, majd annak utána halva — a fecskék rácsapdosván leszakadt és leesett. Mégis a verebek, mivel csakugyan hatalmasabbak lévén, fészüket a fecskéknek elfoglalták, de hogy kicsodák lehetnek a fecskék, kicsodák a verebek a Históriaban, jó okkal bizony nem írhatná... Sokat megtudnék, ha azt az újságot magam elé teríteném a reggeli asztalon. Nem olvadna bele semmiféle tárgyba és dologba, képessége volna, hogy úgy lássa a világot, “ahogyan a vízből kimerülő nap látja a tengert.”

Megtudnám belőle, hogy nem az az erkölcsös, amit a legtöbben annak tartanak, és nem az az igazság, amit a legkevesebben cáfolnak. Emiatt sokan haragudnának rá, és szidnák, mint a bulvársajtót. Az persze nem derülne ki, hiába is lapozgatnám, forgatnám, tűrögetném, hogy mi az igaz, mi erkölcsös. Hiányt keltene, ürességet támasztana, amit nekem kellene betelepítenem, mintha komoly, szavahihető, széles látókörű férfi volnék, vagyis ez az újság elérné azt, s ez nem volna semmiség, azaz mi volna ennél több!: hogy úgy gondoljam, rajtam múlik minden.

A kívülállás mondatszerkezete

*Az “elkötelezett irodalom” témája
kapcsán hallgass, mint a csuka.*

Danilo Kis

Érdemes-e tárgyalni arról, amiről beszélni felesleges? A valóság eredendő módon eleve kizárja, hogy *általa* a valótlan, hazug, *irreális gnóm* világ felépüljön. Vagyis a “kívülállás” igazából belülállást jelent, maradást, tétlen létezést, létezni akarást, tétlen és szomorú szemlélődést, noha a bebetörő erőszak következményeként gyakran felcserélődik a kint a benttel, a kívül meg a belül, a fent és a lent, felcserélődik, anélkül, hogy helyet változtatna. Bajok nem az anyaggal és nem a szerkezettel adódhatnak, hanem a *használattal!* Egy rosszul használt kötőszó beengedi mondatunkba a kisstílusú életet, beengedi, s az ott máris gonoszodón lappang, hogy majd ijesztő gyorsasággal hunyjon ki minden, okát taglalni időnk se maradjon. A létezés mindenkori problémái....

Rétegekről van szó, barátaim, szintekről, amelyek között aligha léteznek működő csatornák — nem tudunk értekezni az angyalokkal; amennyiben mégis, rosszul értjük, nem értjük meg őket, szörnyűnek tituláljuk etc.

Most épp a politika kalandozásainak állomásaival akarunk azsúrban lenni; tudni szeretnők, miképp óvhatjuk meg mondatainkat, illetve mennyire engedhetjük be szövegeinkbe egy irreális gnóm

világ szereplőit.

Én alapjában véve élvezem a politikát, a focimeccsre emlékeztet. A focimeccsben meg azt élvezem, amikor és ahogy az egyszerű és egyértelmű dolgok elé felhalmozódik egy csomó bonyolult, vesződéses, kibogozhatatlan és kiismerhetetlen, szétszalazott, látszólagos termék, amelyeknek voltaképp semmi közük nincs a lényegre jelentő egyszerű és egyértelmű dolgokhoz... Paraméteres diszkurz és negatív entrópia — mindez: sub specie aeternitatis!

Eszembe jutnak Hrabal szavai, hogy tudniillik Havel művészetet csinált a politikából, miáltal közelebb jutott a megoldáshoz.

Az igazi kertész saját vérével öntözi a virágokat. *Salvia officinalis* — a lelki bánat gyógyírja. Az ilyen ember a halálos döfést is nyugodt szívvel fogadja, mert biztosan hiszi, hogy vérével életet táplál. Szükség van ezekre a kertészekre, ha ők nem volnának, akkor kertről sem beszélhetnénk, hiszen általuk őrződhet meg a szó, általuk lesz hiteles a kertről szóló mondat.

Lenniük kell viszont olyanoknak, akik nem mondanak le vérükről, mert ha nincsenek ilyen kertészek, akkor szintúgy kihal a szó vagy hitelét veszti a mondat.

Aligha számít mindez!

Valakivel, akit az utcánkban látok szinte naponta, a túloldalról sunyizunk egymásra, egyszer, egy nap szorosán egymás mellett utazunk a buszon, s merő véletlenségből összeér a kezünk. Hálás vagyok neki az érintésért!

Egy mondat, amelyben megéreztem I. testszagát, hallani véltem szuszogását, láttam, amint ül az asztalánál, tudtam hátsó gondolatairól, észrevettem a képmutatás állhatatos játékait stb., főképp pedig láttam és éreztem az ujjait, a puha bőrt, a körmök keskeny holdacskáit befutó szakadozott bőrhártyát... pedig nem is szeretem I.-t (a könyveit). A személyesség drámája. Az ember boldog lesz és elővigyázatos. A mondatról való tudás. A mondat: élő szerkezet. Ha ujjaim nem találkoznak a másik ujjával, legfeljebb valami leírásnak nevezhető ténykedés helyettesíti a valódi tevékenykedést. A leírás marad és a félelmünk: az általában vett félelem, az irodalmias borzongás, a filozofikus szorongás, a választékos halálra válás, a szlenges begazolás, a komolykodó aggódás, a régies aggályoskodás, a színes majrézás, a diákos szurkolás, a teatrális ájuldozás, a lapos remegés, a póriás beszarás, az ízes berezelés, az idegen csengésű hideg verítékezés, a költői szívdobogás, a prózai gyomorideg, a hétköznapi begyulladás és így tovább.

A holtak enciklopédiája

Jó volna találkozni valakivel, aki olyan csodálkozva nyalogatná az ujjhegyére tapadt vért, mint az angyal a Wim Wenders-filmben. Nem is volt szörnyű! Összemosódás újfent. Tény viszont, hogy a felsőkerti lugas alatt egy angyal átderengett a színen, ezüstösen, mint tükörreflex. A befolyásolhatatlan dolgokban van az igazság...

KERT. Szerinte a Duna mentén lakott a családom. Volt egy nagybátyám Mohácson, egy másik Orsován; vénkisasszony tántink (az örökös forró csokoládéival) Linzben lakott, anyai nagybátyám Budapesten, apám öccse Újvidéken; rokonaim éltek Regensburgban, Bécsben, Pozsonyban, Belgrádban, Turnu-Szeverinben, Nikápolyban... Én tehát szeretem a németeket, a cseheket és a szlovákokat, a szerbeket, a románokat, a zsidókat, a magyarokat. Persze nem mindig egyformán szeretem őket, mert pl. egyik bácsink gyönyörű felesége miatt jó ideig főképp a csehekért rajongtam, de hát kirekeszteni egyiket sem tudom, szeretetem eloszlik, mint az eső ezen a vidéken. Eloszlik és vándorol. Ulm nem Ulm, Kelheim nem Kelheim, Passau sem Passau, Krems nem Krems, Komárom nem Komárom, Visegrád nem Visegrád és így tovább, mert Szulina sem Szulina, minekutána Ulm Kelheimra rakódik vagy épp Passaura, amaz szintén tovább ázik és mosódik és úszik, elsüllyed és felmerül; az eseményeknek meg a temetőknek nincsen pontos helyszínük. *Hordalékos vidék, nincs kipillantás...*

Amikor nagyapám Mátyás király utcai kertjében összegyűltünk, az elbeszélte történetek megtapadtak a fák és a bokrok tövében. Ott lapulnak, szunnyadnak, virítanak: a nyárikörte öreg fája

alatt szerb unokabátyám szerelmi tragédiája; a berbencei szilva alatt pozsonyi unokabátyám öngyilkos demonstrációja; a ringló tövén bukaresti bácsikánk telt keblű aktjai, az ikeralma alatt pesti unokafivérem biszexuális kalandjai; a császárkörte mellett az a szörnyű gyilkosság, melynek aradi nagybátyám volt a koronatanúja (“vér, vér, rengeteg vér!”); a málnabokrok közt unokahúgom fantasztikus elképzelése az angyalcsinálásról, az orgona tövében pedig egy tényleges angyalcsinálás iszonyú története lapul, nagybátyám rettegett titka; a bodzák mentén orosz-zsidó bácsikám isztambuli üzletei, koszos szállodaszobák, svábbogarak, honvágy; a vadrózsa tövében magyar-cigány néném gyönyörű dalai (“a holdfény úgy tapadt rá, mintha saját meleg bőre volna”); a szétszórt lugasok alatt csupa szerelmi történet, melyek végén ott van mindig a pont, a nagy szuprematista ábra.

Összemosódás újból.

A haláltól semmi sem ment.

Csak a semmi sem?

Tapasztalatunk mégiscsak: kevés. Bár... Kolosszális!

UTAK. Keresztelő, esküvő, temetés. Akkor aztán a kitaposott ösvények elhalványulnak. A sok szoba, épület, torony, szobor, villamoskocsi, kilincs, utca, sarok, híd, kőkocka emlékének fonadékából szőtt szőnyeg a kertben van megintcsak leterítve (a fák meg a bokrok számára gondosan kiszabott lyukakkal). Egyik városból a másikba látok, és ugyanakkor a kertbe is. Érdekes volt vásárhelyi nagybátyám, aki fásulatlan lélekkel kutatta a jövőt, saját életének jövőbeli eseményeit nyomozta, s mindezt megtudni gyakran beutazta a vidéket, mely utazásokra engem is magával vitt, hátha többet értek a szóból. Az ember úgy ügyeskedik, ahogy lehet. Mentünk a karlovyvary-i jósasszonyhoz, a pesti javasasszonyhoz, a szódemeteri halottlátóhoz, a görgényi távolba látó román asszonyhoz, a szatmári jósnőhöz, a vízaknai cigány nőhöz, a bákói csángó igazmondóhoz, kerestük azt, ami egy időben s egyszerre világosítja meg az együgyű képzeletet. A sok-sok értelmetlen mondatból mégiscsak kirajzolódik a kép. Meglehet, közben rengeteg kiismerhetetlen dologgal népesítik be a világot, melyek könyörtelen kiirtását csak kevesen vállalhatják.

A síkság szelíd, zöld hullámot vetve megy át a hegy lankájába. Némely ház homlokzata országhatárokat átívelve felel a másikénak. A születés és a halál mozdulatai valóban hasonlóak, még az intenzitásuk is. Eszembe villan pozsonyi bácsikám, aki halálos ágyán úgy hadonászott, mintha macskát kergetne. Sohasem tudhatjuk előre, hogy a halál kívülről vagy belülről támad-e. Ezt még azokból a könyvekből sem lehet kiszábrázolni, melyek merő véletlenségből kerülnek az olvasó két meleg tenyere közé.

De las Cases: Mémorial de Sainte-Hélène; Ófelsége I. Sándor válogatott beszélei és anekdotái; M. A. Volkova levelei Lanszkajához; M. Bikov: The Last Days of Tsardom; Napóleon Bonaparte vallomásai Maury apátnak; Marmont: Mémoires 1772—1841; Denis Davidov: Adalékok a korszerű háború történetéhez; Mistris Bradon: Aurora Floyd; Rasztopcsin gróf: Feljegyzések; Knut Hamsun: Összegyűjtött művei; Adalékok az oroszországi pogromok történetéhez; Jehan—Préval: Anarchie et Nihilisme; N.I. Grecs: Feljegyzések az életemről; Joly: Pokolbeli dialógus, Karl Dorsay: A sátán Lübeckben.

Kereszt, kettős kereszt, háromszög, két egymásba fordított háromszög, csillag, hatszög, lecsapott sarkú négyzetek... és betűk, amelyek sohasem esnek egybe, legyen bár ugyanaz a vér a festék matériája.

Fentebb megidézett vásárhelyi nagybátyám egy nap (a naplójában szerepel az a nap) felfedezte, hogy baj van az emlékezetével, hogy nincs vége, nincs semmiféle fal, küszöb, árok, sötétség, vagyis nincs kezdet, mert miután eljut valameddig, azt tekintve kezdetnek, majdhogynem azonnal emlékezni kezd az azt megelőző pillanatokra is. Infinitum ez az emlékezet! Emlékezik a születésére is, ha leülne, szavakba tudná foglalni: friss almaillat csapódott az arcába, ilyenszerű volt... De hát tud a születése előtti dolgokról is, a fogantatás zsibbadt érzetéről, valamint a kétfelé, négyfelé, százfelé ágazó világról, merthogy képes továbbhaladni szülei, nagyszülei, ősei emlékezetében... Meddig? Meddig? Jó volna a megsemmisüléssel találkozni, megnyugtatóan elrendeződne valami. Erről ilyen elnagyoltan, faramuci módon beszélni meglehetősen nyugtalanító ügylet volna... Halottak enciklopédiája ez az emlékezet, olyan enciklopédia, mely nem az adatokat s a történet drámaiságának forrásait tartalmazza, hanem egészen másfajta rétegeket: a szüntelen változások térképét, eleven térképét, az idő súlyát.

SÓHAJ. Boldogok, kiknek a múlt volt, a jelen van, a jövő pedig lesz, mert bizony mondom, az életük úgy eliramlik, mint a folyóvíz.

Úgy járkálok az emberek között, hogy senki nem vesz észre. Szalmozok a testek kiépítette járatokban, anélkül hogy hozzáérnék valakihez; az asszonyok könnyű szoknyái sem rezzennek. Az emberek nem látnak engem, nem tudják, hogy ott vagyok. Ők azt hiszik, hogy élnek (s ezzel párhuzamosan, hogy én nem vagyok, vagyis hogy én halott vagyok), sétafikálnak valahol, szívják a kerti jó levegőt meg egymás illatát. Még csak nem is halottak. A halott az van. De ők...

Úgy járkálok közöttük, mint egy század eleji panoptikumban. Nyomasztó ez az előjel nélküli csendélet, ráadásul részem van abban a kendőzetlen feltárásban, mely a láthatatlanság velejárója. Egy páviánszerű torz állat hol itt, hol ott kidugja a fejét, vicsorog, ijesztget, de nem nyúl hozzám. Szinkronban van velem...

Utóirat

A holtak enciklopédiája című könyvet Danilo Kis írta. Miután elolvastam, szerettem volna magam elé képzelni az író, nem ment, noha láttam Öt a tévében, hallottam *rekedtes* hangját, ismerem néhány párizsi fotóját is. A perspektíva, talán avval van baj. Mintha benn ücsörögnék egy falmélyedésben, a fejem le van szorítva, mert nem férek el másképp, miáltal hiába meresztem szemem, csupán lábakat látok magam előtt.

A Kert-tel olyasmit szerettem volna, amit Danilo Kis ekként tár elénk: Álom az álomban, ennél fogva valóságosabb az igazinál, mert nem mérhető az ébrenlét, a tudat mércéjével, mivelhogy ebből az álomból ismét álomba ébred az ember. Álom, nemcsak a lélek, hanem a test álma is, álom, melynek a körvonalai élesek és világosak. Erre gondoltam tehát, és hogy rejtsen magában valamit azokból az alapelvekből is, amelyeket a nagy *Halottak enciklopédiája* képvisel.

Barátaim révén magam is betekinhettem a különös célú mormon archívum építményébe, néhány diafelvétel révén, melyek a hely felszentelése előtti szabad ki-bejáráskor készülhettek. A mormonok, vagyis az Ítéletnap Szentek Egyháza — és az 1 millió 250 ezer mikrofilm, amelyeken a 18 milliárd ember adatait őrzik...

Legelőször ötéves koromban találkoztam angyallal, lefekvés előtt, leszállt mellém, letérdelt, glóriás fejét hosszú ujjaira hajtotta, s arra kért, legyenek jó gyerekek, fogadjak szót a szüleimnek, egyem meg a levest; sötét volt, alig láttam az arcát, túl közel is volt...

Danilo Kis tényleg tudta, mi van kézikönyvtárában a németnek, a zsidónak, a szerbnek, a magyarnak, az oroszoknak, a románoknak, a csehnek. Azzal is nyilván tisztában volt, hogy a könyvek nem veszélyesek. Hogy veszélyes csak egy.

Az az egy könyv, mely veszély forrása volt jó ideig, járt a kezemben, bár tiltott könyv volt, ám ha tiltott volt is, köztudottan belőle merítették a mi zsarnokaink is. A *Protocollumok*-hoz, mert ez a neve, vér és halál tapad, a tények mögötti valószínűtlen homályban időtlennek tűnő pogromok és a cári titkosrendőrség által Szibériába hurcolt álforradalmárok látszanak. *Egy összeesküvés lebegtetett feltárása sokkal pusztítóbb erejű robbanásokat képes előidézni, mint a bombák.*

Panoptikumra utaló leírást Mészöly Miklósnál olvastam először. Itt csak az él, aki halott. Ők — nincsenek. A halott, az más. *Ezek itt csak attól vannak, hogy hajlandók vagyunk elnézni őket.*

Idézőjelek

Én Szabó Gyulára nagyon sokáig úgy gondoltam, mint mondjuk Mikszáthra vagy Móriczra, vagyis nem mint élő íróra. Akkoriban épp *A Sátán labdáit* olvastam, és azt gondoltam, hogy “aki ennyit írt, az nem lehet” járó-kelő íróember... Amikor megtudtam, hogy él, “a férfikor delén jár”, itt van közöttünk: meghatódtam. Elfogultan emlékeztem vissza arra a kicsi, “barázdált szívű férfira”, akit a kolozsvári Sétatéren mutattak nekem.

Később “nagyon jó szálakkal lettem hozzákötve”, azazhogy, mert ez így nyilván félrevezető meg frivol, nem hozzá, hanem a szülőfalujához, Homoródalmáshoz, de hát ezekről itt nem illik beszélni...

Végső soron “természetes, ha az ember” nem élőként emlegeti kedves íróját. Természetes és mondjuk biztató. Kell az a másság, ami “az írók kiemelt olvasójának mindennapjaiból”, kell valaki, aki nincs annyira kiszolgáltatva “az életnek — ebbe ezer és ezer dolog beletartozik”. A létezés szebbik alternatíváját képviselve, hoz valamit, valami mást, amitől “könnyebben viseljük” el a ránk osztottakat. Vagy kevesebbet markolva: hoz valamit, amire rá vagyunk szorulva.

Amott fönnebb persze ellentmondásra bukkanhatunk. Tudniillik, minden másként való létezés fölöttébb illuzórikus is egyben, “tehát a felkínált esély is az lehet”. Ami *más*, nem lehet olyasmi, ami van etc.

De tegyük szelídebbé a dolgokat. Veszegessük észre, hogy “egy világ van” — az ablakon besurruló holdfényes éjszaka vaníliafagylalthűsége és a szénailatú kertek selyme: “az álmok valósága”, és akkor a zajos, sietős nappalok, a kudarcok etc. meg az életé — “nincs ilyenképpen sem kettéosztva a világ. Nincsen.”

De hát mit képvisel SzGy?

A *Gondos atyafiságban* szó kerül a kollektivizálásra is. Ez a rész elhalványuló tartozéka ennek a könyvnek. De ez nagyon rossz mondat, mert egyrészt rosszul hangzik, másrészt meg “nem beszélhetünk így egyetlen könyvről sem (szeressük bár!), végtére is (legyen ez a legfőbb indok): mi is töredékek vagyunk”.

Azokról az időkről ma sokkal többet tudunk. Ez sem okos mondat, mert ad notam “mi ezekről az időkről” tépelődve tudunk többet. És a mi beszédünk is tartalmazza önmaga csődjét, ui. harminc év múlva ez a tudás...

Nem szokás élő író nyíltan dicsérni. Kicsit áttételesen igyekszem tehát fogalmazni. SzGy nem csupán elmeséli az akkoriakat, nem “csupádon” elbeszél (ami többnyire kielégíti az írókat), de “ad valamit, valamit, ami több a történetnél”.

Nemrégiben Sz. (egy másik Sz. nevű író) mondta, hogy olyan párbeszédei, mint SzGy-nek, talán Móricznak sincsenek. Szavakon túli párbeszéd.

Annyi a szabadság bennük, hogy az ember ámul-bámul! Annyi a tér, hogy nem lehet nem az új geometriákra gondolni, s arra, hogy felesleges volna Wittgensteinig menni. “Itt a szónak tényleg nincs jelentése, csak környezete van.” Költészet.

Meg lehet mondani, mi az igazság, meg lehet mondani, mi a hamis, a hamist igaznak lehet nevezni, az igazt hamisnak; lehet állítani és tagadni, tagadva tagadni, állítva hazudni...”egyéb variációk”. Ily filozofálgatás “most itt nem lehető”.

E párbeszédok szétbontják, feltörik a beszéd egészét, bennük a beszélő lecsupaszítva, kifosztva, árván fog ellenállhatatlanul igazat szólni. “A költészet nem bír hazudni”. Ezekben a konstrukciókban még a főkulák, a fondorlatosan szövögető, ármánykodó, kavargató főkulák is megigazul, szimpatikusan.

Ha valaki nem ír, azért még írónak nevezheti magát. Az író ír, ez is rendjén való. Hogy írók lehessünk, ahhoz nem elég, ha írunk. Megnyilatkozni annyit tesz, mint valósággá válni; “a valóságnak súlya van”. Szükségünk van egy lépésre. Titkosnak látszó lépésről van szó, amit képzeletben sem tudunk leírni, annyira ismeretlen hatású. Mint zenekarban a széken hagyott árva hangszer, mi is megszólalunk...:ilyesmi. “Áttörjük leszűkített életünk határait.”

Jó ha négy-öt mondatunk van. Minél inkább törekszünk a mondatok privát létrehozására, annál inkább leszünk idézőjelekre utalva. “Ez már csak ilyen!”

Tingli-tangli vidék, hárman beszélgetnek, egyszerű szavak:

—Az erőszak vissza-visszatér...

—Legalább engedjük a *belülről* támadó erőket...

—A comb magától nem feszül szét...

—Valaki majd szétfeszíti...

—Vadabb, iszonytatóbb az egész...

—A történetben a nyelv önmagáról is gondolkodik...

—Kimondatik egy nyelv utolsó szava...

—Kimondatik az új nyelv első mondata...

—Ihletett pillanat...

—A születő gyermek feje feszíti szét a combokat.

Hajnal vagy alkony?

Mottó: "Mészöly-mondat hullámverésében élek."
(egy magyar olvasó)

Számottevő az a jelenség, amidőn egy mondat a be-befurakodó indulatoktól megtörik, oda. Szépirodalmi malőr... Mindamellett az indulatok is szerepet kapnak, noha mégiscsak fölöttébb helyénvaló volna olyan várakozással fordulni egy-egy mondat felé, ahogyan virágok kémlelik az eget.

Nincsenek győztes forradalmak; a nagy közös eufóriába már az új zsarnokok skálázása vegyül. Jobb, ha másra tereljük figyelmünket. A fény minden oldalról árad felénk, és a nyárfasorban úgy havazik, mintha most lenne tél, holott június van. *Nehéz bármit megfogalmazni, ami egyszerű.* Ha felhasítjuk a nyárfák kérgét, könnyezni kezdenek, mintha szellem lakoznék bennük; hajolj közel, nyelvedet mártsd a sebbe: az eltérő ízekből rájössz, hogy mindegyik fa különálló lény. A madarak is hosszas keresgélés után választják ki azt a fát, ahová lakásukat rakják. Hinnünk kell, hogy némely fa tövében igazi mondatok lapulnak és leszakíthatók, mint a magukba feledkezett virágok. A halottak elporladnak, s különös sárga virágok sarjadnak belőlük. Vegyük észre a körforgást inkább, s ne a győztesek részeg gajdolását. A levert rebelliókat követő kivégzésekkor véres gyolcsokba bugyoláltan kel a nap, mint aki maga is résztvevője az eseményeknek.

Miért kérdeznénk: mi van?, amikor minden, ami bennünk elraktározódik, abból gyökeredzik. A kivégzettek recehártáján a bíbor színű hajnal képe rögződött. Olyasmi aligha állítható, hogy a kérdés bennünk van, a válasz meg a kinti világban. Ha különös álomból ébredvén kilesünk az ablakon, s a havas udvaron friss lábnyomokra bukkanunk, menjünk hát, kövessük őket. A hazugságnak nincsenek tartósítható mondatai, felesleges az ilyes kísérletezés. És ármányos. A vér meleg hullámai elmosás a hamis világ gátjait, amiért ugyan lelkiismeretfurdalás gyötör, pedig akkor születhetne itt az első őszinte mondat. Ami a jó könyvekben olvasható, az a valóságra folyton folyt vonat-koz-tat-ha-tó. (Járnak a vonatok!) Egy kislány álma fontosabb, mint a legkíméletlenebb precizitás. A gyermekvilág csodái... Csetlő-botló alak, aki öntudatlan lépett az előtte nyíló utakra, az egyszer megpillantott ismeretlen tenger szüntelen hullámverésében éli le életét.

De térjünk vissza a revolúciókhoz, anélkül, hogy a politikáról szót ejtenénk. Ha teheti, mindenki megsüti a maga pecsenyéjét, erre nézvést nem lehetnek kételyeink. Az egér mindig talál magának rágsálni valót, ha nem, hát a saját farkát kezdi ki. Nagyobb hitek is elvesztődnek, mint a forradalmak eszméi, nincs amiért keseregjünk. Másfelől meg tanulságos lehet a bukás is. Egyszer a népnek is meg kell mártóznia abban a tóban, ahová a merészebbek közül néhányan már beléfulladtak — csak ekként szerezhető be az új adag boldogság, ami jó pár évig megint kitart. Boldogság ez? — nem is tudni.

Változatlan távolságra van a horizont, bármiképp loholjunk. Erőszakosak a mondatok, erőszakosak és önzők, vagyis otrombán akarnak a maguk szolgálatába állítani, körülvesznek, és máris fújtatva sodornak, miközben azt akarják, hogy az együvé-tartozás ujjongó mámorát érezzem, ha pedig ellenállok, vagy vonakodom, a legkedvezőbb esetben is egy alattomos oldalba bökéssel hagynak magamra, sziszegőn átkozódva, nagy garral rossz híreket keltve aztán. Mások szánnivalóan együgyűek, nyüsztve közelednek, ha eléjük tartom markomat, mohón habzsolnak, levakarhatatlanul szegődnek mellém, idegesítő szervilizmussal lesnek engem, és zaklatóimnak vélik barátaimat, miáltal ugyanolyan ellenszenvések és erőszakosak, mint társaik, s mire föleszmélek, magam is elámulok, miképpen esett meg rajtuk a szívem, miképpen fogadtam bizalmamba őket — úgyhogy a legszívesebben ülök bénán, magam elé meredve. Azt mégis látom, hogyan kerítik hatalmukba a fehér papírlapokat. Lehunyom szemem, és befogom fülem, hogy ne kelljen hallanom őket, számat sem nyitom ki, mert rettegek, hogy ők fröcsögnek elő...

A mondat súlya: neutroncsillag. Hihetetlenül intenzíven van jelen az egyetemes szerkezet. Sűrítőanyag. És álom. Zabolátlan csapong rajtuk a csillagidő — avagy csak a maga útját járja?

Megkergült mágnesmutatók. Ugyanakkor mindent átszakító zuhanásuk: *az egyetlen irány*. Ami jobbadán aligha lehet vigasz, akkor sem, “ha a tanítvány elébb tanul, utána mérlegel”. Egy Sartre-parafraízis: az író nem író fia. A helyzet az, hogy van a revolúciónak egy pillanata, amikor örök mondatok születnek. Az a pillanat ez, amelyben a kivégzett retinájára vésődik a hajnali égbolt kápráztató jelenete — díszlete e földi színjátéknak, a kimerevített aranyrobbanás. Arany vagy réz tud ilyen vörösen izzani? És más, számtalan más kérdés.

Miféle kettős gyilkosság?!

Ha az Olvasónapló az olvasó naplója, akkor íme a nap: 1990. február 15. Tavaszias idő, írom, amitől talán konkrétabbá válik ez az épp tizenötödike. Reggel s délelőtt egy elbeszélésen dolgoztam, amely képzeletben épülő házunk történetéről szól, aztán délután jöttek a Poe-novellák, íghát egészen véletlenül egymás mellé helyeződtek a dolgok.

Szerettem volna kideríteni, mennyire valódi biztonság az, amit a képzeletemben felhúzott ház vagy folyamatlagos épülése rejt magában, pontosabban délutánra túljutottam rajta, s azon töprengtem, *miképp* követelhet magának helyet a valóságban ez a ház, másképpen fogalmazva, szerettem volna, hogy ne csak a szándékot mutassa, de kézzelfogható, valódi valóságot, amin ez idáig átsiklottam.

Ekkor került elő Poe, a maga sejtelmes, lidérces álmokképeivel, miközben olyannyira konkrét, mint egy *mai* költő, még inkább, mint egy mai képzőművész, Tinguely vagy Beuys, s olyan terepen találtam magam, amely csupa tárgyszerűséggel, közvetlen érzelhetőséggel van betelepítve: kialakul ott valami egészen sűrű konkrétság, ami már egy másfajta közeg kell hogy legyen, talán egy másik élet, vagy józanabbul szólva, a kifejezés révén *tágított élet*. E többféleképp összetett mondat ragaszkodásom tárgya lett, nem engedtem el; úgy éreztem, sok-sok mondatot fog magához csalni.

Borges mondja Nathaniel Hawthorne-ről beszélve, hogy az észak-amerikai irodalom alkalmasabb a fikcióra, mint az utánzásra, alkalmasabb az alkotásra, mint a megfigyelésre. Ezzel a mondattal talán Jung-hoz is közelebb juthatunk, aki *egyenlőségjelet* tesz irodalom és álom közé. Bármely egyenletből kibontható egy világ. Feltámadhat persze a gyanú, hogy egyforma sebességgel haladunk vajon az egyenlet mindkét oldalán.

Schopenhauer élet és álom azonosságával indul — élet és álom valójában egyazon könyv: ha sorrendben olvassuk a lapokat, akkor élünk, ha ide-oda forgatjuk, álmodunk. *Álomnépek* — ez Szép Ernő szava, ami az elírások tényitásával tompíthatja a végső konzekvenciák élességét...

Florenszkij álom és művészet fonadékáról “nyilatkozva”, elmondja, hogy az álom vertikálisan elhelyezkedő halmazok keresztmetszéséből támadt vékony sáv; amiből esti és hajnali álmaink különbözősége is megmagyarázható: este közelebb vagyunk a lenti dolgokhoz, hajnalban viszont már a fenti szféra belterében vagyunk. Az álom, mint vámentes övezet, ahol a határon túli csábító gazdagságba merítkezhetünk. A mellékhasonlat pedig *zsilip* lehetne, “átjárat” eltérő közegek között. *Coleridge rózsája* a neve annak a borgesi jelképnek, amely bizonyítékát adja valamely átkelésnek — visszatérésnek. Álommező virága hever a párnádon — mi jöhetne ennél több?! Wellsnél, fedezi fel Borges, a jövőből visszatérő utas hervadt virágot tart a kezében: olyan valószínűtlen virág ez, amelynek atomjai most még másutt vannak s még nem kapcsolódtak össze.

Arisztotelésznél is megvan ez a virág, de a negatívja: AZT AZ ÁLOMBELI VIRÁGOT INNEN VITTÜK MAGUNKKAL. Ezzel talán ellenjátékot lehetne indítani, ám kiderül, *a kezünkre van játszva*, mert ténybeli igazolását kapjuk az *emitti* élettér kitágíthatóságának, amiről végül is csalimondatunk szól. Edgar Allan Poe számára sem titkos átjárókkal egybeszótt képződményként van jelen a két közeg: élet és álom, hanem egyidőben s egyforma intenzitással megjelenő észlelet által. Szellemünk terméke a valóság minden képe, tehát részben fikció és illúzió. Poe-t hihetetlen érzékenység sújtja, egyaránt hallja föld és ég hangjait, de a pokol kínszenvedései is eljutnak hozzá. Ismerheti-e magát az, aki önmaga mögött kullog avagy rég lekörözte magát?

A tökéletes jógát tanító Bhaktivédanta Szvámi írja, hogy azt a felsőbb világot meg nem nyilvánultnak és hibátlannak hívják. Abban lakik az Én. Ha valaki eléri, soha nem tér vissza. Oda

olyan út vezet, amin halálunk után mehetünk végig, s csupán akkor, ha életünkben sikerült a *szacsid-ánanda* testet elnyernünk.

Poe nap mint nap bejárja azt az utat, anélkül hogy érzékelhető akadályokba ütközne. Ígylát az ő, mondjuk költői kifejezésbeli eljárása, a dolgok valóságosításra mégsem hasonlítható a modern művészetéhez, ahol a konkrétság az ábrázolást akadályfútasra készítő *dolgok figyelembevételéből* születik. Poe-nál egyetlen akadály van: hogyan sikerül túlélnie ezt az elviselhetetlen túli-ságot; ami azonos azzal a törekvéssel, hogy itt maradjon, mert itt kezdődhetne valami. Épp fordított iránya ez századunk művészetének. Félni kell, másképp elsodor a semmi.

Kötelezőnek szoktuk érezni, hogy az én-világom leírásának korlátai vannak. Mint holmi rendész, készenlétben ülünk le ágyunkra, ahol másik felünk már elaludt, éberem figyeljük, hogy az álom titkos ajtaja mögött eltűnő önmagunk után surranhassunk. De hát egyetemesen tekintve: az emberi történelem összefolyama miféle határokat ismer? Vajon nem történt-e meg *minden*?

Poe szüntelen hallja az irracionális jelzéseket, amelyeket még ép-tiszta értelmével ütköztet meg. Ha rémképei győznek, a nietzschei élménynek lesz áldozata: aki túl sokáig néz a szakadékba, beleszédül. Ha az értelem kerül ki győztesen, iszonyú távlattalanság nyomja össze, ami “csak az alkohol- vagy ópiumeufóriát követő közérzettel rokonítható”. Miféle kettős gyilkosság ez? Elkerülhető-e egyáltalán?

Ezekkel a kérdésekkel ért véget az az épp tizenötödikei tavaszi nap. És még: ki tudja, mit rontottam el? ki tudja, mit rontok el mások számára, amikor mindezt megírom?

Amikor mindezt megírom, s újra felteszem azokat a kérdéseket, már nem vagyok ugyanaz... Ismételen felteszem a kérdéseket, újra meg újra, mintha küszöbökkel lépdelnék át.

Ottlik-ról, -ban, -ból

Ezerkilencszázkilencvenben az történt, hogy meghalt Ottlik. Rossz mondat, tehát nem igaz. Mert amennyiben jó volna, akkor léteznie kellene egy történetnek is, márpedig olyan történet...etc. “Humbug az egész!” Amit mi történetnek nevezünk, az valójában egy erőszakosan összefércelt alkotmány, egy inkomplett dolog, homályhód ügy, neve sincs, hiszen amivel megjelöljük, az nem az övé.

Valami persze mégis történt. Erre vonatkozóan egyre több a bizonyíték. Létezik egy Elbeszélés, amelynek törvényei szerint zuhog az eső és fúj a szél, meg egyebek.

Hányféle mondat van? Háromra rögtön tudok emlékezni. Kezdem az Ottlikéval, hogy az milyen. Aligha elmesélhető, képekben talán, vagyishát Ottlikhoz nemigen lehet képet eredménnyel használni: csak arról van szó, hogy “*mb!*”, ilyesmi. Aztán megjelenik egy kép, bonyolult, nem is, inkább szokatlanul ható szerkezet, tükröcskéik különböző szögben sápatag lámpa körül — *ilyen* mondat a Mészölyé, a Nádásé. Másfajta kép, de az is a fényről szól: az aszfaltba tapadt üvegszilánkok csillogása — Esterházy meg Tandori mondata “szemléltethető könnyen vele”.

IN MEDIAS RES

Ki bír több szereplőt felsorolni az *Iskolából*, ezt játszottuk egyszer Péterrel. Ő nyert, furcsa, hogy épp Eynattennal, aki rögtön az elején bajt támaszt a nevével. A sz.-i főtér gyorsbüféjében frissen sült túróslepeny lehetett kapni, mellé savanyútejet. Péter rendszeresen étkezett ott, gyakran meghívott engem is. Eynatten — *nem jutott az eszembe!*

Közvetlenül a házkutatás után voltunk, Péter naponta járt be a “Bamakapus Házba”, ott töltötte délelőttiét. Amikor kiengedték, felhívott, és találkozottunk. Ezzel a játékkal igyekeztünk túltenni magunk valamin, aminek sohasem adtunk nevet... Persze most sincs neve, és amikor emlékezem rá, nem fogalmakkal, terminusokkal teszem — az ember zsigereivel, képzeletével, vízióival, álmaival emlékezik, azok termelik ki azt az anyagot, amiből emlékeit összegyűrja s megformázza.

Folyton-folyvást lehallgattak minket, ott a büfében is ment a magnó, felnyírt tarkójú alakok sporttáskáiban. Olykor mindkettőnk agyában átfutott, hogy amennyiben sikerülne, stílusosan mondvá,

kiszedni magunkból a megfelelő mondatokat, egy mondatot, ami szíven találná lehallgatóinkat, talán megváltozna rögvest a világ (a rendszer).

Benne voltunk Ottlikban, tisztán láttuk, hogy a mondat egymagában nem számít. Vagy hogy is?... Az ottliki Hallgatás pl. sokszor elbizonytalanított minket. “Mi szívósan küldözgetjük kéziratainkat a szerkesztőségekbe (akik talán *ezért* működhetnek még!), miközben nekünk is hallgatni kellene!” Azután jött a házkutatás Péternél, ami sokat mondó “kecsketúró”, szavakon túli üzenet volt számunkra. Kicsit tisztábban láttuk, hogy miféle mondatokról lehet szó. Álltunk a Belügy távoztán a feldúlt szobában, néztük egymást. “Jó kedvünk kerekedett.”

Később egyebek is világosabban látszódtak.

Ami az értelem számára gyötrődés, keserűség, közönyös pusztulás, nem biztos, hogy a többi: érzelmi, alkati, erkölcsi összetevőjében az marad. Az értelem kizsigereli a mondatainkat, nem veszi észre a kecsketúrókat, így aztán újfent érvényesülhet csekélyke szünet nélkül a bevett gyakorlat. Eljutunk ugyan egy konstrukcióhoz, ám a legtöbb dolog kimarad. Megint dolog-ról kell beszélni, épp mert kimaradt... *Jó vicc, hogy e kimaradás voltaképp a hasznunkra válik.* Voltaképp ezen nincs mit magyarázni.

Azokban a hetekben könnyen hittük, hogy amikor majd felnőtt férfiként saját szobánkban leülhetünk saját íróasztalunkhoz, kéznél lesz a megoldás. Jobban írni, ugyebár szavatolja a megoldást is.

Dugába dőltek akkori terveink, illetve az lett oda, amit az akkori praxis ellenében képzelünk magunk elé — a rossz vitte magával az ellene (és kicsit képmutatón, ám költőien: *érte*) állított jót is. Plusz még az is beigazolódott, amit Ottlik hangoztat, hogy jobban írni, *az nem ugyanaz a dolog jobban csinálva, hanem egy új, nem ismert bonyodalom.*

Valami mégis maradt. Az, ami nem volt beépíthető a kompromittálódott konstrukcióba. Ahogy Ottlik szokta mondani: amit nem tudunk belepréselni fogalmi felszerelésünkbe.

DIADAL

Péter vallatói aligha nevezhetők művelt, tájékozott férfiaknak, nem is voltak azok. Így tehát e bumfordi és durva közegben, vallomások és nyilatkozatok között, ahelyett hogy izzadt és rettegett volna, az önkínzó emlékezés csapdáit kerülgetvén, miként az szokásban volt, befelé fordított tekintettel lajstromozta az Ottlik-hősöket. Ha pedig kérdezték, a kívülről tudott *Iskola* valamelyik mondatával felelt. Ezek a mondatok elég jól hangzottak abban a visszhangtalan teremben.

Egyszer megbotlott, vagy szántsándékkal elgáncsolták, nekiesett a “nyomozást” vezető megtermett férfinak. Súlypontját vissza kellett csúsztatnia maga alá, ez időt vett igénybe; míg lábát előretolta, arcát a férfi hasába fúrva, elidőzött. Várta, hogy tarkón sújtsák, hátba verjék, egy jobbhoroggal kiegyenesítsék, klasszikus eset. Az idegen test meleg volt, illata is meleg, férfiszag, munkaszag, szövetszag.

Nem ütötték meg, felegyenesedhetett. Az őrnagy tekintetében volt némi zavar, amit talán a helyzet váratlansága szült, zavar is meg bosszúság: gyors oldalpillantás, bizonyára a gáncs miatt, a mindenkori túlbuzgó beosztottnak adresszálva, aki balgán belerondít az olajozottan gördülő ügyekbe, miáltal pluszmunkára kényszeríti főnökét.

Valami persze becsúszhatott, ezt minek tagadnánk meg tőle, becsúszhatott valami, pedig becsületesen felkészítik ellene. Most is sietősen, kicsit ijedten akart visszakozni, vagyis ismét jó messzire kerülni, messzire taszítani Pétert, mondott valamit, de azt már végképp nem lehetett visszavonni, ott maradt a levegőben. “Mb!” — ezt mondta, és ettől egészen máshová jutott; szereplője lett ő is a Történetnek. “Mb!”

Ezen a napon késő estig benntartották Pétert; nem vallatták, hanem irodalomról, versekről, könyvekről beszélgettek vele, vagyis hallgatták őt, félkaréjban körülülve, cigarettázgatva, de anélkül, hogy “leleményesen” ráfújnák a füstöt.

“Igen tisztelt Őrnagy úr, kedves barátaim, az irodalom a ma létező nyelvek legtökéletesebbikén szól hozzánk, miáltal regényt érteni annyit tesz, mint a lehető legközelebb jutni a világ még ismeretlen terméihez, mi több, aki igazán megértheti a könyvet, az már átlépte ezeknek a titkosan létező termékeknek a küszöbét...”

Végtelen a tudás, végtelen a bölcsesség, végtelen az öt érzékkel felfogható összes mennyiség...

végtelen a szeretet és végtelen a jóság, mégha ezt mérni nincs is érzékszervünk. Sorolható, sorolható.

Miként a legkisebb patak is érintkezik a Világóceánnal, mi is részesei vagyunk a végtelen tartalmaknak...

Mi mégis süketek és bénák vagyunk, rabok tehát. De az irodalom leoldja bokánkról a vasat, megnyitja a kapukat, beléphetünk, hogy tekintetünket belemerítsük a szépség ismeretlen káprázatába, fülünket feltöltsük a zenével, melyben egyetlen hamis hang sincsen.

S amikor majd némiképp magunkhoz tértünk az ámulatból, rájövünk, hogy nem kellett messze mennünk, mert bennünk vannak ezek a termek. Egyetlen erecske a tengerhez vezet, a világ vizei összeérnek. Érdemes hát elindulni.

Együtt leszünk a végtelen tengeren, magunk is végtelen mennyiségekként. Önben, Órnagy úr, ott vagyok én, én meg kiszakíthatatlanul őrzöm önt, és ott van hadnagy barátunk is, a törzsőrmester úr s a többiek.

Most azonnal induljunk. Keressük meg egymást! Az irodalom megmutatja az utat, az egyszer bejárt út képe pedig elraktározható, bármikor térképként felidézhető. Jöjjön, Órnagy úr, ne tétovázzon, *jöjjön, ez az én legkedvesebb szavam, jöjjön, jöjjön, aminek jönnie kell!*”

EPILÓGUS

Vissza kell állítani a megbomlott rendet — erről beszélt Péter akkor. *Szépirodalmi puccs!*

Egy író megy át az utcán vagy téren, kicsit reszketős, mert öreg és sokat cigarettázik, megy át, halszálkás tweedzakóban van és fehér sportcipőben, megy át, és akkor hirtelen belé villan, megvilágosodik előtte, eszébe jut, átjárja az, amitől mindenhol, akár egy távoli, általa ismeretlen földrészen is helyretolódik a rend.

De hát hol található már azokból az írókból?

Az Agancsbozót

Bármely kor vagy század művészi nyelvezetének megalkotása, kialakítása senkinek nem volt kiváltsága, és mindenkinek kötelességévé, szükségévé nőhetett, egyszerűen hivatásvállalása következtében. Még vidéken is. Vidéken sokszor, érdekesen, inkább.
(Szilágyi-nyilatkozat)

Közép-európai olvasó vagyok... kelet-európai olvasó... keletközép-európai olvasó... európai olvasó... őszi légy vagyok.

Bezzeg a nyár!

Július “17-dike”: az olvasás napja. Egyetemesen.

Hajnaltal keltem, kint minden nedves volt, lucskos, fényes, ragadós, a fűszálak aléltak még; feltámadt bennem valami szemérmes tartózkodás, ugyanakkor kíváncsiság is, élveteg kalandvágy, amiből maradt egész napra. Elindultam az emelkedő ösvényen; föl-fölvillant éjszakai álmomból ez-az; hosszú, különös történet lappangott a kósza jelenetek mögött.

A tetőn kiléptem rövidnadrágomból, elhessegettem a gyíkokat, aztán kifeküdtem az asztalnyi kőre. Lent gőzölögve ébredezett a falu, alig érdekelt.

Dél felé, amikor már javában benne jártam az olvasásban, akkor gondoltam arra, hogy fent a kövött sohasem foglalkoztatnak a lenti dolgok... Melegforrás bújik meg a kő alatt, télen a hó is elolvad, a növényzet szokatlanul virít, ritka füvekre bukkanni, más ott minden. Magamra sem gondolok, legfeljebb a bőrömre, a húsomra, a csontokra.

Néhány hét múlva, a nyár vége felé megkértem J.-t, menjünk fel együtt. Érdekelt, mi fog történni, ha ő is ott van. Találgattam csupán... Alig változott valami: megnőtt, tágabb lett, mert több lett az, amire nem gondoltam, ami nem foglalkoztatott, és a magamra vonatkozó *legfeljebb* is épp e sokasodás miatt lett kendőzetlenül jó — sok kar, comb, mell, has, haj... szótlanságunk csöndjében pedig minden egyes fűszál zenéjét külön hallottam: aeolhárfa húrjait.

Nem siettem az olvasással, felütöttem a könyvet, letettem, aztán hagytam, babrálja csupán a szél. Jó időig a felhőket bámultam: mennyi üldözés, bekebelezés, összeolvadás, harc és megbékélés. Elmesélhetőnek látjuk a világot, így aztán két világ lesz, de ezt hovatovább aligha érzékeljük, mert történetünk törvényszerűen befedi, maga alá temeti, eltünteti azt, amiről szól. Talán az idővel van a baj!

Dél múltán a levegő sűrű fátyollá olvadt, a nap körömnny, narancsvörös lyukon égette át az opál lep let. A hosszú fűből macska bukkant elő, mozdulatlan bámult rám, végül elindult, megkerült, lábszáramhoz dörgölözött. Hátranyúltam, és megvakartam a nyakát, kéjesen tűrte. Ujjam beleakadt valamibe, bojtortján?, aszat?, szikercs?; kigörgettem szőre közül: mogyorónyi kullancs feküdt tenyeremen, szürke, fénytelen, utálatos; szétnyomtan, a kövön, buktányivá terjedt a folt. Később egy kecske is feltűnt, szeme kékesen ragyogott, mint az iringók.

Olvastam tovább.

A könyv mellett erőszakosnak tűnt az olvasás töredezettsége, a fölpillantásokkal keltett szünetek, megtorpanások rendje. Erőszakosnak és megszervezettnak. Noha erőszak és szervezés nélkül játszódtak le, vagyis a viszonyítások révén lassan a könyv töredezetlensége tűnt erőszakosnak és szerkesztettnak. Az idő dinamikus, offenzív egymásutánjának kisiklata — ilyesmiről volt szó az *Üllőben*, az első nagy Szilágyi-könyvben; — a formainak minősített jelenség nem formai, nem csupán csak eszköz, ami az író munkáját könnyíti (lásson és elbeszéljen), hanem a hozzáállását is definiálja. A töredezettség emlékezetünk megóvása attól, hogy az utólagos konstrukciókban manipulált (kihasznál) legyen; jelzés és kamuflázs. És mennyi egyéb.

Érdekes, hogy a Szilágyi-könyv *estetica*ja mennyire egyszerű, ugyanakkor meg bonyolult, ördögös mód keveredik ellentmondásokba, hagy maga után kételyt, bizonytalanságot és kivetnivalót. Nincs minden rendben, mi okán sok a fanyalgó kritika, sopán-kodás, kelletlenkedő morfondírozás, setesuta "kőhullózás". Csalódottság uralja a szépirodalmi közhangulatot.

Minden várva várt ezt hozza; kibicsaklik a kielégülni vágyó szellem: idegenül és tanácstalanul bűbelődik csupán; másfelől pedig a v.v. törvényszerűen az ellenkező irányból érkezik, ahonnan senki sem várta (lásd: Felmentő Seregek!).

A regények meghaladják a filozófiát.

Később magam is tapasztalhattam, hogy az Olvasót e könyv olvastán önfeladt lelkesültség és korlátlan tettvágy kerítette a hatalmába: konkrétumokra gondolt, a kézzel elvégezhető tevékenységek klasszikus gyümölcsözésére — ilyesmi vonzotta. Kevés szó és sok-sok eltervezett mozdulat!

Hozzálátott tehát: 1. új kutyaházat eszkábálni, 2. "rendbe tenni" anyósa Trabantját, 3. nylonnal kibélelt vízmedencét ásni a szomszéd gyerekeknek, 4. csiszolópapírral leleményesen és türelemmel megfenni a háztartás vágószerszámaikat, 5. tömíteni a csepegő csapokat, 6. portalanítani az írógépet, 7. tökéletesíteni a zongorahangoló múlt heti munkáját, 8. becentráltni a bicikli kerekeit.

A Szilágyi-könyv hosszú idő után végre puhán és nemesen kibélelte az Olvasó lelkét, beleszólt mindennapjainak alakulásába (a jövőmnek én vagyok a kovácsa — ezt hihette), megérintette, figyelmessé tette és így tovább, mint kamaszkora nevezetes olvasmányai.

Eleget tudunk a valóságról?, nem, nem tudunk eleget, de vajon megfelelő módon kutatjuk-e?, nem, nem kutatjuk úgy, de miféle hatékony módszerekkel tehetjük?

Perpetuum mobile, a dinamika alaptörvényei, favorizált energiaszintek, entrópia, redundancia, szabadságfokok, a negyedik dimenzió rejtélyei, Fermat sejtése, gömbvillám, szerves acél, a hőkezelés fortélyai, jelesül a Kovács-féle merítés, a Stummauer algebra... Miért ne bukkanhatnánk mi is egy használható lehetőségre. Öt új axióma: egy új tér fundamentuma!

Újfent beugrott az álombeli történet; azaz a történet farka, valójában az ébredező akarat reflexeinek játéka... krimiszerűen jött, aminek jönnie kellett — a végső megoldás érdekében. S mialatt peregetek előttem a képsorok, mintha a könyvben is elérkeztem volna ahhoz, ahol a mondatok viselkedése megváltozott. Ritkábban törtek felfelé, ám ilyenkor sikerült fölroppenniük, eltűnve a szem elől. Az esztétikai igényesség és a valóság ábrázolása legtöbbször kicsorbítják egymást. A regények meghaladják a filozófiát.

Az alkony aztán alátámaszt: elmossa a tájék részleteit, s ettől sokatmondó lesz minden. A fűszálak hegyét borzoló szél már az *egész* tájat lapozgatja... A hűségben pedig érződik, valóban forró a kő.

Harc verebek és fecskék között

Nagyanyám mutatta, hogyan ette meg nagyapám mondatát a penész, mivelhogy azt a mondatot vérrel írták. A félszázadosan felgyült penész mégis szent ereklye. Mert *igen nagy felénk a költészet hatalma*. Az olvasó naplója a mondatokról szól, jobban mondva: a mondatokról kezd el beszélni, azután a nap hirtelen véget ér, s vagy lesz folytatás, vagy nem lesz. Ha azt kérdenéd, mi az az erő, mely mondataink előhívja, kérdezhetsz azt is, hogy mi az, ami legyőzi a gátló erőket, a szembenállókat, merthogy ezen a világon minden volna, mi lehető, ha nem szegülne ellene az örökös maradás. De nagyobb távlatokkal kérdezhetsz hasonlóan, milyen erő szórja a csillagokat szabályos rendekben spirálisokká, ellipszoidokká, evolventikus fogazató kerekékké. S ha erre egycsapásra rávágnád a gravitációt, akkor könnyen tévednél, hiszen lennie kell másnak is.

Hát nem a tér az, ami miatt minden hullani kényszerül, ha egymásra lel?

Ismét csak nem árt körülnézni! A hasonló dolgok meglepő szaporulatát vizsgálva, meggyőződésünkkel válhat, hogy a láthatatlan erők munkája nyomán közös helyre sodródnak a kutatott jelenségek. Várható, hogy amit a láthatatlan erő eddig művelt, ezután is azt teszi. Persze, nincs könnyű dolga az elhivatott megfigyelőnek: a megfigyelés leírása sokkal körülményesebb, mint amilyen maga a tárgy volna, mely azonban épp a megfigyelés által válhat leírhatóvá, *ergo* mégiscsak izzadságos törekvések forrása. Különösen elszomorító, ha a megfigyelés felzavarta jelenség egyébként harmonikus békében nyugodna önhelyén. A mondatokba gyömöszölt világ feszültséggel teli. Néha órákig lapulsz egy nyirkos mogyoróbokorban, s alig leshetsz ki valamit. A mérhetetlen tudáson az ősök osztoznak... No, azért a mogyoróbokorból is találhatsz vigasztaló hasonlatot: a róka vagy héja csonkolta félfülű nyúl után ép füllel ugrálnak fiai.

Régimódi fogalmaink szerint négy alkotóelemből építkezik az emberi természet, úgymint a tűzből, a levegőből, a vízből és a földből. É négy elem adja forrását a négy fő tulajdonságnak, melyek lévén a melegség, a hidegség, a nedvesség és a szárazság. A négy elem más-más módon (arányokban) szerepel egymással, következképp (mivel a számok, melyekkel az arányokat megnevezzük, végtelenek) nincs rá mód, hogy két egyforma emberre akadjunk. A négy elem. Merthogy sokan hármasságban ábrázolnak mindent. Ki tudhatja, kinek van igaza? Ezekben az ügyekben a Természet sem tud megfejthetően kiigazítani. Ügyefogyottságát szemlélve, mosoly ül ki arcunkra. Ahogyan pl. annyi tévesztéssel, balos mozdulattal és a legmulatságosabb eszközökkel tereli a magot annak fészke felé — mint egy vaksi, csetlő-botló golf játékos. Ami azt illeti, tény viszont, hogy a zenében a kvartett szólaltatja meg az áhított teljességet; ahol három van, ott mindig jelentkezik hiányként a negyedik... A kérdés könnyen átvezet filozofikusabb területek vizsgálatára, most azonban *olvashatóbb* dolgokról illenék szót ejteni. Érdekes az a pernyi történet, amidőn a mondat születése megváltoztatja a négy alkotóelem arányát, átrendezi az ember lelkét, ahogyan a tócsában felsarjadó gólyahír napok alatt kiszikkasztja a horpadályt, avagy másfelől példálózva: miképp a könnyező levelű *szikercs* cselekszik. Nem csoda, ha egyesek rendszeres félelemmel elkerülnek egynemely mondatot — keserű tapasztalatai lehetnek az ilyeneknek! Csupa tétovaság, lassúság és félszeg repdesés a sorsuk.

Lapozzunk, talán bepillantunk igazibb tudományokba. Érdemes volna leírni a tájat. Kezdjük a kiemelkedő részekkel, melyek legkorábban akasztják meg a tekintetet: Budvár, a maga kéklő üregeivel, Kőrisdomb s a Medvebarlangok, Kápolnahegy, Órvénykő, Üreges sarok, Kriptahegy, Jarasza, Vársarka, Pogányhavas, Csomortány, Tepej, Kozd, Zsombék, Kadics, Firtos, Csornád, Szárhegy, Jézuskiáltó, Nagymái, Királykő, Zsidóhegy, Galatető, Szármány;

jöjjenek a dülők, kaszálók, hol barom kapaszkodik, s zeng a bivalyszarvkürt Katyustava, Szaglóc, Őzeresztő, Kúsvér, Akácós, Somkút, Bikád, Enyész, Kénos, Gyepes, Gubac, Tálás, Katrinca, Odvas, Kálmos, Csigó, Gatyaszár, Kőkert, Egyes, Csöged, Cshóc; az ezüstösen kanyargó vizek, a kémlelő szemű tavak: a Vargyas, a Juhod, a Szilas, a Kormos, a Göde, a Fűzes, Derzspataka, Jánépataka, Tejeskerepataka, a Homoród, az Aranyos, a Maros, az Olt, Szent Anna tava, Főkút, Sárd, Mohos-tó,

Holt-tó, Sekélyes, Láp, Gyertyános kútja;

vízben tükröződő várak és falvak, úgymint: Rapsonné vára, Csonkavár, Szentdemeter, Hévíz, Nagyteremi, Marosújvár, Bálványos, Gerend, Lövéte, Parajd, Barót, Miklósvárszék, Papoda, Koronka, Kiruj, Kászon, Laposnya, Szentkatolna, Zombor, Ojtuz (jó helyen járunk?), Gelence, Zabola, Torja, Lázsolymos, Prázsmár, Kajántó, Székás, Zsibó;

és persze a mindig túlbuzgó források: Jézuskútja, Erzsébetkút, Nádasszék, Ibolyaforrás, Korond, Lövéte, Mozsolyka, Hagyókút, Gereszle, Cselőkút, Peres.

Nem gondolná senki tán, mennyi mondat bolyong e vidéken, mint szellem, kinek e táj a rabhelye. Tündér vagy táltos? Nemét eltalálni nehéz, mert hol az a pillanat tárul elénk, midőn kezét ártatlanul combjai közt felejtí, hol meg a legférfiasabb akarat győzelmének mozzanata a kósza vágyak fölött.

A húros madarakra lövöldözők *csörtetése sem riasztotta el őket*. A magányból kipillantó megfigyelő mindenhol életre lel. Komoly tanulságod forrása a lápi világ, mert a láp holt anyagból áll össze (az élet maradványaiból), egy idő után mégis működni kezd. Hogy él, azt épp a bűzök és kísértetfények jelzik szilárdan. Egy magasba ágaskodó nyárfaligetben csapatokba verődve öröködnék azok, kik sohasem fertelmeskednek, óva tőle másokat is, mert ameddig nincs tisztaság, bizonytal nem várható utolsó veszedelemnél egyéb. Békesség és áldás szálljon e tájékra! — ugyan ki tervezné másképp?!

A fák mindegyikének neve van, hol asszonyi, hol meg a föld valamely szellemlényétől származó, akiknek létezésében nem kételkedhetünk. A szélvészt viszont nem állítja meg senki és semmi, s ugyancsak elolvad az ember szíve a félelem és rettegés miatt. Az embereknek, kiket a mezőn talál, fejüket rútol betöri, hogy szava is eláll, valamely majorságot kinn talál, megöli, a vadgalambokat, gémekeket s egyéb állatokat a fák alól halva szedik föl.

Mindaközben azért jókedv is van, héjjában való beszéd, vígság, bor: jó színű és súlyos, mint az almási veres márvány, és van dülás és sok görbeség, és van rosszféle hazugság és hazugságként tékozolt igazmondás. A test sebei körül sok halálmadár kering. A hold uralja a setét égboltozatot; rendre roppant víziók épülnek köréje. A naplóíró tehetetlenül várja a véget, ugyanúgy, mint Wesselényi István kényszerrel választott városában.

Node a városokról még nem esett említés, igaz, távol esnek a megfigyelő kedvelte zugoktól, hol magtárnyit is összegyűjthet az okos példázatokból. Hogy mi módon fenekedik a világ, példa hirtelen arra is akad, épp e szigorú lakhelyen. Harc ütött ki verebek és fecskék között, holott a fedelezés alatt sok fecskefészek lévén, a verebek reájok gyűltek, el akarván venni fészüküket a fecskéknek, akik is oltalmazván házukat, magukat védelmezték késő délig, egy verebet a többi között megszorítván, még ki is vettenek a fészekből, ki valahogy felakadván, nyakánál fogva felakasztódott, és függött, mint embert, ha akasztanak, majd annak utána halva leszakadott és leesett. Mégis a verebek, mivel csakugyan hatalmasabbak lévén, fészüküket a fecskéknek elfoglalták—de hogy kicsodák lehetnek fecskék, kicsodák verebek a Históriaiban, jó okkal bizony megírni nem lehet....

Ideje hát, hogy városainkról szóljunk; legyen: Kolozsvár, Torda, Újvásárhely, Enyed, Medgyes, Keresztúr, Udvarhely, Aranyosgyéres, Kézdi, Brassó, Szeben, ahol egyébként a Gubernátor uramnak többrendű szolgálafélét épp ma vallatták, kik annyira ordítottak kínban, hogy kihallott az utcára, reája még a füst is kilátszott, amin sütögették őket.

Az irodalomcsináló esete Tandorival

Jakabffy Tamásnak

Hogy tudd, ki vagyok, elmesélem, miket gondoltam egy novemberi reggelig.

A szerkesztés komoly munka, felelősséggel és személyességgel teljes. Bizonyos szabályok szerint zajlik, mondhatni igen velősen. A legfontosabb, a szerkesztés *sine qua nonja*, hogy minden fogalom két hasonló jegyet kap, az egyiket a rendszeren belül, a másikat kívül. *Parahübrisia*, e név nem maradt fenn, de érdemes volna feltámasztani. A modern teóriák egyre-másra arról szólnak, hogy

nincsen igazuk... De térjek vissza pszichológiai lefestésemhez. Pusztán saját használatra (mert nagyon csúnya szó) nevezem a szerkesztést irodalomcsinálásnak. Mint ilyen, tehát irodalomcsinálóként fölöttébb előnyös helyzetben vagyok. A szabály teremtette fogalompárok két párhuzamosan futó part mentén sorakoznak, és ezek a párhuzamos partok sohasem találkoznak. Utolérhetetlen és levakarhatatlan vagyok. Azok sem bírnak ártani nekem, akik újdondász lendülettel igyekeznek semleges magatartáshoz ragaszkodni ("hogymesszebbre jussunk!"); végül is tehetetlenek. Nem bátorságuk hiányzik, hanem kardjuk.

Egy novemberi reggelig Barbauer Béninek éreztem magam. Ambícióim voltak. Úgy véltem, habár nem textuálisan csinálom az irodalmat, az alkalmazott fogalompárok révén megtehetem, hogy felelősségem és a személyesség attribútumaival és artikulációival hassak rá. Kontextuálisan működöm tehát. Irodalommal tudom jelölni azt is, ami már kivonja magát az irodalomból ("ambíciók!"), vagy nem csupán kivonja magát, hanem kivonja és fölébe kerekíti.

A kontextualitás jó nekem, hatékonyá teszi a munkámat. Sikerül egyetlen pontban, egyetlen névvel kimutatnom az eltávolodást attól, ami az értéket kontextuális habitussal *aduztatja*.

Aztán egy novemberi reggelen belenéztem a tükörbe, és zavartan Gregornak szólítottam magamat. Arcom gyűrött, szemem az éjszakázástól bedagadt, frizurám egy Kisztitkárba ojtott ádáz ön-képzőkörösé. Hajnalig olvastam, ebből származtak a bajok. A tömény textuális betett nekem. *Eljárt felettem az olvasó.*

Hogy rekonstruálhassad, mi történt, felfedem, mit olvastam.

Tandoriba bonyolódtam bele, merthogy B. kajánul előjött a farbával, miszerint ő megfejtette a rejtélyt, rájött, hogy Tandori magnóra mondja szövegeit s gépirónókat alkalmaz (ahogy más metaforákat), mindezt stiláris nyomozásának jelentéseként adta elő, és egyébként is, másként hogyan volna lehetséges: mert vannak a fordítások (Kafka, Musil, Chandler, Salinger, Bierce), aztán a mesekönyvek, a detektívhistóriák (Dejan Tradics felügyelő), versek, verébkönyvek, verebek és koalák, tanulmányok mindenféle újságban, az indigósfestmények (a kiállításról még a TV Híradó is beszámolt), vannak továbbá az etetőutak, a piaci beszerzések, fűgyújtések, a kártyabajnokságok etc.

Stiláris nyomozás — egy i.cs.-nek ebben is profinak kell lennie! De nem csupán emiatt merültem bele. Ismernem kell (gondoltam kicsit pánikosan) a Tandori-textus kontextuális ambícióit, föl kell derítenem várható útvonalát, le kell fülelnem szándékait, ki kell lesnem harcmodorát. Itt minden külvilág, bei-külvilág vagy kül-belvilág? Milyen stratégiai funkciót tulajdonítsak pl. az elírásnak?

Az irodalomcsinálás csak akkor mutathatja meg magát, ha művelője belátja textus és kontextus partjait. Ha tévedhetetlenül átinalhat egyik partról a másikra. Azon a novemberi reggelen a bennem lévő i. cs. és a bennem lett olvasó között átléphetetlen árok húzódott. Kialakult egyfajta hozzáférhetetlenség, azaz i.cs. már nem tudott ugrálni ide s oda, ki meg be. Differenciált és rétegzett lettem. Amphübiusként álltam ott.

És i. cs. kezdte értékelni ezt a legyőzhetetlen akadályt, irigyelni a megközelíthetetlenséget, merthogy az ő gyakorlatában mindenhová bele van nyúlva, tudjuk jól, magánszférába, magáncsendbe, magánjedelembe, és nem a hatalom által van belenyúlva, hiszen most vége a hatalomnak, vagy ha nem, akkor azért volt egy kicsi idő, amikor valóban vége volt, de akkor is érezte, hogy bele van nyúlva.

Dekonstruálnia kellett volna, hogy konstruálhasson, de a dekonstruálás szándéka megtört a dekonstruálhatatlan textuson. Nem arról volt szó, hogy nem volt pl. elég képzett, mint olykor másféle szövegek előtt, amikor azért kontextuális bravúrjaival sikerült feladatát megoldania (legfeljebb szűkkeblőséggel vádolták), hanem arról, hogy azon a reggelen textuális és kontextuális összegabalyodott. Mint élet és irodalom. Egyetlen süllyedő szigetcskére szorultak a fogalompárok.

Élvezte, ami megeshet vele, és ami óriási deleaturjelként távolítja el a térből. Noha inercialisan tovább működött, és egy fél mondat erejéig megpróbálta textuálisan kivágni magát. De az írás épp annak lehetetlenségét hordozza, hogy bármely szöveget értelmi, tartalmi, tételes vagy tematikus effektusaira redukáljunk. Nem is a lehetetlenségét, mivel rendszerint megtörténik, hanem azt, amit éppúgy nem szokása megtenni, miként nem is tűr el.

Kedvező pillanat a beszédre. Jóllehet i. cs. utolsó sturmja, az a félmondat itt-ott föltűnik még.

A Lúdas Matyi

Ha én magyartanár volnék, óráimon csak a *Lúdas Matyi*ről beszélnék. Nyilván félreérthető volnék, hiszen nyilván félremagyaráznék, így lenne teljes a megértés. Az igazi megértés félreértés is, az igazi tudás másképpen való tudás, az igazi valóság máshová való. Az élet és a művészet valamennyi problémája formai kérdés. Ez lesz majd a konklúzióm. Ami konklúzióként aligha lesz már érdekes, miután végig erről lesz szó. Didaktikus fordulattal mégis nyomozásba kezdek, belebonyolodom, úgy fest majd, hogy a konkludálás a következtethetőségen alapuló következtetés következménye. Amúgy persze minden az elején megvan. Háromszor veri ezt kenden Lúdas Matyi vissza. Ez a tanítás meghatározása.

Kezdődik az óra, nincs alvás!

Pesty Frigyesnek *Az eltűnt régi vármegyék* című munkája nem tesz említést sem Döbrög, sem Debreg nevű településről. Dobrog van, horvát vidéken. A Hocheim-atlaszban, ami a kéznél levő legrészletesebb térkép, annak előtte szintén hiába kutattam. Dobroggal alkalmasint zsákutcába jutnék. (Nota bene, Szócs István a *Selyemsárhajóban ezen az úton messzire jut...*) Nagy Iván sem tartja számon Döbrögiékét (Debregiékét) Magyarország családjai között, az 1871-es *Magyarország földesurai* című jegyzék sem tartalmaz ilyen nevet. Az 1940-es *Erdélyi Almanach* dettó. És Fazekas Mihály? Őt könnyebb megtalálni. Linné alkotmánya szerint megírta sógorával közösen a *Magyar Fűvészkönyvet*, ő adván nevet sok magyar fünek, fának, bokornak, vagy eredeti szóalkotással, vagy a népi elnevezésekből válogatva — lúdlábfű, libapimpó, kígyószisz, meténg, iringó (vö. Csúri Ferenc *A debreceni Fűvészkönyv*, 1907). Hőseinek mért ne adhatott volna szintúgy nevet?

A történetet nem ő találta ki. Létezik egy francia népmese, precízebben volt egy népmese, amit mi Claude Orłowski feldolgozásában (*Les trois cingléés*) ismerhetünk manapság. Abban a parasztleány kecskét veszi el a dölyfös, pocakos, *débreux* (franciául dagadtat jelent!) uraság, fizetségül megkorbácsoltatja, a fiú pedig ostoravál torolja meg a rajta esett sérelmet. Fazekasról tudjuk, ifjan katonának állván Moldvában, utóbb meg Franciaországban harcolt. Amott egy román, emitt egy francia lány gyullasztotta szívéét lángra. Semmi sem hagy olyan emlékezetes nyomokat, mint az égő szív koromja. Mesélő kedvűek a francia lányok, és nincsen olyan mese, amit ők ne ismernének. Volt tehát kitől ihletődnie. Persze, azért írhatta meg, hazatérve, obsittal a zsebében, mert a *szűzsé* magyar hagyományba is beágyazható. Minden átköltés és fordítás feltétele, hogy közlekednek-e a hagyományok. Népmesei gyökerezés esetében kicsit sem bonyolult a képlet. Mítoszok közelében járunk, minden egyértelműen utal valamire, nincs itt differenciálódás, A világvilágkép ábrázolata. A világ ábrázolata a világról. A mese a deszakralizálódott mítosz. De még érvényes ábrázolat, érvényes sugallat. Érvényes érvényűség.

Szeretem a *Kiskakas gyémánt félkrajcára* típusú meséket. Szeretem ergó a *Lúdas Matyit*. A mese végén ugyanaz a helyzet, mint amiből a mesemondás kiindult: *mutatis mutandis* a kiskakasnak van egy gyémánt félkrajcára. Igaz, időközben nőtt azért a gazdagság. E gazdagság képletes is, amennyiben a kapott tudományra gondolunk. Megtutuk a világról, holtbizonyosan, milyen. Az erőszak olykor-olykor legyőzhető, időlegesen megfutamítható, a durva gyakorlat, az ellenséges viszonyokkal való küzdelemben gölt is rúghatunk, mindazonáltal és végeredményben semmi sem fog megváltozni. Az erőszak hamarosan újra megjelenik, és számunkra immár ismeretlen harcmodorral seper ki minket az időből. Minél jobban felemeli, annál jobban beleveri. Minden elrendezett már az elején. Az ígézet meglévő konstrukció felől sugárzik. Feleslegesek a nevek, a szereposztás, a pontos helyszíneresés. Miegymás. A világ tudása a világról és a világ ábrázolata a világról miért is volna kerékkötője egymásnak.

Gyermekünkben elkerülhetetlenül valamelyik ősünkre fogunk ismerni. Felszínre kerülnek az alapvető törvények. DNS-lánc. Elődöm az utódóm. A létrehívott irodalmi mű hasonlóképp mutat a fölénk rendelt konstrukcióra. Minden mesében elég tisztán kivehető. A mese az apák helyett a fiúk pártján áll, érvelhetek Róheimmal.

Igazolja-e az élet a mű mondanivalóját? Ilyen kérdést ne tegyünk fel. Mintha az élet volna a művészet organonja. Hamis és kerülendő módszerünk az örökös szembesítés. Az irodalom

kisiskolása! Gadamer egy helyen a művészetről beszélve olyasmit mond, hogy egy metafora állításait nem lehet a tudomány módszereivel cáfolni. Felesleges a didaktikus célzatú rovincsolás. A kopernikuszi világmagyarázatra hivatkozva nem tagadhatjuk a naplementét. Hogyan volna hitelesíthető a mű igazsága, ha a módszernél régibb vázra épül minden.

A szerkezet uralma teremt mindenhol és mindenből formai kérdést. *És térjünk vissza ludainkhoz!*

Beszélni itt nem a mondanivalóról, legfeljebb a szerkezet elemeiről kell. Az eleve meg eredendő meg ősi meg fölényként rendelt jelző végül is azt jelzi, hogy az időben nem tudunk valamit helyénvalóan elrendezni, nem ismerjük a helyét ott. A *Lúdas Matyi* szerkezete és az idő. Az idő csalfa és kétértelmű szerepe a szerkezetre vonatkozóan. Mert attól a momentumtól kezdve, hogy Matyi öklét rázva megfenyegeti Döbrögit a háromszori visszafizetéssel, nem jövő a jövő, elvész az előreláthatatlanság izgalma és jelentősége. Kicsit unalmassá válik a dramaturgia. Tán nem oktalanul próbál valamennyi új feldolgozás változtatni az időkezelésen, a szűzsén, nem véletlenül cserélgeti a motivikus elemeket. A Móricz-féle változatban elmarad a harmadik verés. Vadnaynál Döbrögi meghal, Schwajdnánál szétszítja vagyonát, pluszba még betuszkolódik a gyerekes tanulság. Gergely Tamás avantgárd verziójában a szerepek cserélődnek föl, Döbrögi porolja el háromszor "Mattyit".

Szalmaszálként lobban el az újdonság. Hangsúlyosabb lesz az eredeti. Makacsul visszaáll az elrendeződés. Mint a vasreszelék.

Izgalmas körüljárni azt (nyomozás!), ahogyan a szerkezet sugallatára kiválasztódnak bizonyos szimbolikus jelentésű tartozékok, ahogyan beleszövődnek a mese szövetébe. Kicsi golyócska, gurulj a gödörbe. Liba, bot, vessző, tölgyfa, ló a magyar néphitben (vö. Róheim Géza *A bűvös tükör*, 1984) egy égi világtörvény jelképei, nagyjából ugyanúgy, ahogyan a francia néphitben a francia változatban szereplő kecske, ostor, üszök, mérleg, katona (vö. Hoppal & co. *Jelképtár*, 1990). Na és ez a *háromszori* dolog.

Az idő kétértelműségéhez vissza. A szerkezet stabilitása sejtette időnkívüliség ellenére az ilyenszerű művek nem időn kívüliek. Éppen benne állnak. Nem egyszer s mindenkorra. Folyamatosan kerülnek bele a köztudatba, újra és újra beépülnek egy szellemi jellegű építmény falába.

Vessünk egy pillantást erre az épületre. Szellemi jellegű, de ugyanannyira lelki is. Vessünk tehát egy pillantást magunkra. Előtte még jelezni kellene, hogy a *Lúdas Matyi* nem azért fontos most, mert kielégít egy esztétikai elvárást, mert kézzelfoghatóan igazolja hipotézisemet vagy mert általa lesz számomra feltárható mindez. Szó sincs róla.

Mennyiben van igaza a mesének — nem tudom ellenőrizni. Igaza van, vagy sem. Aligha akadály a megértésnek. Nemhogy akadály, egyenesen eszköze és útja. A titkos szerkezet, bennem meg a műben, egyforma (egy világ van). Szemem olvassa, agyam feldolgozza, lelkem figyel. Közben alapos és precíz összevetés folyik, amiről én, megint, nem tudok. Mintha nyakig benne volnék egy átláthatatlan közegben, következésképp sohasem tudhatom, testemmel, végtagjaimmal, a testtel, a végtagokkal mi történik, mit művelnek és hogyan. Nem a titkos szerkezetek (bennem meg a műben) indítanak el dialógust, hanem a szerkezetek formái. A dialógus nem az igazság megállapítására törekszik, hanem a szerkezet sugalmazta elvárások kielégítésére.

Utile dulci, iszen így volna a legdeákosabb egy irodalomóra. Kellemeset a hasznossal. Elvárások születnek, kielégítődnak. Azért óra az, nem osztálybuli. A természetben, az emberben, a történelemben rejlő szerkezet olvasatát közzétenni. Másképp fogalmazva (de maradva egy jaspersiánus észjárásnál), művek formaelemzése útján, szellemtörténeti elbeszélések által, a képzeletet mozgósító merész nyomozás révén érintkezésbe lépni azzal, amivel azonosak vagyunk, ami láthatóvá teszi azt, amire a világ épül.

Fazekas Mihály a *Lúdas Matyit* hexameterekbe foglalta. A magyar fülnek mások valának elvárásai. Ha valami tökéletesen megfelel az elvárásoknak, akkor unalmas és üres, és nincs mit hozzátenni. Felesleges a dialógus. Balogh István, az első átdolgozó vaskos beszéddel cseréli ki a verselést, Tatár Péter ponyvaregényt ír. Schwajda korszerűsít, aktualizál, szellemesebbé teszi a megfogalmazást. De a hexameter a fontos helyeken szívósan megmarad, vagy visszatér. *Háromszor veri ezt kenden Lúdas Matyi vissza!*

Amikor egy irodalomóra elérni véli azt, ami a dolgok lényege, teljesen meddő fejtegetésekkel kell megelégednie.

H.P.

Ilia Mihálynak ajánlom

Hány Pétere van a kortárs magyar prózának, nehéz pontosan megmondani, Esterházytól Nádasig, Lengyeltől Egyedig van mit számon tartani. Körülményes dolog volna bármifajta sort felállítani, azonkívül pedig bármiféle sor *in specie* csupán a felállítóját minősítené...

Hogy hány Pétere nincs, arra bár, íme, alig lehet kérdést feltenni, mindazonáltal könnyű és kirobbanó a felelet, így szól: *Hajnóczy Péter*.

Megmagyarázhatatlan volt, hogy ezekben a napokban, *mostanában* (és itt az *italic* ugyanazt jelenti, amiért nem határolom pontosabban a terminust) mennyire *le akartam venni* könyveit. Tulajdonképpen persze inkább azt szerettem volna, ha élne, ha itt járkálna közöttünk, nézelődne és dolgozna, hogy ő üljön itt az üres, fehér papír előtt, ha itt, a Látóban neki volna rovata... ilyesmiket.

Maradnak a könyvei egy kedvező fekvésű "elitpolcon", szépen, megolvashatóan. Sehol sincs olyan rend, mint a semmi szomszédságában.

Ha a bennem és a körülöttem honos rendre gondolok, akkor át kellene húznom az előbbi mondatot; azaz logikusabban hangozna az ellenkezője. Miféle rejtély lappang itt?

Már régóta szeretnék megtalálni a valódi nyelvet, mely a dolgok lényegére mutat. E nyelv olykor-olykor előtör, és fücsomóként repeszi meg a látszatok kemény aszfaltburkát. És éppen: a kenyeret beszövő zöld penész, a tömböt megbontó betű, a falak színes gombái, a kőbe ékelődő zsurló — a szövegbe *csempészült* vendégmondat nélkül beszélhetünk-e valódi rendről?

Maradjunk a növényi létnél, mert kevésbé ijesztő: a százéves diófát belülről támadja rothadás, az odúkból mesemadárként szökken elő a fényes levelű burján, s fojtó ponyvaként bontja hamarost az egész fát, hogy aztán mit sem jelentő időkülönbséggel pusztuljanak el mindketten. Nedveik a nekilendülő almasarj edényeiben keringenek még, és nemcsak a tápot szállítják, hanem a halál fekete sejtjeit is. Billegetőzik a világ. Hiábavalóan követnénk tovább a kertbeli eseményeket, sehová sem lyukadunk ki. A semmi szomszédai vagyunk: ez a mi rendünk. Álljunk meg, akkor nyomban kiderül.

Persze, nem lehet megállni. Azonnal előkerül valami rendőrféle: mért nem vagyunk ott, ahol lennünk kellene! A világrend könyörtelen, nógatásai mégis oly humorosak tudnak lenni.

Mielőtt a készségesen felkínálkozó általánosítás kelepcéjébe esnénk, gondoljunk arra, hogy van, akit nem lehet megszólítani, se így, se úgy.

A lecsúszott napkorong hirtelen úgy cseppen a látóhatár mögé, mint felfakadt vérhólyag. Ő ott ül a parton, széles, kisportolt vállain feszül a kockás ing. Megvárjuk, amíg feláll, s eltűnik az alkony túloldalán, akkor odalopózunk. A homokparton nyoma: két egymáshoz taszított kagylófotel. A víz fölé hajolunk, s megkeressük arcát, mely nem követte: megvan. Ameddig a vízből elszáll a maradék napfény, a felszín sugárzása eltaszítja képmásunk, mely hullana. Kivételes pillanat, törekeny, mint a szép mondatok.

A Huszárik Zoltán tervezte könyvborítón tiszta, lebegő szépségű arc látható: majd jön a Helle Mária-fotó megdöbbenően zsúfol t arca. Csak szeretet képes ilymód benépesíteni egy arcot. Szeretet mivégre?

Az a szó, amely a legnyilvánvalóbban társul a szeretethez, Ottliknál a *szabadság*, Mészölynél az *érintés*. Nádasnál a *test*, Esterházynál a *gyűlölet*, Lengyelnél a *Világ*. Ez a szó Hajnóczynál a *vér*. Áradó, elapaszthatatlan forrású folyam. *Vérkút*. De vajon *nem szennyezi be önnön vére a szenvedőt?* Kérdés-e ez még? Ott vagyunk, ahol egyazon égbolt borul a szembenállókra. Hajnóczynál a szeretet nem rejtezik ironia mögé, nincs citátumokkal személytelenítve, nincs ellentéteztevilágmagyarázatokkal, a hideg és következetes tudással, és nincs semlegesítve az önmagába bújó érzékiséggel. Hajnóczy a szeretetet nem vonultatja be a világba és nem vonultatja föl a praxis ellenében. Láthatatlan tengelyek szúrják át stabil világunk tereit. Minden felépülhet és minden összedőlhet. Billegetőzik a világ. A madarak repülésében saját mozdulataink is felismerhetők: az ölelés, a küzdés, az öklendezés... Persze kérdés, hogy a szeretet is ily anyagszerűséggel *közös* volna. S az evvel páros kétely: a történet logikája számára haszontalan törekvés kedvezhet-e valamely

nemtörténésnek?

Válaszunk épp a dilemmát hagyná érvényben. A történés nyelvén a nem-történés arányai semmitmondók. *Aki a szeretet útjára lépett, annak végig kell mennie ezen az úton, mert akkor napnál ragyogóbban bebizonyosodik, hogy az út járható, mindenki végigmehet rajta, és igenis, a végső győzelem lehetséges. Ami pedig a biztosítékot illeti, azok követelnek biztosítékot, akik úgy akarnak kapni, hogy nem adnak. Aki szeret, mindent odaad azért, hogy mindent megkaphasson, és bebizonyítsa, az ilyen cselekedet a világban végrehajtható, és az emberiségnek nem kell többé a biztosíték miatti szörnyűséges félelemtől vacogó fogakkal és térdekkel szeretnie.* A szeretet ily mértékű túlaradására felkészületlen világ persze mindent elkövet, hogy ne lehessen az úton végigmenni, mert akkor menten széthullana minden hívságos építmény — a látszat-rendezettség helyébe általánosabb rend lépne. De aki kifosztotta magát, az immár kifoszthatatlan, aki felszakította ereit, az eltiporhatatlan. Amikor pedig ekként áll szemben egymással a két fél, létezhet-e bensőségesebb találkozás? A pillanat persze ismét kivételes, mint egy leírhatatlanul szép mondat...

A leírhatatlanul szép mondat, a fogalmazás képzettársulásaira rációfolva: erős és bevehetetlen. De a bevehetetlenség nem az erőben van, az erő nem az ellenállásban, hanem a kívülségben. Finomság és áttetszőség a tulajdona, könnyedség sugárzik belőle, akár önkéntelen mozdulatainkból, melyek váratlanul kiemelkednek az erő és küzdelem szerkezetéből. A Hajnóczy-mondat ezzel szemben *egészen itt van*, és mást szemlél, mint amaz. Szuicid hajlammal *száll be* a mondatfalás rituális orgiába, idegen szövegeket ereszt be, felkínálja magát, mintha nem bírná tovább a magányt, az elszigeteltséget, a megmaradás szüntelen gyarapodó gondjait. **BETEG VAGYOK, MERT NINCS IGAZAM** — szeretnünk kell az ilyen mondatokat is. A kétféle tekintet a cél azonosságán fennakad, s ebben a közösségben ide-oda áramol minden *sajátos* tudás. *A küzdelem hosszú, maga a történés persze észrevétlen.* A pusztulás közvetlen élménye fontos dolgokra vezet rá. A születés van ott, még akkor is, ha érezni a halál leheletét. Hazudott önállóság, illúziók, megalkuvásból kovácsolt függetlenség — remények hamisjátéka. Az erőszak be-betör, de nincs állandóan jelen. A világ újjá tehető, ez a rendje.

A görcsös önvédelem földhányásai közt a szembenálló, bárki legyen!: ellenfél. A kérdések kérdések maradnak *ezekben* a napokban is. Nem kell elsietni a választ. Kellene valaki, aki annyira megszólíthatatlan volna, hogy csakis őt akarná megszólítani mindenki. Aki nehéz helyzetbe hozna minket. *Mint a rettenetes üres, fehér papír, amire írnom kell.*

P.S.

Titkon úgy remélte, ő nem hal meg alkoholmérgezésben, nem örül meg, és nem lesz öngyilkos, talán ő az, aki a sors által kiszemeltetett, akinek az a küldetése, hogy éljen és írjon, és kizárólagos tulajdona: rémképei, látomásai előtt tanú legyen, hogy hűvös, kissé kopár, száraz hangon megtartva tárgyától a három lépés távolságot, elbeszélje, leírja őket munkáiban.

Esterházy könyve

Istenem, tanítson meg engem fohászolni. A tehetetlen várakozás kútja sötét és feneketlen, zuhanok csupán. Rémműlten gondolok arra, hogy hiába is nyújtanám ki karom, hiába sikoltanék, mit sem érne. Aztán mégis kapálózom és üvöltök, ócsárolom Magát, pedig Maga ebben az iszonyú, félelmetes és megállíthatatlan zuhanásban, mint egy asszony, közel enged magához, közel, amitől már-már meghasad szívem és felrobban agyam.

De most nem csak rólam van szó... Küldje le hozzám egyik angyalát, mindegy, melyiket, csak ismerje a beszédet. Szavakra van szükségem, sok-sok szóra: serkenjen, mint a zöld fű, vagy hulljon, mint a sárguló falevél. Küldjön hát hozzám valakit.

Péter a Maga angyala?

Azt hiszem, Wittgensteinnel történt, hogy egyszer valami tavon csónakázva (a Skjoldenire lehet gondolni), tevékenykedő halászokra bukkant, akik egyszerű és durva nyelven társalogtak egymással s

Magával. Legalább Istenhez szóljatok emberi nyelven, mondta zavartan Wittgenstein. Megtanította imádkozni őket. A cserzett arcú férfiak megilletődve fújták az új imát, ám mégis, néhány nap múltán, újra arra evezvén, Wittgenstein tapasztalhatta, hogy mihelyt válságosra fordul helyzetük, a halászok rögtön visszaváltak: a legrágárabb nyelven fohászkodnak.

Nekem elég érdekes gondolataim támadnak böfiztetés közben. És Magának mikor? Maga tényleg ott ül fönt, tölgyfa karosszékben, mint tekintetével a hadak mozdulatait inspiciáló hadvezér? Vagy csupán azt figyeli, hogy egyensúlyban vannak-e az égi üvegserpenyők? Én Magában azt szeretem, hogy van. (Az ördög pedig azért gonosz, mert nincs.) Szóval leküld valakit?

A harmadik mondat után... de hát ki vagyok én, hogy nem átallok így beszélni a Maga angyaláról... a harmadik mondat után tudtam, mit hoz a jövő (a negyedik mondatot, ahogy angyala mondaná). Ez a tudás fojtogatni kezdte a torkomat. Minden beszéd zsákutcába torkollik? Nincs szó, mely nem szóhoz tapad, mondat, mely nem mondathoz ível? Minden ily merev, előregyártott, kiherélt?

Mintha az evangéliumi mese a keresztfeszítéssel kezdődne... Mi történhet ezután?

Mindentől egyenlő távolságra vagyok. Meddig tartható egy ilyen állapot?

Ködfolt úszik szemem elé, a köd világít, mintha nap volna. Lassan szétoszlik, de fény nélküli sötét helyek is maradnak. Mellettem egy kislány sír, könnyei rózsaszínűek. Nem jön az angyal? Ha lehunyt a szemem, ugyanezt látom, nincs tehát kint meg bent — lehetetlen választani.

Aztán megjelenik egy nő, nem merem megszólítani, pedig valamely sugallat folytán még a nevét is tudom. Óriás, mégis könnyedén vonul, mint szellő. Félek kipróbálni, vajon a lehunyt szemem mögötti képen is feltűnt. A hangja távoli, mintha telefonból szólna. Nem jön az angyal? Ő is ezt kérdezi? Összekulcsolt kezét végig a hasán pihenteti. Most veszem észre, hogy ruháját két sötét folt ütötte át a mellek tájékán. Hamarosan itt az ideje.

Hol van az a rettentő tágasság? Elvonulok, behúzómagam mögött az ajtót, kiküldöm az asszonyt meg a gyereket, dolgozom. Értük is, ez nyilvánvaló, mondom kicsit feleslegesen. Ők ily módon persze nélkülem élnek életüket, ott vagyok a másik szobában, de hát melyikük merne benyitni?! Asszonyom felügyel a csendre, felveszi a telefont, mint képzett elhárítótestek, lefegyverezi a betolakodókat. Tűr és szeret, és ez a leghülyébb keresztezés. Egyre reménytelenebbül és szótlanabban szeret. Esténként már csak értem imádkozik.

A kudarc az enyém vagy a Magáé? Most pedig sokkal komolyabb a helyzet...

Jövök, jövök már! A légzés szapora, ahogy nekem dől, kénytelen vagyok átvenni ritmusát, amitől egészen elszedülök. Feküdj le. Nem, állva inkább. A fájások úgy sorakoznak az éjszakában, mint egy negatív perspektívájú lámpasor, vagyis a horizontpontban van a leghosszabb és a legvastagabb. Innen végtelennek látszó oszlopsor... Igen, rakom a tüzet, nagyfazékban forralom a vizet, kicsit még kitarst! Kifőzöm a tüt, cérnát, ollót. Beöntés? Én? Borotválók, igen, azt szívesebben. Nem én húzom, a penge rossz. Nem röhögök, leborotválom ott is. Minden óriásivá lett, óriási és tág, hogyan nem zuhantál ki magadból?! Semmi hézag! Hozom a vödröt is, a rongyot. Kendők, gyolcsok az asztalon.

Ha akarod, szoríthatod a karom, várj, leveszem az ingem. Ha te a fejét akarod tartani, én nem férek hozzá a gáthoz.

Mért nem jön a válla, mért nem húzod, csináld!!! Nem üvöltök, de akkor mondd, mit kell tennem. Lejjebb, így jön magától is. Úristen, el ne ejtsem! Mivel szívjam a nyákot, mivel, mért nem mondtad előre, hogy ilyesmi is lesz. Nem lélegzik, jaj, nem lélegzik, szívom a számmal, szívom, nyelem. Végre, hála Istennek, végre. Kicsinek és sekélynek érzem magam. Elvágom, ez már elraktározhatóan nyugodtabb mozdulat. Piros pontocskák az arcodon, mennyi! Majd holnap reggel látszanak jól, a fényben — akkorra ebből az egész cirkusból ők maradnak, ők és a kékülő foltok a karomon.

Lassan jön a placenta, milyen nehéz! Nem gondoltam volna. Igen, ép mindenütt. Borjúmáj. Most már lefekhetsz... El ne csússz.

Az erőlködéstől mintha felfúvódtak volna a mellek, a bőr a hónaljban is megemelkedett. A véretek megvastagodtak, és kiálló drótokként szorítják a felrobbanni készülő mellek. Magához tér, mert felrázta a hideg. Kicsit könnyes, kicsit boldog, és persze üres, üres — egyedül, árvának, kifosztottnak érzi magát. Morzsolgatom ernyedte kezét. Istenem, Magánál is magányosabb most.

Ráteszem a gyereket, együtt remegnek. Csend van, oszthatatlan. Ne sírj, anyácska, anyácska! Szeretlek.

Névmutató

Akutagawa 129
Ali 11
Allan, Woody 82
Alsócsernáton 20
Amerika 17,20,23
Amphübiusz 168
András (Bolond) 54
Arisztotelész 149
Ausztria 111
Ágnes 99-100

Baden-Baden 128
Balassa Péter 25,95,126
Balla Zsófia 119
Balogh István 173
Banc elvtárs 68
Barbauer Béni 166
Barnakapus Ház 153
Bánfi György 8
Báthory István 130
Belgrád 136
Belzebub 66
Bethlen Gergely 8
Bethlen Miklós 7-8,106
Beuys 148
Bécs 17,39,111,119,136
Béla 82
Béla (Markó) 99
Bhaktivédanta Szvámi 150
Bierce 167
Black & White 31
Bogdán László 113-114
Borg, Björn 50
Borges 131,148-149
Borz 11
Borz-tábor 110
Boston 128
Böksi 82
Brassai Sámuel 20
Bretter György 107
Brezsnyev elvtárs 68
BuritsPál 20,21
Budapest 128,136
Bukarest 128
B-variáns 67

Castro elvtárs 68

Chandler 167
Coleridge 149
Cousteau kapitány 93

Csík 7
Csokonai Lili 126
Csokonai Vitéz Mihály 62
Csontváry 20
Csordás Gábor 20-21
Csortán Márton 69
Csúri Ferenc 170

Dániel 119-120
Déva 63
Döbrögi 7,169,172
Dulea 100
Duna 7,93,106,136
Durrell, Gerald 44,77

Egyed Péter 30, 113, 175
Egyikük 72
Erdély 8, 99, 105-107, 109
Erdély (Miklós) 109
Esterházy Péter 119, 126, 152, 175, 177, 180
Eynatten 152

Fazekas Mihály 169-170,173
Felényi Lajos 92
Felix, Gaston 10
Florenszkij 95, 149
Ford Rutiner 30
Fötér 74
Fülöp László Zsolt 130

Gadamer 171
Garaczi-sor 53
Gálfalvi György 44,63-64
Gálfalvi Zsolt 65
Gergely Tamás 30,172
Géza 25, 67
Géza (másik) 25
Grál 37
Gregor 167
Gyula 39-40

Habsburg Ottó 20
Hadady Dénes 77
Hajdu Győző 44

Hajnal Gyuszi 110
Hajnóczy Péter 175,177-178
Halászbástya 20
Haller Rudolf 8
Havel 134
Hawthorne, Nathaniel 148
Heidegger 106
Helle Mária 176
Herceg 10-11
Herkules-csillagkép 66
Hidas-könyv 10
Hohl Misi 94
Homoródalmás 41, 128, 142
Hoppál Mihály 172
Horea úti ház 92
Hortobágy 39
Hölderlin 106
Hrabal 31,134
Hundertwasser ház 20
Huszárik Zoltán 176

Ilia Mihály 175
Iliescu, Ion 15
Ilonka 61, 111
Illyés Gyula 29
Ince pápa 71
Inlernazionale 48
Isten 17, 43, 94, 123, 180, 182, 183
Ítéletnap Szentek Egyháza 140

Jakabffy Tamás 166
Jelenkor kiadó 20
Jeruzsálem 29, 131
Jolánka néni 68
Joyce 107
Julás 64, 69-70
Jung, Karl 129,148
Jutka 97-98
Juventus 48

Kafka 167
Karinthy (Frigyes) 24
Kánaán 28
Kántor Lajos 66
Kelet-Európa 23,68
Kelheim 136
Kereskényi Sándor 24-25
KGST 68
Kim Ir Szen 32
Kis,Danilo 133,140-141
Kisgyörgy Réka 30

Kiss Katalin 126-127
Kokoschka 20
Kolozsvár 7, 25, 63, 91, 130, 165
Komárom 136
Korunk 24,31
Kotinosz 30
Kovács András Ferenc 90, 98-100, 109
Kovács János 111
Krasznaja Poljana 118
Krems 136
Krétaszikla 29 Kun Béla 10 Kundera 22

Laci bácsi 67
Lavonidész 72
Láng Zsolt 90
Lászlóffy Csaba 65
Lát 6 20, 31, 175
Lengyel Péter 175, 177
Lex Dorris 10
Linné 169
Linz 136
Lippa 66
Lukács úr 29
Lúdas Matyi 169-174

Makó 131
Marchais elvtárs 68
Mária 93
Marosvásárhely 25, 44, 101, 105, 138
Mazoch 79
Másikuk 71
Márti 63,68-69
Márton László 106
Mátyás király utca 29, 136
Mendona, John Michelangelo 14-15
Mészöly Miklós 129, 141, 145, 152, 177
Mexikói éger 50
Mihály király 91
Mikszáth 142
Mikulás 41
Mohács 105,136
Mohikán (Utolsó) 89
Móricz 142-143,172
Mozart 17
Mózes Attila 113-114
Musil 167

Nagy Iván 169
Nagy Tanítók 26
Nádas Péter 152,175,177

Nemess László 107
Nikápoly 136
Nobel-díj 22
Nostradamus 17
Nyugalom Tengere. 10

Oidipusz 37
Orlowski, Claude 170
Orsolya 84,117
Orsova 136
Ottlik Géza 32, 152-154, 177

Panek (Zoltán) 25
Panza, Sancho 62
Passau 136
Peremváros 97, 101
Petri György 116-117
Pessoa 56
Pesty Frigyes 169
Pécs 119
Péter 152-156
Pilátus 27,116
Piripócs 26-27
Poe, Edgar Allan 148-150
Polukrészt 72
Pozsony 136
Presser 92
Protocollum 141
Pusztai-hős 33

Radetzky-induló 28-29
Regensburg 136
Rigó utca 44
RóheimGéza 171-172
Rubik Ernő 130

Salinger 167 Sartre 147
Salat Levente 113
Sántha Attila 107
Schopenhauer 130, 149
Schwajda György 172-173
Sebestyén (Spielmann) Mihály 90, 121-122
Sex Pistols 87-88
Sétatér 142
Sinkovits (Imre) 65
Soros keze 89
Stockholm 128
Störr kapitány 79
Stummauer-algebra 160
Sütő (András) 25, 105

Szabó Gyula 142
Szalárdi János 105
Szamosközi István 105
Szatmárnémeti 129
Szász Jutka 74
Szeged 128
Szép Ernő 149
Szibéria 141
Szikora Robi 92
Szikszaiék 73-75
Szilasi László 109
Szilágyi István 157-159
Szingapúri kék macska 30
Szócs István 169
Sztálin 32
Szulina 136

Tábori Géza 65-67
Takáts József 109
Tamás 117
Tamási Áron 108-109
Tandori Dezső 152, 166-167
Tatár Péter 173
Terminator 65
Thaiföldi Fekete Vírus 14
Tinguelly 148
Tour, Philippe 10
Török Sándor 107
Tradics, Dejan 167
Turnu-Szeverin 136

Ujj Éva 73,74
Ulm 136
Ulysses 107
Unicum 12
Ur 128
Újvidék 136

Vadnay József 8
Vadnay Dezső 172
Varga Pali bácsi 93
Vének Legvénebbike 11
Veress Gerzson 113
Vihar Béla 63-64
Visegrád 136
Visky András 21
Volkswagen 51

Zámbó Jimi 23

Zsidó úr 98

Zsófia 45

Weibel Orsolya 74-75

Wells, H.G. 149

Wenders, Wim 136

Wesselényi István 164

Wittgenstein 89, 106, 143, 180

Tartalom

A SZOC. ALKONYA

- Múlt és jövő 7
- A Herceg és a Vének 10
- A politika és Irodalom 12
- Az ellenzéki vírus 14
- Diárium 16
- Pro domo 20
- Kelet-európai orgazmus 22
- Van, aki megmondja 24
- Hányan mentek Piripócsra? 26
- Radetzky-mars 28
- Kelet-európai rendszerváltás 30
- Romániai magyar publicisztika 32

JÁRÁSAIMRÓL, HALLÁSAIMRÓL

- A Grál lovagja 37
- Gyulával Európában 39
- Homoródalmás 41
- Akarod-e látni az angyalt? 43
- Hadikikötő 45
- Inter-Júve 47
- A konzumnő 49
- De már minden késő: a korán is” 51
- Egyidejűségek, kétidejűségek 54
- Pessoa provincia 56

ÖT LITER EGÉR

- Diarium diabolicus 61
- Új Évi (tárca) 73
- Öt liter egér 76
- A feleségem története 79
- Házimuzsika 82
- Orsolya, 4 éves 84
- Mit tudhatunk? 85
- Sex Pistols 87
- Az utolsó mohikán 89
- Egy álomutazó naplója 91
- Napló — május 13.—május 20. 97

IRODALOM

- A Sütő 305
- Bécsi szabadság 111

Egy elképzelt monográfia kérdései 113
Húsvéti diárium *116*
Karácsonyi oroszlánok *119*
Mondat-díj 121
Romániai magyar négykezesek *123*
Irányítsd be a szíved 126
Most 128
Az az Újság... 130
A kívülállás mondatszerkezete 133
A holtak enciklopédiája 136
Idézőjelek 142
Hajnal vagy alkony? 145
Miféle kettős gyilkosság? *148*
Ottlik-ról,-ban,-ból 152
Az Agancsbozót 157
Harc verebek és fecskék között 161
Az irodalomcsináló esete Tandorival 166
A Lúdas Matyi 169
H.P. 175
Esterházy könyve *180*

NÉVMUTATÓ

(Összeállította: Szabolcsi Borbála)

KOMP-PRESS KIADÓ
Kolozsvár, Iașilor (Nagy-Szamos) utca 14.
Felelős kiadó: Cseke Péter
Telefon- és faxszám: 00-40-64-136530
Postacím: 3400 Cluj, c.p. 273, Románia

A könyv szerkesztője: Visky András
Grafikus: Deák Ferenc
Műszaki szerkesztő: Géczi János
Korrektor: Mező Piroska
Számítógépes szedés: Láng Zsolt
Számítógépes tördelés: Lakó Boglár
Alak: 70 X 100/24
Kiadói ívek száma: 6,644
Nyomdai ívek száma: 8,16
Tiparul executat la :
Imprimeria „Ardealul” Cluj
Comanda nr. 221